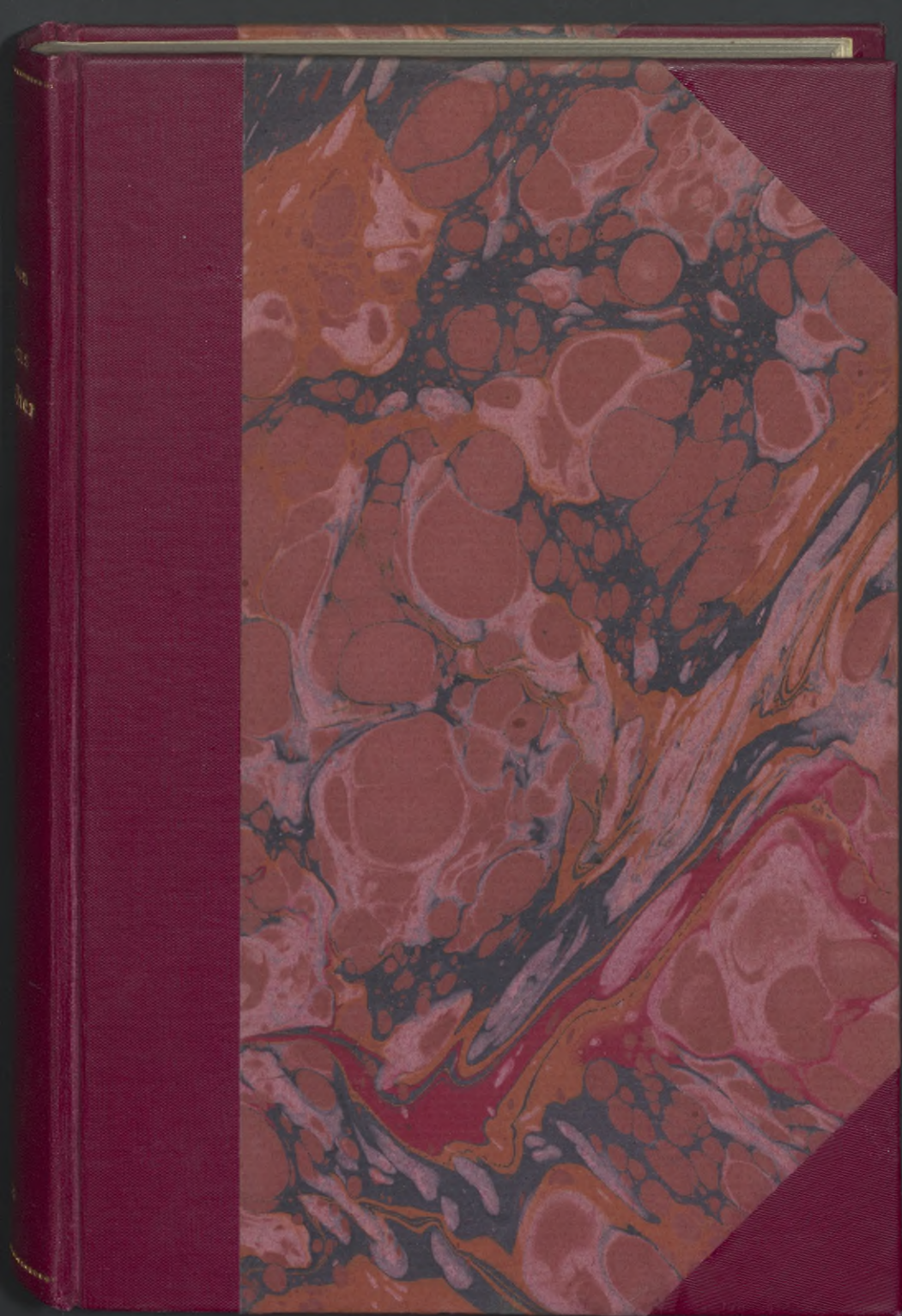

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Allmänna Sektionen

Litt.

Sv.

FREDRIK PERSSON

TIDENS GESTALTER

(II)

LUND / C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG

iii benäget omnämmande
Högskolan i Uppsala
från
FÖRLÄGGARL.

Li. 28 / 667

FREDRIK PERSSON

TIDENS GESTALTER

ROMAN I TVÅ DELAR

ANDRA DELEN

LUND

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG

111 64

FREDRIK BERSSON

TIDENS
GESTALTER

BOKEN I TVÅ DELAR

LUND 1919

BERLINGSKA BOKTRYCKERIET

I.

Jonas Piscator står framför altaret i Edskoga kyrka med ansiktet vänt emot sin fulltaliga menighet.

Det är en söndag i juni månad.

Över Edsdalen och Storstvattnet, som nu sedan flera veckor legat isfritt och blankt, draga vita skyar oavbrutet mot norr, där blåa åsar stänga.

Sommaren hade kommit så välsignat tidigt i år. För länge sedan var säden lagd i jorden och boskapen släppt ut på bete och alla prisade försynen därför att vintern var slut.

Genom de höga korfönstren glider solljuset in och lägger sig som en gyllene gloria omkring den gamle prästens snövita huvud. Han står där fårad och böjd med de seniga händerna knäppta över det insjunkna bröstet och hans blick är drömmande inåtvänd.

Bänk efter bänk är fullsatt. Grova och allvarliga ansikten vända sig emot altaret som i undrande väntan. — Aldrig hade den gamle varit sådan som i dag. Som ett avskedstal hade hans pre-

dikan format sig. Men aldrig hade hans ord varit innerligare, aldrig hans starka predikostämman varit mera välsignande ljus än i dag när han stått på stolen i det lekande solskenet, med sin vakna blick fannande menigheten.

Jag är gammal nu, hade han bland annat sagt, och min trötta lekamen längtar till vila efter år av sorger och förnedring, men även av glädje i Guds, den allsmäktiges tjänst. Eder gamle präst har sett dalen blomstra, men även sett dess fall och förnedring när pänningen blev dyrkad förmer än Gud. Dock — jag har åter kommit i tillfälle att få se arbetsamhet, hederlighet och fädernas gudsfruktan vända tillbaka till denna Guds härliga lustgård. Och mig har det förunnats att så som mina avsomnade fäder gjorde leda dalens öden nu under tjugo år, sedan Edsforsens förödande och förlamande makt över edra gärningar och sinnen brutits.

Så hade gamle Piscator talat där han stått stark och bjudande i sin höga ålderdom — en Guds patriark, hade mången tyckt, en som stod evigheten närmare än någon av dem och som förvisso hörde suset och genklangen av de böner, som med darande läppar mumlats härinne under förnedringens tunga år av vilseförda och förkrossade människor.

Och nu stod han framför altaret som han gjort söndag efter söndag under otaliga år. Men han var ej längre den starke, tyckte menigheten, som satt i andaktsfull bidan, ej förmanaren och gisslaren, ej heller Guds hugsvalare, utan en bräcklig

gubbe, som vacklade under ålderdomens tunga börda.

Den gamle prästen stod stilla och tyst minut efter minut, och blicken bakom de solgnistrande glasögonen var som död och slocknad. — Över kyrktaket svepte vinden och i tornluggarna väsnades kajor och svalor, som år efter år ruvade sina ägg däruppe och som matade sina ungar med allsköns flygfä, som de fångat på kyrkogården, där gräs och färggranna blommor vajade emellan ansade gravkullar.

Så rätade den gamle äntligen på sig och han sträckte händerna liksom välsignande ut över menigheten. Som på ett givet tecken reste sig alla, gamla och unga, gubbar och gummor, vilka som barn hört den gamle sjunga sin första mässa i sina fäders tempel och barn, som vid sina föräldrars hand kommit hit i dag.

Herren välsigne eder och bevara eder, Herren vände sitt ansikte till eder — — prästens stämma var stark och ljus som nyss däruppe å stolen, men lite var lade märke till att hans blick mattades av tårar under det att han med utbredda armar långsamt läste välsignelsen. Sedan amen uttalats blev det dödstyst inne i det solfyllda templet. Ingen satte sig ner och ingen gjorde min av att avlägsna sig. Organisten kom sig ej heller för att spela utgångspsalmen. Varenda en, som i dag bevistade gudstjänsten, tyckte att gamle Piscator för sista gången i sitt liv stod framför altaret i Edskoga kyrka. Han var dödsmärkt, tyckte man, men på vad sätt kunde ingen helt göra sig klart.

Nu talade han åter, lågt och med ansträngning och hans stämma darrade av rörelse.

Jag har med börens heliga ord lyst Guds välsignelse över eder, mina barn, sade han långsamt i det han tryckte sina händer mot bröstet — jag känner mig nu manad till att själv och med mina egna skröpliga ord tacka eder och nerkalla Guds frid och välsignelse över eder. För sista gången står jag i dag ansikte mot ansikte med eder. Jag hade hoppats att jag än en kort tid skulle få vara ibland eder, få tala till eder, upplysa, råda, vägleda, men jag böjer mig i ödmjukhet för den allvise domslut. Men min ande skall vara ibland eder; i osynlig måtto skall jag vaka över eder, skall följa eder på edra vägar — jag skall viska mod i edra själar i mörka vinterdagar och jag skall gjuta frid i edra sinnen när solen som i dag lyser över Guds och vår välsignade dal. — Genom vinden skall min stämma tränga sig fram och i kvalfulla nätter skall jag framdeles som hitintills vaka vid den sjukes läger. Ty min kropp skall multna, men icke min ande. Så som mina fäder vakade över mig när min själ var bedrövad intill döden, så skall jag natt efter natt vaka. Den allsmäktige skall förvisso tillställa mig detta. Ty ingen människa är med så starka och heliga band bunden till dalen, till jorden häruppe, till gårdarna och till gårdarnas folk som jag; ingen har sört djupare över förfallet och nesan, ingen glatt sig innerligare över dalens blomstring än jag, eder gamle präst, den siste av en ätt, som genom sekler lett dalfolkets öden.

Menigheten stod tyst och betraktade den gamle med undran och förundran, och envar tyckte att till honom just voro prästens ord riktade och att på honom just hade hans blick vilat när han talat om att vaka även efter döden.

Så vill jag säga eder farväl, mina barn, den gamle sträcker ut sina sviktande armar, som ville han famna menigheten, och så vill jag tacka eder alla och envar för den glädje ni berett mig, men för evigt glömma den tid ni i eder vankunnighet vandrade fjärran från Guds vägar. I mer än ett avseende har jag varit och måst vara eder förmyndare. Jag har ej vågat giva eder fri. Men aldrig har jag missbrukat den makt som lagts i mina händer. För eder och för edra hem, för kyrkan och för dalen häruppe har jag tänkt och drömt — och när jag nu kommer att antvarda min makt i andra händer sker det under förvisning om att de rikedomar som jag under många år förvaltät allt framgent skola lända bygden och bygdens folk till gagn och välsignelse.

Den gamle tystnade igen; han var dödsblek och stora, tunga svettdroppar föllo oavbrutet från hårfästet ner över panna och tinningar. Men han vacklade icke av trötthet och blicken under de gråa buskiga brynen brann stark och varm som under hans krafts och ungdoms dagar.

Så nedkallar jag — den svagaste och vanmäktigaste av alla Guds skapade varelser — den högstes rika välsignelse över eder och edra hem, över bygden och eder framtida gärning. Måtte Han, som

talat genom mig, som verkat genom mig, som tröstat och straffat genom mig under alla dessa år, hålla sin skärmande hand över sitt folk, över människorna i Edskoga. Och måtte klockorna sjunga hälg efter hälg, mansålder efter mansålder över ett ödmjukt folk, ett arbetets folk, som vandrar med lyftad panna inför Guds förklarade åsyn och som aldrig, aldrig glömmet fädernas välsignade gärning, aldrig för ett ögonblick förgäter dessa som vila härute under blommor och viskande gräs. — Detta vare mitt avsked till eder, mina barn, när jag nu skall vandra in i evigheten.

Den gamle prästen stod ett ögonblick orörlig med solljuset över sina dödsbleka drag under det tårarna alltjämt gled och gled som om han ville se och ta avsked av var och en särskilt. Men så vände han sig långsamt emot altarbordet och föll på knä med ansiktet lutat i händerna under det utgångspsalmen spelades och församlingen bröt upp.

— — — — —

Gamle Ek, kyrkvaktaren, kunde omöjligen fatta vad prästen sysslade med så länge inne i sakristian i dag. Gubben gick så tyst han förmådde fram och tillbaka och ordnade med ett och annat framme i koret och utmed mittgångens bänkrader. Tog ner psalmsiffrorna från nummertavlorna, flyttade bort dopfunten och annat, men hela tiden hade han sin uppmärksamhet riktad mot sakristian, dit gamle Piscator vacklat sedan kyrkan tömts. — Underligt detta att ej prästen kom; gubben Ek, som tjänstgjort i fyratio år, och som kände sin förmans

vanor bättre än någon annan, nickade framför sig och skakade på sitt lurviga huvud under det att han oavbrutet tuggade på bussen. Äntligen smög han sig fram till sakristidörren och tittade in.

Jo, Jonas Piscator var därinne ännu, satt vid det breda furubordet med huvudet lutat i händerna som nyss framför altaret.

Gubben Ek harklade och skrapade med foten flera gånger för att påkalla prästens uppmärksamhet. — Ville stänga kyrkan i dag som annars.

Äntligen reser sig den hopsjunkne gubben vid bordet, står länge och vacklar fram och tillbaka under det att hans inbundna blick rastlöst irrar hit och dit. Så får han syn på kyrkvaktaren.

Vad vill du, Ek? frågar han lågt.

Jo, Ek ville stänga — såvida vördig prosten inte hade något emot —

Du kan gå, Ek, säger gubben livligare än nyss jag har något att uträtta; måste taga avsked.

Avsked, avsked, undrade kyrkvaktaren, inte fanns väl någon här att ta avsked av, ingen människa fanns kvar, skulle vördig prosten veta, kyrkan var utrymd, tom.

Mitt folk har jag tagit avsked av, tackat, väl-signat, säger gubben lugnt under det att hans blick naglar fast den andre. — Nu vill jag säga farväl till de ting, som mött mig under hälg och söcken, otaliga dagar, stundom nätter; säga farväl till väggarna som återkastat mina egna och mina fäders ord och mässor, kyssa altarets duk för sista gången, höra mina trötta steg eka genom stillheten för sista

gången i mitt liv. Och sedan vill jag taga avsked av gravarna, av lindarna som susa över fädernas vilorum, av korsen och stenarna, av blommor och gräs. — Ty i synlig måtto vandrar jag denna välsignade söndag för sista gången kring kyrka och griftgård i Edskoga.

Det dröjde länge innan Jonas Piscator lämnade kyrkan denna söndag.

Gubben Ek hade listat sig upp på orgelläktaren för att vara till hands ifall något skulle inträffa och han hade med stigande förundran aktivitet på prästens beteende.

Från föremål till föremål gick den gamle alltjämt mumlande för sig själv som om han samtalat med en eller annan osynlig. Stod länge framför altaret med mässboken mellan de darrande händerna, smekte dess pärmar och kysste dess blad åter och åter under strömmande tårar. Strök sedan varsamt och lent över altarbordets blanka skiva och kysste dess spetsprydda duk upprepade gånger. Gled som en sömngångare ut på korgolvet, lät händerna glida längs altarräcket, besteg sedan predikstolen och tog avsked av allt som fanns däruppe — bibel och timglas och ljusstakar. Stod sedan länge och lät blicken famna det solfyllda rummet, lät den glida över de tomma bänkraderna, över det blanknötta stengolvet, längs väggarna och under de höga bågvalven, där skuggorna lågo täta bakom kapitälerna och utsprång. Så sträckte han ut händerna framför sig som välsignande under det att läpparna rörde sig ivrigt som i samtal eller bön; bugade sig sedan

djupt upprepade gånger och korsade sig samtidigt över bröst och panna.

Gubben Ek satt hopkrupen med rinnande ögon och gapande mun och han följde prästens rörelser både med undran och rädsla.

Underligt hade Jonas Piscator ofta burit sig åt, men så underligt som i dag, aldrig. — Varför ta avsked när han var rask och sund och utan svårighet förmått att sköta sin syssla i dag som alla andra söndagar. — Hm! Gubben Ek skakade på huvudet och höll pekfingret mot pannan. — Inte vid alldeles sunda vätskor längre, nej; fast söp gjorde han inte som förr i tiden när han var till skam och begabbelse för alla. — Men en duktig karl, inte tal om annat.

Kyrkvaktaren satt framåtböjd med de jordgrå händerna klämda fast mellan knäna och följde prästen med blicken. Hade skapat reda i Edskoga och ordning. Lärt bönderna att bruka jorden som i forna dar; lärt dem arbetsamhet och gammaldags gudsfuktan sedan han fick makten igen.

Rik, denne Piscator, nickade gubben Ek bekräftande framför sig; listade upp näverdosan ur byxfickan och snusade i stillhet för att ej störa. Men fattig desslikes, ja. Ägde tusen och åter tusen i säkra värdepapper, det ofantliga arvet efter den fördömde Edsforspatronen — som bedrog dotter hans.

Ek överväldigades av sina minnen och måste snusa igen för att lugna sig. Men brukade han en vitten för egen del — nej! Allt lände bygden till gagn, vartenda öre ja, vartenda öre.

Den gamle prästen glider nu ner emot dörren längs den breda mittgången. Går med skinande blick bak de hornbågade glasögonen, i vilka solljuset gnistrar. Stryker mjukt över stolraderna, dröjande och smeksamt.

Gubben Ek sitter med återhållen andedräkt. Ty han ville ej ertappas som spion; ville gälla för en hederlig man och en rättskaffens kyrkans tjänare i prästens ögon såväl som i alla andras.

Nej han kom ej hitupp utan gick ut. Gubben Ek andades lättare, ty för Jonas Piscator hade han respekt.

Respekt! Vem i Edskoga och angränsande bygger hade ej respekt för honom. Var han under det sista tjoget år hade visat sig hade skämt och gyckel förstummats och med vördnad hade han blivit mottagen och hälsad av såväl unga som gamla. Den som fordom begabbats, var nu fruktad och älskad. Mera älskad än fruktad av de flesta i dalen. Ty han var en fader för alla, men på samma gång allas förmyndare. Av honom och hans vilja berodde alla i milars omkrets. Hans råd och gillande måste dalbönderna inhämta innan de företogo sig något av större vikt.

Kyrkvaktaren reser sig långsamt och snyger sig fram emot fönstret, som vetter ut emot kyrkogården och Sturvattnet. Blir stående lutad emot den kalkade muren och följer gamle Piscator med blicken, där han långsamt skrider fram emellan gravkullar med stenar och kors.

Jo, gubben Ek nickar ut emot vattnet som bre-

der sig i drömmande hälgdagsstillhet längs stränderna under böljande åsar. Jo, nog kunde man granneligen se det ej Edsforsen längre behärskade bygden. Nog kunde man märka att en annan herre än den fördömde Malte Oveson nu bestämde i Edskoga.

Fördömde! Gubben Ek muttrade och lutade sig längre fram emot det gallrade fönstret. Visst var han fördömd; inte tal om annat! Så som han förtjänade och Guds rättfärdighet krävde. Ingen grav på Edskoga kyrkogård var sådan som denne mans. Hade den ej sjunkit djupare och djupare år ifrån år. Ej en kulle som å andras gravar utan en grop utmärkte den plats där ogränsmannens ben vilade sedan tjugo år tillbaka. Och annat än ogräs ville ej gro i den jord som var förbannad. Endast ogräs — nässlor och tistel. Gubben nickade och strök sig över de röda, rinnande ögonen.

Men i övrigt var griftgården förändrad. Nu växte ej ogräs på gravarna så som fordom allmänt var fallet. Nej. Nu hade denna förtörnelsens plats blivit en sann Herrens örtagård. Ansade gravkullar, kors och stenar, blommor och susande träd och buskar vart man såg. Ty detta var Piscators uttryckliga vilja och befallning. Färderna skulle äras; deras vilorum skulle smyckas och hållas i helgd. Så hade han sagt. Och ingen enda hade haft något att invända emot detta.

Från grav till grav skrider den gamle prästen långsamt med blottat huvud. Den sjungande vinden

griper fatt i hans hår som faller ner i strida testar över tinningar och nacke. Här och var stannar han och stryker med händerna över korsen eller stenarna. Då och då böjer han sig ner och låter gräs och blommor glida emellan fingrarna. Men invid den kulle, under vilken hans hustru och barn vilat i närmare sextio år, faller han på knä som han så ofta gjort när han sökt sig hit och hans huvud sjunker allt djupare ner emot bröstet.

Gubben Ek står alltjämt och ger akt på prästens färd och han gripes av en allt starkare beklämning.

Så skulle väl gamle Piscator dö och Herren Gud allena visste hur det sedan blev. I närmare sjuttio år hade denne man varit präst i dalen och i tvåhundra år hade hans vördade förfäder stått på stolen och sjungit mässor inför altaret i Edskoga urgamla kyrka. Men nu var det förbi — den siste av ätten tog avsked i dag. Och med honom skulle ett tidevarv gå i graven.

Kyrkvaktaren vänder sig långsamt och stapplar ner för trappan; finner fram den tunga nyckeln och låser den järnbeslagna ytterdörren.

Jo, jo — gamle Piscator skulle dö, kanske i morgon dag. Han tog ej miste, hörde ej fel, han som var synsk och som under otaliga år kunnat förutsäga allt som skulle ske i dalen.

Gubben Ek gick småpratande vägen fram i det glödande solskenet.

Framför honom låg Edsdalen med sina otaliga gårdar ur vars skorstenar röken steg ringlande ljus

i det lekande vinddraget. Edsdalen som blivit förvandlad igen. Gubben nickade, tog upp näverdosan och snusade. Förvandlad igen ja! Inga färggranna gårdar längre utan rödmålade hus så som prästen önskat — inga åkrar i lägervall som under Edsforsens glanstid. Och inga högfärdiga bönder, som gjorde anspråk på att nämnas patron, nej! Lutter arbetsamma människor numera i Edsdalen; folk som hatade nymodigheter, kanske därför att de ej vågade annat; män och kvinnor som sökte kyrkan söndag efter söndag och som nalkades sin präst med samma trygghet och vördnad som deras förfäder nalkats sina präster under flydda århundraden. Men Herren allena visste ju; gubben nickade framför sig och kisade mot solen som plöjde en gyllengul våg över Storrättet — visste ju om sinnesändringen var så allvarlig och djup. Mera av fruktan än av övertygelse hade nog förändringen skett. Men när gamle Piscator nu hade allas väl i sin hand — när han förvaltade Salomon Bredes ofantliga arv, så vågade de väl ej annat. Underligt förresten att han aldrig låtit någon känna sin makt, stramat tyglarna, endast för att visa vad han maktade, låtit piskan susa över böjda bondryggar. Underligt detta i sanning, när man erinrade sig all den begabbelse och orätt Jonas Piscator lidit under sin djupa förnedrings tid. Just av dessa samma som han nu kärleksfullt vägledde och skonade.

Gubben Ek stannade plötsligt och stödde sig tungt emot käppen. Han lät den skumma blicken

glida utefter åsarna som bredde sig som svarta dyningar under den solstrålände junihimlen.

Skog, skog — milsvida sträckor.

Jo nu fanns skog på båda sidor om Storstvattnet igen. Visserligen inte som i forna dar innan den fördömde Malte Oveson kom hitupp för att plundra och ödelägga. Men storskog i alla fall, vresiga furor i hult och myrlagg, mossiga granar och lövskog i mängd. Nu var Edskoga välbärgad igen sedan folket insett eller åtminstone låtsades inse arbetets nytta och det enkla bondelivets välsignelse.

Men — men, gubben satte den järnbeslagna enpåken i det grova gruset och skred vidare — ingen visste ju hur det skulle komma att gå när den gamle föll ifrån, när Salomon Brede eller någon annan fick hand om de stora rikedomarna i Edskoga fallfärdiga prästgård. Pänningen var sannerligen en farlig makt — farligare än allt annat. Den ödelade lättare och fullständigare en människosjäl än den upprättade.

Gamle prosten, som nu skulle vandra för alltid, var en Piscator han — vad var Salomon Brede och hans unge son?

Den gamle stöten stannade igen och stod länge orörlig och stirrade.

Ja vad bodde i Bredarna, som förresten buro ett falskt namn? Seglade under falsk flagg, kunde man säga, ity att de inga Bredar voro.

Jo; gubben fick upp näverdosan igen och snusade länge och grundligt. Ja det blev väl snarligen kunnigt om Salomon och hans son Andreas,

som ju skulle bli präst här i Edskoga efter Piscator, enligt avtal med socknens bönder, om dessa två även fått ärva annat än pänningar och värdefulla dokument efter den satans patronen vid Edsforsen.

Gubben linkar vidare, långsamt och mödosamt utefter sjöstranden i den brännande middagshettan.

En benådad präst denne Salomon Brede innan han lämnade bygden för att aldrig återkomma från de stora gränsskogarna i norr. Och Andreas, hans son, som prosten uppfostrat och hållit i skola och lärdom fanns ingenting heller att anmärka på. Hade predikat här i kyrkan både som djäkne och student — en god talare och en gemen och folklig yngling. Inte tal om annat nej! Men när fadern först och sedan han själv kom till makten, fick hand om rikedomarna, då gällde det, då — Blodsarv, syndapänningar! Gud i sin nåd bevara oss för sådana.

Gamle Ek korsade sig upprepade gånger, så som han sett prosten göra idag när han stod på stolen och tog avsked.

På ett lågt näs ett par bösshåll ovanför Edsforsen, som även i dag under sommarens torraste tid gick i skum och i larmande kok över blankslitna stenar och förvittrade murrester, låg ett nytimrat hus, större än en bondes boning.

Gubben stannar och betraktar huset som nu var i det allra närmaste färdigt.

Den nya prästgården ja! Gamle Piscators skänk till socknen. Men uppförd med tillhjälp av medel från Edsforsen.

Kyrkstöten gnider sig i ögonen och går närmare. Fint och bekvämt ja, och många rum. Många fruktträd och buskar — solida uthus och båtbygga och båt. Men, men, gubben kliar sig fundersamt bakom örat — ett underligt påhitt i alla fall. Ett underligt påhitt. Urgammal prästgård visserligen och skröplig, fallfärdig nästan. Men den kunde då repareras — inte tal om annat, göras beboelig till och med för en sonson till Malte Oveson —

Stöten står länge invid sjöstranden, småpratande för sig själv, men så rycker han plötsligt till.

Jonas Piscator fick ej klandras, nej! Vad han gjorde och företog sig var förvisso rätt och gagneligt för folket och bygden.

Allt längre och längre mot sin stuga ett stycke från Edsforsen skriker den gamle.

Men aldrig hade han känt sig så fundersam och orolig, fast dagen var välsignad och solen sken ner över dalen och vattnet mera strålande varm än på länge.

II.

Ner genom Edsdalen ilade en skjuts i den förtätade skymningen.

I kariolsätet bakom den ångande hästen, som sträcker ut av alla krafter, driven fram av töm och piska, sitter en gråskäggig man framåtlutad och

låter blicken glida ut över Sturvattnet och den öppna dalen. Allt emellanåt nickar han framför sig och mumlar något emellan röksvärtade tänder.

Jo, dalen hade förändrats sedan han sist var här. Förändrades årligen. Återtog så småningom sitt gamla utseende. Blev väl till sist som den var när han själv var ung, när han som skolgosse vandrade denna samma väg för många, många år sedan. Nu klang fiolen åter på lövade logar som den gången och nu böljade äringen daggtung i den inbrytande natten på fält, som under dalens djupa förnedringstid lågo för fäfet och i lägervall.

Den ensamme mannen ryckte plötsligt till och stramade tömmarna, så att hästen stod stilla med uppspärrade näsborrar och skälvande flankar på den gråa vägen, som ormade sig fram utefter sjöstranden.

Där susade Laxforsen ja — Laxforsen.

Salomon Brede satt stel och rak i sätet och stirrade. Allt färre blevo resterna av det forna bruket, allt färre år ifrån år. Nu drog vattnet fritt emellan svarta stenar över bergets skrovliga urgrund, som i forna dagar innan mammonsdyrkan blev folkets religion i Edsdalen. Nu hoppade nog gyllenblank laxöring som förr uppför strömmen i sommar-dagarnas solfall. Och barn gingo väl med metstång utefter stränderna, där hjulen fordom snurrade och där väldiga turbiner piskade det fjättrade vattnet till yrande skum. Hjul och turbiner, ja. Salomon Brede följde med blicken den kokande strömmen som kastade sig ner utför de branta stupen och från vilken dimman steg som en bolmande rök; steg,

steg oavbrutet och bredde ut sig över vattnet och dalen.

Nej nu fanns ingenting längre som kunde minna om det som engång fanns vid Laxforsen. Maskinerna borta, husen rivna, murar och maskinhus nerbrutna — ingenting kvar nej. Som en Jahves straffdom hade förödelsen kommit över högmodiga människors — tanklösa och vilseförda människors verk.

Salomon Brede tog av sig mössan och strök sig över det isgråa håret.

Men naturen var densamma från evighet till evighet, Guds evinnerliga verk, som bestod. Här kokade vattnet som fordom; sjöng i den arommätade natten som för århundraden, ja årtusenden tillbaka, mumlade och viskade om naturens dunkla hemligheter som det gjort i tusen sinom tusen år, långt före den tid när dalens jord första gången trampades av människofot.

Nej han måste vidare, fortsätta igen, ty de order han fått voro stränga och måste ofördröjligen efterkommas.

I den gråa natten durade kariolen vidare, snabba hovslag ekade genom skymningen så att nattfåglar gång efter annan lättade och flögo djupare in i mörkret.

Underligt detta. Salomon Brede kliade sig fundersamt i skägget, där han satt och manade på den flåsande vallacken med pisksnärtan. Underligt detta. Åkande bud upp till Peniklamp med anmodan från Edsdalens präst, Jonas Piscator, att han ofördröjligen skulle infinna sig hos denne i prästgården.

Intet dröjsmål hade budet sagt. Genom natt och dag. Sex mil.

Om prosten då var sjuk hade han själv undrat, låg för döden?

Nej; budet kände ingenting till det. Hade varit frisk när de skiljdes åt — lördag i ottan. Hade stått säker och trygg som alltid på tunet och ingenting glömt.

Brede gav hästen en snärt, men denne som var uttröttad viftade endast avvärjande med svansen och fortsatte sin jämna lunk med svettigt kokande i ljumsken.

Ja, ja — han fick väl besked när han kom fram.

Den bondklädde mannen lutade sig tillbaka i sätet och lät kampen gå som han ville.

Omkring honom här i dalbottnen tätnade natten allt mer. Som sovande djur i mörka klungor lågo dalens otaliga gårdar under de dimblå åsarna, vars kammar stodo skarpa emot himlen i väst, där en sky ännu glödde dunkelröd i kapp med månen som steg högre och högre över skogen.

Ett halvtjog år i det närmaste hade förflutit sedan Salomon Brede senast besökte Edsdalen. Då var det midvinter med isande nordandrag utefter Storrattnet, och med bjällerklang på de blankslitna vägarna. Även den gången hade han fått order att infinna sig. Komma med sonen sin, Andreas, som gamle Piscator ville taga sig av och hålla honom i skola för att han sedan en gång kunde

biträda honom i ämbetet, ja, varför inte efter honom bli präst i Edskoga.

Rätt eller orätt; Salomon Brede stirrade ut i natten i djupa funderingar som så ofta förut när han sysslade med detta. Blott Gud allena visste hur härmed förhöll sig. Men Jonas Piscator måste åtlydas i detta som i allt annat. Han kände svaret och han fick bära det, såvida Gud ej med välbehag såg till det offer han själv brakt — sin ende son som skulle fortsätta hans avbrutna gärning.

Ja, ja, den gråe bonden nickade stillsamt framför — kanske Gud hade velat det så; velat vända ont i gott; velat göra människorna kunnigt att han ej längre var hämnaren, ej den förtörnade, som i sin rättmätiga vrede sökte fädernas missgärningar allt intill tredje och fjärde led, ej var vredens Gud som fordom.

Men sin son hade han dock velat behålla. Vilka drömmar drömde han ej den gången han drog upp genom skogarna till Gränsbygden och Peniklamp tillsammans med sin maka och sitt barn. Odlardrömmar, stolta drömmar om jorden och dess givmildhet. Och Andreas, hans förstfödde, skulle lära sig att älska jorden och dess gärning som han själv — bryta bygd som han gjort, dika ut de bruna myrarna däruppe i ödemarken och en gång sitta trygg som självägande bonde på den gård, som var byggd på den jord, den människorna nämnt förbannad och den de skytt genom otaliga mansåldrar för en mörk missgärnings skull.

Över skogen i väst glödde aftonskyn ej längre,

men månskenet blev allt klarare ju längre natten led. Fiolerna ha tystnat i gårdarna på båda sidor om Storstvattnet och ur jorden stiger skymningens råa fukt och blandar sig med de svävande dimmorna som så småningom fylla dalen.

Salomon Brede sitter framåtlutad och drömmer under det åkdonet glider som en konturlös skugga mot söder, varifrån suset av Edsforsen svävar mot norr som en kör av hessa röster genom stillheten.

Andreas ja. Brede stryker sig över den fårade pannan och suckar djupt. Så ensamt och tungt som det blivit däruppe sedan sonen drog bort, så tyst och stilla. Skogen susade ej i sommaren som förr och spettet klang ej med samma kraft emot stenen som den tiden han följde sin far i arbetet. Och Erika, hans hustru, sjöng ej och trallade som fordom. Hon hade blivit så tyst nu under de senaste åren, när hennes förstfödde sällan eller aldrig kom på besök. Men om honom talade hon tidigt och sent och om honom drömde hon om nätterna. Kunde stundom ropa hans namn i sömnen och gråta och jämra sig för hans skull. Andreas var närvarande överallt, gick som förut kring de gråa husen, eller över åkrarna som brutits omkring Peniklamp. Som en skugga följde han dem alla — far och mor, syster och tjänstefolk och mer än en gång tyckte han sig själv höra hans röst när han gick för sig själv i stillheten.

Allt längre och längre glider ett åkdon mot söder i natten. Och i sätet sitter en gammal man, som drömmer om sin son, han som är så fjärran

borta — under det att han allt emellanåt torkar sina fuktiga ögon och kinder.

I Jonas Piscators ämbetsrum i Edskoga prästgård har blott ringa förändrats på tjugo år.

De svartnade porträtten av de vördiga fäderna, kyrkoherdar i dalen under tvänne århundraden hänga i rummets fond som fordom. Men vid sidan av dessa hänger desslikes ett nytt. Bönder i dalen ha av tacksamhet och erkänsla låtit en kringresande konterfejare måla Jonas Piscators porträtt, ett mäktigt bröststycke, innefattat i en fotsbred ram med ornament och med förgyllning, som gnistrar i den vikande solbranden.

Men annars är allt sig likt.

Vid bordet invid fönstret står som fordom den nötta armstolen och den skinnklädda långsoffan upptar platsen emellan dörrarna på ena långväggen. Golvet är obetäckt men strött med enris och framför rundspisen, där en kärve av kvistar och löv är anbrakt, står som i gamla dagar ett haltande bord mellan tvänne slitna fåtöljer.

Gammelprästen sitter i solfallet invid fönstret som vetter ut emot tunet och låter blicken glida utefter dalen och vägen, som försvinner bakom en dunge av lövskog i norr.

Hans blick är ängsligt spjåjande.

Skulle den han sänt efter och den han med stigande ängslan väntade nå fram, komma till honom medan han ännu andades. Herren Gud allena kunde svara på detta. Före soluppgången måste

han vara här — om det ej skulle bli försent — före soluppgången ja. Ty i natt skulle hans själ skiljas från kroppen.

Prästen steg upp gång efter annan för att kunna se bättre. Solen gled ner bakom åsarna och praktfulla skyar glödde vid horisonten och speglade sig med förunderlig klarhet i Storstvattnet.

Jo jo, gubben nickade ivrigt framför sig där han stod med händerna vilande mot fönsterposten — han måste komma — och Gud Herren skall ej låta mig vandra in i evigheten innan jag fått se, fått tala med och taga avsked av honom.

Den gamle kände sig plötsligt lugnare, kände en sådan förunderlig ro strömma igenom sig när han såg den vilande dalen och vattnet som speglade himmelens vita och solglödande skyar.

Men plötsligt ryckte han till som om han erinrat sig något han varit på väg att glömma. Han satte sig, men reste sig omedelbart igen och började rolöst vandra fram och tillbaka på golvet.

Nej detta fick han sannerligen ej uppskjuta. Detta måste han ordna och ge besked om medan tid var. När Brede kom, måste andra frågor dryftas.

Han stannar med ens och står ett ögonblick och stirrar med frånvarande blick ut i skymningen. Så vänder han sig hastigt, öppnar dörren in till angränsande rum och kallar. Ett par gånger måste han upprepa kallelsen, men äntligen får han ett lågmäلت svar och han går långsamt mot länstolen framför skrivbordet och sjunker samman med en suck.

Något senare uppenbarar sig en gammal kvinna

i dörröppningen; hon står ett ögonblick försagd och ser frågande på prästen, men så kommer hon in, grå och skrynklig, niger djupt och stänger den gnällande dörren efter sig.

Sitt, säger gubben och ser upp, sitt gamla Malena.

Och Malena satte sig ytterst på en stol, dock med synbar tvekan.

Du vet att jag skall vandra hädan nu, säger prästen och betraktar gumman; redan i natt blir jag kallad.

Kallad, ekar Malena viskande.

Gubben sitter med händerna knäppta på bordskivan, där kyrkböcker ligga uppslagna som på en ämbetsdag. Så nickar han långsamt och lägger sin ena hand på ett bokblad.

Här, Malena, är mitt dödsfall redan infört, ty jag är viss på min sak.

Malena svarar just ingenting till detta; sitter som förr nerlutad med de grova händerna knäppta i knäet.

Den gamle prästen sitter länge tyst och hans blick är inåtvänd och beslöjad.

Så ser han äntligen upp.

Min hustru var här senast i natt, säger han stilla nästan för sig själv, gled in som en skugga i månskenet och satte sig vid huvudgården.

Malena ryckte till, betraktade prästen ett ögonblick, men sjönk samman igen.

Detta var tredje gången, säger gubben.

Malena sitter och vrider sina händer, snor de

spruckna fingrarna oavbrutet omkring varandra länge.

Kanske prosten har drömt, vågar hon äntligen viska.

Nej jag drömmer ej när jag ligger klarvaken i månskenet — och man drömmer ej samma dröm tre nätter å rad — utan att den betyder något. Detta borde Malla veta som var gammal.

Jo, gumman nickade att hon kände till detta.

Och storklockan sedan, som har ringt natt efter natt. Hon varslar lik i prästgården, nu som alltid annars.

Den gamles röst är lugn och viss.

Malena, som kände sin husbonde och prästgården bättre än någon annan människa, kände ingen fruktan; endast en djup religiös vördnad för den som var och alltid varit utrustad med sällsamma gåvor. Hon reste sig upp och kunde inte förmås att ta plats igen.

Men i natt, vågade hon äntligen invända — varför just i natt?

Därför att mina fäder vänta mig i natt, Malena, därför att min hustru och mitt barn vänta mig — — och därför att Herren Gud har befallt att i natt skall jag vandra.

De båda gamla sitta som orörliga skuggor i den förtätade skymningen och ingen av dem yttrar något på länge.

Genom det gardinlösa fönstret smyger sig månskenet in, glider längre och längre fram över bordet

och golvet och ritar rutor och mörka streck på den motsatta väggens urblekta tapet.

Äntligen ser prästen upp.

Hur har du tänkt med begravningen? frågar han livligt — den siste Piscator i Edskoga måste komma hederligt i jorden.

Jo, jo, detta förstod gamla Malena grant, men hon hade ej tänkt över detta just.

Gubben reser sig långsamt och börjar vandra fram och tillbaka på golvet med händerna på ryggen.

Kistan har väntat mig i många år och svepningen vet du var den finns; gubben stannar framför sin gamla hushållerska och ser frågande på henne.

Jo, Malena nickade att hon kände till detta.

Jag skall jordas nästa söndag i solnedgången vid sidan av min hustru och mitt barn.

Prästen har återtagit sin vandring mellan dörren och fönstret längst fram.

Kontraktets präster komma att närvara, men ingen får hålla tal vid min grav. Du får påpeka detta.

Jo, Malena skulle ej glömma det.

Gubben går fram till det grönmålade hörnsåpet, öppnar en lönnlåda, tar fram en bunt sedlar och räcker gumman.

Detta är till utgifterna; pänningar som jag sparat samman sedan flera år, just till detta ändamål. Mina egna pänningar, som jag gömt av min lön, lägger han förklarande till.

Malena niger och tar emot.

I storsalen här ovanför skall du låta duka långbord, duktyg finns, silver och porslin.

Jo, gumman visste det.

Tre rätter skall serveras, men varken vin eller öl — endast vatten. Och klockorna skola ringa oavbrutet under det likfärden drager mot kyrkan.

Gamle Piscator går länge tyst med sänkt huvud som om han försökte erinra sig något mer. Slutligen stannar han åter.

Och en lind skall planteras på min grav i höst. Sten eller kors skall ej resas.

Sten eller kors skall ej resas, ekade Malena att hon förstod.

Prästen går bort till en järnbeslagen kista i hörnet. Öppnar locket med ansträngning. Finner en låda av järn, den han sätter på bordet.

Kom närmare Malena.

Detta är den kedja min hustru bar när vi vigdes. Gubben håller en tung guldkedja emellan händerna, en massiv halskedja med vidhängande kors.

Du kände ej henne, den bästa kvinna som levat, henne jag sörjt i sextio år — hon som kommit till mig med smekningar och tröstens ord på sina bleka läppar när min själ varit förtvivlad in till döden — du kände ej henne, men du skall mottaga denna gåva som ett minne av henne och mig.

Gubben räckte kedjan emot Malena som niggande tog emot utan att kunna få fram ett ord för tårar.

Det är sörjt för dig, säger han om en stund och lägger sin hand på gummans axel — du skall ej komma att lida nöd.

Malena niger ödmjukt.

Du skall ha det som hittills, ha det som du haft nu i snart femtio år, säger gubben. Din kammare skall du ej lämna och för mat och hjälp skall bli sörjt.

De båda gamla som bott under samma tak så länge, men som nu skulle skiljas, stodo med tårade ögon i det glidande månljuset och betraktade varandra utan ett ord.

Äntligen rycker prästen till och ser ut genom fönstret.

Här kommer körande folk, säger han livligt. Malena lyssnar uppmärksamt men kan ingenting uppfatta.

Jo, jo nu kommer äntligen den som jag väntat, honom jag måste se och tala med innan jag får dö, fortsätter prästen lågt i det hans blick söker genomtränga den osäkra skymningen därute emellan svarta fallfärdiga hus.

Så farväl, Malena, säger han högre och trycker gummans händer hårt emot sitt bröst. Måtte din väg bli lyckosam, dina dagar ljusa och måtte Gud den allsmäktige fröjda din själ i din dödsstund.

Ögonblicket efter smög gumman sig ut, gammal och böjd, och Jonas Piscator var ensam.

Han sjönk uttröttad ner i stolen vid fönstret, men steg genast upp igen. Repade eld på en tändsticka och tände ett par ljus, som voro anbrakta i tunga kopparstakar på spiselkransen. Satte sig igen och föll ihop med huvudet i händerna.

Så satt han länge försjunken i bön eller grub-

bel. Äntligen spratt han till och såg yrvaken upp.

Den tunga dörren hade vänt sig på sina rostiga gångjärn och en man hade kommit in.

God kväll, hälsade den komne; han stod kvar vid dörren; mössan lade han ifrån sig på en stol.

Jonas Piscator reser sig långsamt och går emot den komne, i det han hälsar Guds fred och bjuder välkommen.

Du är välkommen i mitt hus — välkommen till dalen efter många år, Salomon Brede, säger han livligt.

De båda männen taga plats på var sin sida om bordet.

Jonas Piscator betraktar sin gäst uppmärksamt, där han sitter med det flackande ljuset i sitt tunga ansikte.

Säg mig, min son, säger han inträngande till sist, ångrar du ingenting?

Nej Salomon Brede hade just ingenting att ångra.

Hans röst var en annan än fordom, ej mjuk som den gången han var präst i dalen och ordvalet var ett annat än då. Nej han ångrade ingenting och minst av allt då det att han avsåde sig ämbetet och flydde från de rikedomar, vid vilka blod och tårar klibbade.

Den gamle prästen nickar tyst att han förstod.

Och du är lycklig nu, du själv och de dina?

Jo, Salomon Brede kunde ej säga annat. Jorden hade givit honom vila och fred; skogen däruppe och de ofantliga vidderna efter riksgränsen

hade fått honom att glömma så mycket: sin fläckade härkomst, fädernas synd och brott emot de små och värnlösa — allt som kunde slå ner en starkare man än honom.

Starkare, gubben steg upp och lutade sig fram över bordet emot den andre — du är starkare, min son, än du tror. Men du har också din styrka behov — när du nu skall komma att kämpa emot dig själv, emot ditt dolda släktarv, emot ditt eget blod; gubben tystnade och betraktade Brede skarpt — men tillade omedelbart med vikt: Och emot ditt arv, pänningen, det farligaste av allt.

Pänningen — vad menar I? Salomon Brede såg upp med skrämsel i blicken.

Jag menar att du måste bli folkets förmyndare, dalens styresman så som jag har varit. Måste stanna här tills din son kommer och avlöser dig.

Den skäggige bonden reste sig häftigt och sträckte händerna avvärijande framför sig.

Nej, nej, förskona mig från detta, säger han bedjande lågt — jag förmår det inte — vågar det inte — är kanske en annan än I och jag tror.

Prästen sitter lugn och betraktar honom.

Du måste min son, säger han fast.

Måste, måste, mumlar Brede och sjunker samman igen.

Ingen är närmare till detta än du, du som är arvtagaren och du som en gång vann en sådan glänsande seger över dig själv. Du måste förvalta dessa rikedomar, så som jag förvaltade dem och du måste så som jag avlägga räkenskap inför den all-

seende och allsmäktige Herren Gud. Och du skall alltid minnas att han kan belöna, men även straffa, min son!

Men den andre gav sig ej godvilligt.

Varför ej avsäga sig allt detta? Varför ej återlämna dessa pänningar till folket? Efterskänka alla skulder, låta pantreverserna föråldras, alla förbindelser falla, göra bönderna fria och låta dem sköta sig själva och sina egna angelägenheter så som de fordomdags gjorde.

Den gamle såg upp. Ingenting skulle vara mig kärare, min son, säger han långsamt, men jag känner folket, vilket du icke gör. Och därför vågar jag ej detta; kan ej försvara ett sådant handlings-sätt inför mina fäder, inför mitt samvete och inför min Gud. Om du kände mitt folk som jag, min son, skulle du säga mig detta: Giv dem fria och de skola föröda sig själva. De skola falla tillbaka i sin djupa förnedring. Kyrkan skall stå tom och värdshuset skola fyllas. Jorden skall föraktas och gammaldags enkelhet. Gör deras gårdar skuld-fria och de skola inom få år få lämna allt ifrån sig, lämna landet eller söka sig in på fattiggården.

Salomon Brede rätar på sig.

Och nu?

Nu sörjer jag för de fleste; för alla som äro beroende av mig. Och jag förständigar dig och sedan din son, när han i egenskap av präst får ditt arv om hand att göra på samma sätt. Du skall uppbära räntor, du skall avkräva envar vad han är skyldig att lämna. Men du skall, du får ej be-

hålla det ringaste för egen del. Detta skall du lägga dig på minnet.

Brede sitter och betraktar den gamle prästen, vars röst är så fast, men på samma gång ljus.

Skall kapitalet då ökas, växa, mångdubblas? frågar han om en stund.

Gubben lutar sig fram och lägger sin hand tungt på hans skuldra.

Ökas nej, ingalunda, varken ökas eller minskas, min son. Allt som inflyter, allt, utan ett öres avdrag skall användas till folkets, till bygdens bästa.

Jag har byggt skolor, min son, byggt broar, anlagt vägar, förbättrat och förskönat; jag har betalat räntor på lån, som socknen tagit, sörjt för fattiga, betalat löner — jag har förvaltat böndernas medel utan tanke på ersättning; jag har tvingat dem till arbetsamhet, skapat ordning i dalen, välstånd i gårdarna, varit de svagas förmyndare, min son — — och när jag nu skall lägga mitt trötta huvud till vila, kan jag säga mig att Herrens rika välsignelse har vilat över min gärning och att ingen av mina fäder, de jag snart skall råka, kan förebrå mig något, fast jag en gång var en fredlös och den svagaste av alla människor.

Jonas Piscator gick med ett ljus i handen bort till den massiva ekkistan i hörnet och vände åter med en portfölj, fylld med handlingar av skilda slag.

Jag överlämnar nu detta till dig, Salomon Brede, säger han högtidligt, och måtte du ej glömma din plikt emot dig själv och emot det folk, vars präst du en gång var.

Månljuset flöt över det gropiga golvet i Edskogaprästens ämbetsrum; bröt sig emot gamla mahognimöbler, smög sig in i svarta vrår, klättrade upp för väggarna och belyste de gamla prästerna som i mörka ramar betraktade den siste av ätten i Edskoga. Därute låg sommarnatten ljus och ljum. Från söder kom suset av Edsforsen och långt i norr svarade Laxforsen som ett förtonande eko.

Men natten led, timmarna skredo under det att de båda männen sutto samman. Månen bleknade så småningom och i öst började skyarna glöda.

Jonas Piscator, som länge suttit hopsjunken som av trötthet under det att han talat om allt som låg hans hjärta nära, reser sig äntligen och ser ut genom fönstret, varifrån dalen i hela sin utsträckning kan ses.

Han står länge tyst i begrundan; låter blicken liksom smekande glida längs åsarna och Storbvannet, varifrån dimman lyfter sig som en vikande rök och i vars blanka djup skyarna börja brinna rosenröda.

Så vänder han sig långsamt och betraktar Brede och denne lägger märke till att den gamle prästen är så underligt blek och att hans skrupna ansikte så småningom antagit likfärg.

Nu ringer storklockan själaringning, min son, säger han lägt.

Minns vad jag sagt dig och ännu ett: låt prästgården stå som den står och rubba ej det ringaste härinne i mitt forna ämbetsrum. Jag vill känna

igen mig när jag kommer, vill vila där jag brukat, ha gamla och kända föremål omkring mig.

Prästen går med vacklande steg emot Brede och denne tycker att en pust från graven, från död och förgängelse slår honom i möte.

Farväl min son — och hälsa din maka, din dotter och Andreas — — säg honom att jag följer hans färd även på den andra sidan om graven.

Farväl, Salomon Brede. Nu hör jag min hustrus steg — — Jag måste bryta upp.

De sista orden viskade den gamle, där han stod stilla och lyssnade under det solen höjde sig långsamt över skogen i nordöst.

Han släppte plötsligt den andres hand.

Gick ett par steg emot dörren som om han velat välkomna någon.

Höjer händerna — och faller samman utan ett ljud och blir liggande med ett leende på läpparna och med vidöppna ögon, som brustit i döden.

III.

Hela den sommaren och hösten fram talade man i Edskoga när hälst man träffades ute på vägarna eller vid sammankomster om Jonas Piscators hastiga död och om de omständigheter, som stodo i samband med denna.

En stor man, menade man allmänt, en värdig

Piscator, som mer än någon annan kände sitt ansvar och som till allas gagn vetat att förvalta de medel som blivit honom anförtrodda.

Men hur det däremot skulle arta sig i framtiden, det undrade man allmänt över. Ingen hade visserligen något särskilt att förebrå Salomon Brede, men alla menade dock som så att någon Piscator var han inte. Kunde väl ej vara det när hans köttslige far var den beryktade patronen på Edsforßen. — Äpplet faller ej långt från trädet, nej, och förr eller senare skulle de nog få erfara att den som regerade i Edskoga prästgård var en nära anförvant till den som förut regerat över dalen.

Dingsruden, som allt fortfarande satt vid gården, därför att Jonas Piscator vid mer än ett tillfälle låtit nåd gå före rätt, var visserligen gammal nu och sedan länge vrakad som kommunalman och talsman för sockenfolket, men den gamla högfärden satt kvar och än i denna dag trodde han sig veta bättre besked om människor och förhållanden än någon annan bonde utefter Sturvattnet.

Nej, för Salomon Brede behöver ingen frukta, sa han vid mer än ett tillfälle, särskilt om han hade anledning tro det hans ord nådde fram till den åsyftade — Brede är ej herreman utan bonde som vi andra. Går han ej klädd i vadmal som vi andra och i hemsydda skor. Är han icke gemen emot alla och nedlåtande, fast han varit präst en gång, inhämtat lärdom och är rikare än någon annan i hela häradet.

Dingsruden kunde stå bredbent med händerna i

byxfickorna och orera om detta när två eller tre voro församlade iorstugorna eller ute på vägarna.

Minst av allt hade han själv något att frukta från det hållet. Och inte från något annat håll heller. — Visst och sant var ju det att han inte var alldeles skuldfri, gunås; men vem var nu det i Edsdalen? Men den som hade en sådan gård som han; Dingsrud — make till gård och make till jord fick man leta länge efter. Och en sådan skog sedan. Om de hade sett hans skog? Otaliga tolfter grovt virke, timmer för tusenvis av riksdaler —

Nej, nej, Dingsruden kunde spotta brunt tobakspott emellan ett par utslagna framtänder och förbanna sig på att så sant han hette Dingsruden, så kunde han i morgon dag göra upp — betala vartendaste öre, blott han sålde ett enda skogskifte — — Och för resten; när man hade sådana söner som han hade, blev det alltid råd för pänningar. — Den lille gubben kunde sätta näsan högt och le hoverande.

Om de kände hans söner — — den yngste talade han ej om, en som ingenting ville bli annat än bonde — men de båda äldsta: löjtnanten och grossören. — Om de kände dem?

Jo, alla i Edsdalen kände Dingsrudens äldsta söner, gunås så visst! Och åhörarna logo sinsemellan, men funno ingen anledning att göra några uttalanden. — Löjtnanten hade visserligen en gång funderat på att bli officer, men blivit kuggad i studentexamen tre år å rad. Nu var han sergeant

och hade det mycket fattigt, hade man hört. — Hem kom han aldrig.

Och den andre: »grossören» hade en tid suttit på kontor i huvudstaden; suttit inne sedan ett halvår för förskingring och hade nu under den senaste tiden varit resande i landsorten för en tvålfirma.

Men detta hade ingen haft hjärta att säga gubben; inte yngste sonen ens, som skötte gården och som höll samman på det hela.

Arne var ej som fadern och bröderna. En stil-sam yngling med intresse för läsning, fast han ingenting fått lära. Han slet som en slav tidigt och sent under det fadern gick omkring med händerna i byxfickorna och skroderade.

— — —

Det väckte ej ringa förvåning i Edsdalen att Salomon Brede slog sig ner i prästgården efter Jonas Piscators död och begravning. Hade han ej gård att passa uppe i Gränsbygden — eller funderade han måhända på att söka få sysslan som präst härnere fast sonen hans, Andreas, skulle vara färdig fram på försommaren nästa år. Och denne skulle ju väljas i egenskap av fjärde provpredikant enligt överenskommelse med gammelprästen, sedan han väl fått nödig åldersdispens.

Detta talade man om och funderade man på i Edskoga.

Men hän hade väl sina giltiga skäl, menade man. Kanske han ogärna ville skiljas från sitt

mammon. Eller kanske Piscator hade befallt honom att stanna.

En och annan gång hände det ju att Brede reste upp till Gränsbygden, åkte den långa vägen ditupp, väl för att tillse ett eller annat. Och en gång när han återvände hade han sin hustru med sig och sin unga dotter — Ingeborg, som såg ut att vara närmare tjugo år.

Dessa två stannade kvar i prästgården en veckas tid eller så, men tidigt en morgon lade folk som färdades ute på vägarna märke till att de åkte upp genom dalen mot norr igen.

Nej de ville ej stanna härnere, visste Malena att berätta. Ej så underligt förresten, när man tog hänsyn till att Erika Bredes far, den förre gästgivaren i Björnidet, gick som en fant omkring i bygden, fast Piscator, som alltid var barmhärtig, hade styrt om att han fått hus och uppehälle för sin återstående livstid hos den nye gästgivaren, som övertagit den föga givande rörelsen för många år sedan.

Och dottern ville hem, hem till skogen igen. — Detta gick Malena omkring i gårdarna och berättade för vem som ville höra på.

Redan den första kvällen hade hon talat om sin längtan hem. Det var så stilla däruppe, hade hon sagt, och så förunderligt vackert nu när sommaren stod i sin fullaste fägring och säden böljade gul och tung på tegarna omkring Peniklamp. Och modern hade menat detsamma. Hon hade också vuxit fast däruppe. Hela tiden talade hon

om kreaturen, som betade i myrلاغgen, och om arbetet som väntade henne däruppe. Här kände hon sig främmande numera. Inte på många år hade hon besökt Edsdalen, där ingen väntade henne — inte ens hennes egen far.

Nej, Erik Björn, som en gång var så varmt fäst vid sin enda dotter, kunde ej längre erinra sig henne. Ingen kunde övertyga den gamle om att han hade en dotter i livet, eller att han ens ägt en sådan.

Lögn, mumlade han endast och ryckte på axlarna — har aldrig varit gift — har aldrig haft barn och vänner. — — Jo en, kunde han tillägga, en enda vän har jag haft. Men honom kom jag i skada för att skjuta när Edsforsens herregård brann.

Detta kunde Erik Björn mumla där han stod mager och tovskäggig på vägen eller satt framåtlutad inne i köken ellerorstugorna i gårdarna längs Storrattnet.

Guds straff och rättfärdiga vedergällning, menade dalbönderna sinsemellan. Ingen förtörnade den allsmäktige så som denne Björn gjort utan att bittert få sona sina missgärningar. — Var det ej Björn, den lismande gästgivaren, som för tjugo år sedan gott och väl var den mäktigaste i Edskoga näst efter Malte Oveson? Jo! Och ingen annan än han var det som narrade bönderna till vettlösa företag och som gjorde dem till patron Ovesons lättfångna byte. Men nu! Nu gick han som en föraktad och av många skydd fant omkring i dalen.

— Rolös vandrade han från gård till gård dag efter dag, år efter år. Och vart han kom frågade han efter sin vän Malte Oveson. Om ingen hade sett honom, patronen vid Edsforsen? Men i samma ögonblick kunde han plötsligt erinra sig att han själv kom i skada för att skjuta denne samme patron Oveson.

Men ingen fäste sig vid detta påstående. Ty alla visste ju att patronen avled av sina fruktansvärda brännskador.

Nej, Erika Brede trivdes ej i Edsdalen. Hon ville hem till Peniklamp och Gränsbygdsskogarna igen, och hennes blick blev vikande och orolig när hennes man en eller annan gång lät förstå att de möjligen måste stanna i Edskoga.

Varför detta var nödvändigt? kunde hustrun undra. Snart kom ju Andreas. — Blev vigd till våren om ingenting kom emellan och sedan skulle ju han efter avtal bli präst i dalen och efter avtal förvalta faderns rikedomar på samma sätt som företrädaren gjort.

En dag frampå sensommaren, när Erika Brede befann sig i Edskoga, ledde hon samtalet åter in på dessa frågor. — Till våren i april eller senast i maj skulle Andreas vara här, menade hon, och sedan behövde ju ingen av dem att stanna härnere.

Brede satt framför skrivbordet i prästgårdens gamla ämbetsrum, vadmalsklädd och gråhårig med den tunga blicken riktad rakt fram som i djupa funderingar.

Andreas, sa du Erika — vad känner du till

Andreas' planer för framtiden! Brede såg skarpt, nästan utmanande på sin hustru, som satt där på andra sidan om bordet, ungdomlig ännu, fyllig och rödblommig som det passade en välbärgad bondhustru uppe från Gränsbygden.

Kände! hon såg förvånad på mannen. — Nog kände väl hon som alla andra vad Piscator bestämt.

Piscator — Brede vred sig oroligt på stolen, Piscator är död, Erika, och inte alltid respekterar man en död mans vilja, i synnerhet om han bestämt över ting, varöver han ingen bestämmanderätt haft.

Erika kände hur hon bleknade långsamt. Hon reste sig, men sjönk samman igen i stolen.

Vad menar du med detta? mumlar hon till sist.

Vad jag menar — Bredes röst var skarp, nästan hetsig som om han känt sig förnärad över att någon vågade blanda sig i hans angelägenheter — jag menar detta: att jag i ett svagt ögonblick, när jag kände mig uppriven och förintad, begick en handling, som knappast var försvarlig.

Försvarlig, ekade hustrun utan att fatta.

Det är ej alltid försvarligt, klokt, förmånligt, hur du vill, att giva avkall på det som rättmätigt tillkommer en.

Brede talade hastigt och slog fast varje ord med knackningar i bordet.

Jag börjar nu så småningom inse att jag handlade i hög grad obetänksamt den gången. — Nu när jag fått alla mina rikedomar om hand, blir

det mig allt mera klart det jag underskattat pänningens värde och betydelse.

Brede tystnar för ett ögonblick och betraktar sin hustru, men när hon inte finner sig föranlåten att yttra något, fortsätter han:

Ett sådant liv som vi levat, du och jag, under de senaste åren! Slit och trældom från morgon till kväll, bekymmer för utkomst, ingen vila, ingen bekvämlighet — —

Hustrun gör min att avbryta och protestera, men Brede låter henne ej få ordet.

Det är som jag säger, Erika, fortsätter han forcerat, just som jag säger! — natt efter natt har jag legat vaken och grubblat över utvägar tills mitt hår blivit grått. — Och ändock var jag en förmögen man —

En förmögen man, nickade hustrun framför sig.

Just förmögen du — rik, rikare än någon annan i milars omkrets — — Jag har tagit del av handlingarna nu.

Suttit uppe om nätterna och räknat samman, granskat alla dessa värdehandlingar, som nu äro mina och den gamle Piscator varit förståndig nog att i behörig tid låta förnya. — Jag är ägare till hundratals tusen, Erika: pantreverser och inteckningar i flertalet av dalens gårdar, men obligationer därjämte, sparbanksböcker, depositionsbevis i säkra banker — — Och ändå har jag ej offrat en tanke på allt detta under tjugo år — aldrig brytt mig om att ta reda på ens hur mycket jag ärvde efter — — min far.

Salomon Brede hade stigit upp från bordet och börjat driva i stor oro fram och tillbaka på golvet.

Plötsligt stannar han framför den tunga ekkistan i hörnet, öppnar den och återvänder med en fullproppad läderportfölj.

Se här, Erika — han strör med skälvande händer portföljens innehåll ut över bordet och hustrun lägger märke till att hans blick blivit annorlunda än förr, blivit sugande girig, skarpt vaktande som om han fruktat att någon skulle göra försök på att bortföra hans rikedomar.

Hustrun har rest sig, men kommer sig icke för att yttra något. Men hon lägger märke till hur hennes man med kloika fingrar håller fast i dokumenten och hur han samtidigt smeker dem med blicken.

Länge är det tyst; ett ur knäpper långsamt och taktfast i angränsande rum — tik — tak — tik — tak; flugorna surra under det spruckna taket och ute i den försummade trädgården sitter en skata i en äpel, vippar med stjärten och utstöter allt emellanåt ett hest, gäckande skratt.

Men det var Andreas vi talade om, säger hustrun tvekande till sist.

Andreas ja — mannen rycker till och ser upp. Ville, bestämde ej Piscator att han —?

Äro vi där nu igen!

Brede samlar dokument och sparbanksböcker samman, stoppar ner dem i portföljen, låser kistan och stoppar nyckeln på sig.

Han ställer sig sedan mitt på golvet och betraktar sin hustru skarpt.

Jag vill upplysa dig om att kistan har konstig lås, säger han lågt, och att den inte kan öppnas med våld — — ifall du skulle falla i frestelse.

I frestelse — — du menar väl aldrig att jag —

Att du eller din son eller din dotter kunde komma på den tanken att bortföra något — jo jag menar det; Bredes ögon gnistra, där han står i det gula solskenet.

Så sjunker han tungt ner i närmaste fåtölj.

Du nämnde Andreas —

Brede tar upp mässingsdosan ur byxfickan och biter av en buss, valkar den och spottar. — Jag finner det vara på tid nu att — — Andreas sköter sig själv. — Tjugotvå år gammal som han är. —

Hustrun säger ingenting, sitter sammansjunken med de grova arbetshänderna i knäet.

Jag fick leva som jag kunde jag i hans ålder — fick undervisa, ge lektioner, svälta mig fram. — — Men han — Andreas — skriver gång efter annan efter pänningar — — senast i går fick jag brev. —

Hustrun tiger fortfarande.

Brede ser skarpt på henne. Så lägger han sin knutna hand tungt på bordet.

Men det som harmar mig mest är dock detta att han vågar tala, skriva om pänningar som inte äro hans; om sin fars pänningar, om det jag ärvt efter min far — — dessa griller har gamle Piscator

satt honom i huvudet, men jag skall visa att jag är man att taga ut dem igen!

Brede slår handen i skivan igen, hårdare än nyss.

Samma dag lämnade Erika Brede tillsammans med sin unga dotter prästgården och Edsdalen och återvände till Gränsbygden, efter vad gamla Malena dagen efter visste att berätta.

Med tårad blick hade hon sagt farväl till sin man.

Men denne hade stått lugn och oberörd och följt henne med blicken när hon åkt bort utan att ens besvara hennes upprepade viftningar.

IV.

Ett darrande sken från ett ensamt ljus trängde sig kväll efter kväll och natt efter natt ut genom ett fönster i Edsdalens prästgård.

Folk som gick där förbi i det dimtunga mörkret hade också tyckt sig se hur en grå skugga med jämna mellanrum skymtade och försvann i det osäkra ljuset.

Det är Brede, blev det sagt, som går rolös i kvällen och natten — som sitter uppe lutad över sina räkenskaper eller vankar av och an i sin ensamhet för att begrunda den lycka som kommit honom till del.

Men lite var menade också som så, att den, som en gång mera hänsynslöst än någon annan förbannade mammon och dess slavar, nu var mera slavbunden av mammon än de som han förut förbannat.

Gamla Malena hade ett och annat att berätta när hon någon gång besökte dalens gårdar. Självmant gjorde hon det emellertid inte. Först sedan hon fått stilla sin värsta hunger och blivit hårdnackat ansatt fann hon sig föranlåten att lyfta en flik av den slöja som dolde livet i Edskoga prästgård.

Hon kunde sitta med de knotiga händerna knäppta i knäet, vaggande av och an, och berätta stillsamt och klanglöst om åtskilligt av det underliga hon blivit vittne till.

Gud hjälpe oss alla ifrån syndens styggelse, kunde hon suckande säga under det hennes rinnande ögon stirrade in i spiselden. — Och Gud skydde envar ifrån pänningens frestelse. — Gick hennes husbonde ej uppe natt efter natt, vankade vaken timme efter timme. Han vågade ej gå till sängs, vågade ej somna av fruktan för att någon skulle bryta sig in. Den järnbandade kistan hade han placerat under sin säng och skarpladdade skjutvapen hade han ständigt till hands — natt som dag, på bord och stolar och under huvudkudden när han äntligen gick till ro. Men det värsta var dock det, menade Malena och nickade framför sig, att han under den sista tiden börjat svälta både sig själv och henne. När gammelprästen levde var

det sannerligen annorlunda. Då fanns mat i såväl källare som visthusbod och aldrig knappt om pänningar — nej. Men nu. Gamla Malena suckade och skakade på huvudet.

Om Brede då för allvar ämnade stanna i prästgården? undrade man allt emellanåt.

Jo, så såg det ut. Han hade sänt efter möbler från Gränsbygden och kläder och redskap av alla de slag.

Redskap, vad för sorts redskap?

Plogar och harvar och maskiner — allt som han behövde för att driva jordbruk.

Alla förundrade sig över detta, fast lite var nog lagt märke till att det under den senaste tiden allt emellanåt kommit flyttlass till prästgården.

Till våren övertar han prästgården på arrende, nickade Malena; Peniklamp är han i färd med att avyttra och hustrun och dottern kan nog väntas hit ner vilken dag som helst. — Fast båda två lär ha gråtit och bett att få slippa.

Om detta talade man nu allmänt i Edsdalen. Och om detta talade också de bönder sinsemellan, som i flock och följe begåvo sig till prästgården en blåsig oktoberdag i skymningen.

Sedan gammalt var det brukligt att alla de bönder som en gång kommo på obestånd och som sedan hade räntor och möjligen avdrag att betala i prästgården, tillsammans sökte upp Piscator ett par gånger om året för att dryfta gemensamma angelägenheter med honom. Vid dessa tillfällen blev det bestämt vartill medlen skulle användas; bön-

derna fingo komma med förslag, men Jonas Piscator förbehöll sig dock alltid rätt att få bli den bestämmande. Och bönderna hade aldrig haft något att invända emot detta.

Det är en rå och blåsig kväll. I flera dagar har rågnet störtat ner över bygden och skogarna från en jämngrå himmel, stora, tunga droppar som prässats fram av stormen, som höll i sig på femte dygnet. Under denna höst hade alla på båda sidor om Storstattnet tyckt sig känna att luften var tyngre att andas än på länge och att arbetet ute på de uppblötta åkrarna inte gick med samma fart som under den tid gammelpresten levde. Ingen bonde i Edsdalen tog livet så lätt som en gång var fallet. Allt det lekande lättsinne i handel och vandel, som under Edsforsens glanstid präglade livet och folket häruppe, fanns ej längre till. Jonas Piscator vågade ingen göra emot och alla visste och hade erfarit vad han ansåg vara nyttigast för bygden. Men tungsint hade ingen dock varit så som nu. Ty Piscator kände man — men ingen kände Brede.

Nej, Brede kände ingen.

Men man sökte övertyga sig själv och varandra om att man ingenting hade att frukta.

Ty att gamle Piscator måste åtlydas även efter döden föreföll alla självklart.

— — — — —
Salomon Brede sitter denna blåsiga kväll bakom fällda rullgardiner i gammelprestens rum hopfallen framför brasan och lyssnar ej utan obehag till det urgamla husets alla förunderliga ljud.

Han sitter med det gråa huvudet mellan de grovådriga händerna, som äro knäppta över hjässan, försänkt i grubbel. Men allt emellanåt spritter han till och hans blick blir i hast skrämnd och irrande. Han sitter här ensam i prästgården, ty gamla Malena räknade han ej med, ensam medan ljuset på spiskransen fladdrar för de susande vindkasterna, som tränga ner genom skorstenen och genom de gistna fönstren. —

Anej, han var nog ej ensam. Denna kväll som så mången annan, då han suttit här i grubbel eller lutad över sina räkenskaper framför skivan, kände han med sig, visste han att han ej var ensam. De gamla Piscatorerna befolkade än i denna dag Edskoga prästgård. Gång efter annan hade det hänt att han så säkert trott sig förnimma att någon främmande suttit i gammelprestens ämbetsrum. Främmande — nej det var nog ingen främmande! Den som allt emellanåt uppenbarade sig här och vars närvaro han med känslan trodde sig uppfatta, var nog ingen annan än Jonas Piscator, och vem hade större rätt än han att komma och vila ut i huset. Hans ande svävade över allt, genomträngde allt inne och ute. Han gick här, fast osynlig, som under livstiden, vakande över fädernas hus och härifrån följde han människornas färd som han gjort i ett par människooåldrar.

Stormen som drog fram genom Edsdalen blev allt mera våldsam minut för minut. Det gamla huset skälvde när kasterna kommo som hjordar av vrålande djur. Stockarna knarrade, gnisslade som

i jämmer och rädsla, takpannorna skallrade och golven gungade som under trycket av trampande fötter.

Salomon Brede satt länge och lyssnade till detta och han betogs av en allt starkare oro. Nu började även rägnen att strömma ner. Rutorna piskades, piskades oavbrutet, stora, tunga droppar, som följde med kasten ute från mörkret och som prässade sig igenom alla öppningar och till sist gled ner efter de spruckna väggarna på golvet.

Den ensamme mannen steg till sist upp och började vandra fram och tillbaka på golvet.

Rik, rik, malde det oavbrutet i hans upphettade huvud, och ändå så fattig. — Ingen i milars omkrets var så mäktig som han, som befallde över en hel kyrkosocken, ja mer — men ingen var väl mera vanmäktig. —

Jo, han hade kämpat; natt och dag hade han kämpat; legat vaken, fuktig av svett; rusat upp och irrat rolös omkring i de halvtomma rummen; vridit sina händer och känt sig fylld av leda och jämmer.

Men han hade stått vanmäktig gent emot mammon, denna förbannelsens makt som han en gång frigjort sig ifrån, flytt ifrån som man flyr och gömmer sig undan en dödlig sot, den där smittar ner människorna, bränner upp dem, böjer dem i knä —.

Jo, jo — Herren Gud visste att han kämpat; han hade inte velat övergiva sig, ej velat böja sig under denna förfärliga makt. Men, vad förmådde

han — han som kände förgiftat blod bränna sin kropp.

Salomon Brede gick med lutat huvud oavbrutet fram och tillbaka på golvet. Allt emellanåt knöto sig hans händer krampaktigt som om han stått i begrepp att kasta sig över någon fiende, som följde hans rörelser med lysten och skadeglad uppsyn.

Nej, nej, han var ej Jonas Piscator, ej som honom, kunde ej frigöra sig från rikedomens lockelse som denne kunnat, väl därför att hans gudsfuktan var så djup eller kanske snarare därför — att han var en Piscator.

Kunde han kämpa emot sitt ärvda blod, sina begär de han kvävt eller som slumrat för att plötsligt uppenbara sig igen, bryta upp när omständigheterna blevo gynnsamma så som en dold sjukdom gör sig gällande, ett obotligt sår bryter upp. — Kunde han, som var avlad i synd och förbannelse, lyfta oket av sig? Nej.

Men han hade hoppats så som en smittad kan hoppas, kämpat och trott sig ha vunnit — — tills han fått alla dessa värdepapper mellan sina händer.

Då hade han insett det hopplösa i sin kamp, då — när hans darrande händer som giriga klor gripit och fasthållit, det han avskytt. — —

Nej, nej, endast den starke, ja den starkaste av alla människor, den som sett och alltjämt såg Guds förklarade ansikte i sina drömmar, endast den kunde bli mammons herre — men han själv var och skulle alltid förbli den ödmjuka tjänaren, trä-

len, som till sist skulle glömma allt, allt för pänningens skull.

Salomon Brede stannade plötsligt. Stod lyssnande stilla och hans ögon vidgade sig.

Var det folk däruppe nu igen.

Folk — ånej, det var nog inte folk.

Brede nickade allvarligt framför sig. Inte folk nej, utan något annat. Dessa samma trippande steg hade han lagt märke till förut. En eller annan som gick omkring och sysslade däruppe i den tomma storsalen. Men. Detta hade han hunnit vänja sig vid. Bekom honom ej det ringaste längre. Vad de döda syssla med här i huset angick honom inte. Men han förstod och hade länge förstått varför Piscator lät bygga en ny prästgård och varför han önskade, ja befälde, att ingenting här i huset fick rubbas. Här skulle Piscatorerna samlas och här ville man vara ostörd, natt och dag ville man vara ostörd och ingen som ej tillhörde släkten eller stod denna nära skulle ha rätt att uppehålla sig här.

Ja, han fick väl bygga sig hus; Brede började åter driva fram och tillbaka på golvet, som knakade och gnällde under hans tunga tramp.

Fick väl det, fast det kostade. Nu när han skulle stanna härnere, därför att han omöjligen uppe från Gränsbygden, som låg så avlägset, kunde ha ett öga på sina kreditorer.

Brede gick med händerna på ryggen och funderade under det brasan brann ner och ett grått dunkel så småningom började fylla rummet.

Galenskaper! Han ryckte plötsligt till och såg

upp som om han hänvände sig till någon. Galmansgriller! Nej inte utan tvingande skäl ville han lämna huset. Och snart skulle hans hustru komma och hans dotter. Han blev ej längre så ensam. Han skulle ha någon att tala med, skulle höra kända röster, skratt och melodier som gnolades. Ensamheten skulle ej bli tryckande då som nu; de stora rummen, där damm under mansåldrar samlats, skulle åter befolkas; han skulle höra andra steg än de däruppe; se andra gestalter än de hans inbillning stundom trollat fram i skymningen.

Brede gick fram till spiseln, skjöt spjället och putsade sedan ljuset. — — Malena ja. Han hade ju henne, men —. Var hon ett levande väsen? Brede satte sig ner och stirrade ut i skymningen. Var inte hon också en skugga som alla de andra skuggorna som gled här genom huset? En som ingen kände, ingen visste varifrån hon kommit — — som teg, teg — som gick här liten och grå, skrumpen och urgammal, ödmjuk och nigande med obegriplig blick, vari en outgrundlig sorg var förhärskande. Nej, Malena kunde han ej räkna med, lika så litet som man räknar med inbillade väsen.

Men varenda gång han såg henne, kände han en oförklarlig ångest fylla sig.

Salomon Brede reste sig plötsligt, gripen av en stark oro. Står ett ögonblick rak och stirrar. Vänder sig så och går med snabba steg mot den järnbandade kistan i hörnet. Om någon varit här, medan han varit ute i dag? Malena eller någon annan. Aldrig, inte ett ögonblick, kunde han känna

sig lugn och säker sedan han fått dessa dokument att vaka över. Brede kände hur svett bröt fram vid hårfästet, hur en brännande blodbölja susade genom hans darrande kropp. Nyckelknippan klirrade mellan hans fingrar när han öppnade låset.

Nej, han måste gömma sina rikedomar bättre gräva ner dem i jorden, mura ett valv av sten — han vågade ej längre nu att förvara dem härinne. Om — om någon fått nys om var — —. Brede andades tungt och skälvande, stönade fram andedräkten under det att han med darrande händer banade sig väg till botten av kistan.

Jo — han andas lättad upp och ett leende bredde sig över hans tunga drag. Allt var som sig borde; ingenting var rört, ingenting! Han reste sig upp, ännu flämtande och gick bort och satte sig vid bordet.

Jo, revolvern låg där den skulle, laddad med sex skarpa skott. Ingen djävul, ingen skulle — Brede synade vapnet och log lågt — skulle kunna övermanna honom, nej! Han bredde dokumenten över skivan, ett efter ett; strök vart och ett särskilt, dröjande och smeksamt, som man smeker det käraste man äger.

Så satt Salomon Brede länge.

Därute blev mörkret allt djupare och härinne tätade skuggorna i alla vrår, blevo allt svartare och svartare under det att ljuset brann ner i staken. Och ovädret tog till i våldsamhet. Blåst och ränn drev mot väggar och rutor, bullrade i skorstenarna, slamrade i takluckorna, dunkade i dör-

rarna under det att tunrönnen och de gamla ap-larna utanför fönstren oavbrutet flåsade, viskade, gnällde, som om de angripits av skadelystna väsen som ville föröda dem fullständigt.

Brede reser sig med ens och hans ögon uttrycka den djupaste förfäran.

Någon hade bankat på dörren — ett par, tre slag! Han står med återhållen andedräkt och bristfärdiga pulsar. Så kryper han samman, rafsar sina värdepapper samman och sopar ner dem i bordslådan.

Griper revolvern och ropar: stig in!

Dörren glider gnällande upp och Dingsruden kantar sig in och hack i häl efter honom kommo en del andra bönder från dalen — femton, tjugo, kanske fler; Brede var allt för upprörd för att kunna räkna.

Dingsruden är ovanligt blid; han nickar och säger »god kväll» och »ett fördömt väder» och vill gå fram och handhälsa på Brede, men denne står där så blek och utmanande med sitt höjda skjutvapen att gubben hajar till.

Vad vill du — vad vill ni? skriker han nästan; hans röst är hes och ansträngd. Inom mindre än en sekund har han fattat sammanhanget:

I flock och följe hade bönderna begivit sig hit i kväll — nu, nu när vädret, stormen, rågnen gynnade deras brottsliga förehavande — kommit manstarka för att plundra honom, bemäktiga sig hans papper, göra sig oberoende av honom, ja slå ner honom. Men han skulle visa dem — skulle!

Än en gång frågar han; rösten är nu kall och vass — vad vill ni!

Vill, vill — Dingsruden log med hela ansiktet så att hans svarta tandrester blottades varenda en — ville endast hälsa, ingenting annat.

Salomon Brede sätter sig, men han släpper ej revolvern.

Nå, ni vill hälsa — gott — god dag — vad vill ni annars?

Bönderna samlades i en svart klunga borta vid dörren, en och annan av de yngre satte sig, men reste sig igen; villrådiga stodo de i gråskymningen och trampade ältan av sig.

Jo, menade nu en av dem inne i hopen. De ville ju som skick och bruk varit rådgöra sig —

Om vad?

Om hur utbetalningarna — räntorna, hur Brede nu ville kalla det, skulle begagnas.

Detta förstod Brede inte. Kände ingenting till detta.

Han satt nu lugn, nästan apatisk, tyckte bönderna, och lät blicken glida från den ene till den andre.

Jo, Brede kände nog hur Piscator — —.

Nordgårdsbonden, en medelålders man i gråa vadmalskläder, varifrån vatten oavbrutet droppade, och med skäggkrans under hakan, trädde fram till bordet.

Piscator! Brede spratt till och tog mått av den andre — jag är inte Piscator och jag tänker inte

fästa avseende vid hur Piscator behandlade dig och dina grannar.

Brede hade, när han fick syn på bonden, den han ej sett på tjugo år, med ens blivit förbittrad. Kände honom nog; kände Jonte Nordgård och hans kvinna. Ingen var mera högmodig än denne den gången han själv gick tiggargång från gård till gård när arbetarna vid Laxforsen lagt ner arbetet. Men nu var han mjuk, Jonte, och lissande och hans tunga var len.

Salomon Brede knöt handen och lade den tungt på bordet.

Jo, jo, han kände nog bönderna i Edskoga; hade ingenting glömt fast han varit borta i tjugo år. Dessa skulle förödmjukas, kväsas, ty än i denna dag voro de desamma som förr. Komme de blott till makt, bleve de oberoende än en gång, de skulle som förr se ner på den ringe, skulle kasta hånsord och smädelser åt den fattige.

Jonte Nordgård harklade sig och kliade sig med pipspetsen i den yviga skäggkransen.

Jo, först och främst var det nu prästgården — den nya prästgården, hackade Jonte.

Vad var det med den?

Den borde ju snarast inredas — innan den nye prästen kom.

Ja, Brede ville inte påstå att han hade något särskilt att invända emot det. Han skulle nog erlægga sin andel.

Andel — tänkte då inte Brede att liksom gammelprästen —.

Längre kom Jonte Nordgård inte.

Brede reste sig.

Nu var han klar över ändamålet med detta massbesök. Och hans huvud var klart och hans stämma utan skälkning.

Om ni jnbilla er att jag skall trampa i gammelprestens fotspår, följa hans anvisning eller rättare er — då ha ni misstagit er, misstagit er grundligt.

Än en gång: jag är ingen Piscator och jag blir det aldrig!

Brede stod bakom bordet med gnistrande ögon och hans ansikte lyste likvitt i det flackande ljuskenet.

Nej, menade bönderna, de förstodo nog det — Salomon Oveson, patronens son — —.

Brede drog ner huvudet emellan axlarna som om han fått ett slag över hjässan. Men endast ett ögonblick stod han förlamad och mållös. Så rätade han sig, växte, tyckte bönderna, blev rak och befallande och alla som erinrade sig Edsforsens patron tyckte att han för ett ögonblick lämnat sin insjunkna grav på kyrkogården och stod livslevande här i rummet, där svarta skuggor dansade en underlig häxdans på väggarna.

Är jag den ni säger, menar Brede lugnt, så skall jag erinra mig detta! Ni skall få erfara att Jonas Piscator är död — och att inte jag som han tänker löna ont med gott. Ni kan gå!

Men bönderna ville inte gå.

Alla kände med sig att de utmanat en man

som var en annan, en starkare än den de trott honom vara.

Jo, Brede fick väl ursäkta, mumlades nu allmänt. Inte så farligt menat nej. Men annars hade de ju tänkt, kommit överens med varandra om och med Jonas Piscator — att Bredes son, Andreas, skulle bli deras präst — skulle kalla honom som fjärde sedan han fått åldersdispens. Så var ju meningen, ja —.

Bönderna talade i munnen på varandra, angelägna om att blidka denne man, som de hitintills ej kändt, men den de nu trodde sig känna.

Salomon Brede satte sig igen.

Skulle denna eder vackra avsikt begagnas — vad skall jag säga, som en hållhake på mig?

Ånej inte just det, menade en och annan, men under dessa förhållanden —.

Under dessa förhållanden?

Borde väl Brede låta det bli vid det gamla, handla på samma sätt som gamle Piscator.

Nå, det trodde ni; det har ni gått och inbillat er!

Brede sprang upp igen och hans ögon gnistrade. All den smärlek han lidit här uppe när han gick här fattig, obeaktad, hånad, fast hans själ var så flammande den gången; allt av missträkning och begabbelse, de tunga dagarnas och de rolösa nätternas vånda och hjälplöshet vältrade sig över honom, slog samman omkring honom som ett kokande vatten. Nu erinrade han sig allt och nu ville han erinra sig detta han trott sig ha glömt.

Nu var han och nu kände han sig som den oblid-
kelige straffaren — Guds gissel.

Nej, ni ha misstagit er! Han talade hotande
högt och lät sin knutna hand upprepade gånger
falla mot bordskivan. Ingenting skall rubba mig.
Jag har makten och jag skall veta att begagna den!
Min son eller en annan! Välj vem ni vill — men
från mig ha ni ingenting att vänta; ingen pardon;
intet anstånd; ni betala på dagen och över de medel
som inflyta disponerar jag, jag allenast, efter för-
gottfinnande. Minns ni detta! — — Och nu farväl!

Salomon Brede stod blek och upphetsad fram-
för de slagna bönderna och han tyckte hela tiden
att en annan som han ej kände talade genom
honom.

Så blir din son aldrig präst i Edskoga, säger
Nordgårdsbonden hotande, minns detta, Salomon
Bredel!

Och vill du kamp, så skall du få! lägger han till.

Kamp — den andre ler men är i nästa ögon-
blick åter allvarlig. Kamp — du är densamme som
förr, Jonte Nordgård; lika högmodig; lika själv-
säkert utmanande. Den som skulle hota var jag
— och inte du! Men minnes detta: att den dag
du ej betalar, blir du jagad från din gård utan
förskoning! Minns det!

Utän att säga farväl ramlade bönderna ut.

Trängdes i dörröppningen, knuffade varandra,
dunkade varandra i nackarna under hotfullt mum-
mel och avbrutna svordomar.

Dingsruden, som hållit sig tyst hela tiden, var

den siste som gick. Men dessförinnan hade han sökt närma sig Brede, sökt blidka honom med snusdosa, men blivit avfärdad.

Anej, det nyttade väl inte i kväll, när Brede var så upprörd, tänkte Dingsruden och erinrade sig ej utan vemod fadern, Edsforspatronen. En annan karl det; Dingsruden log vemodigt och nickade framför sig när han gammal och böjd letade sig ut genom den becksvarta förstugan, där den iskalla blåsten och det ösande rågnet slog som svidande ris mot hans rynkiga ansikte.

Fram på natten gick Salomon Brede till sängs i rummet som låg närmast kontoret. Men somna kunde han inte. Hela tiden låg han och sysslade med böndernas besök och med ting som stodo i samband med detta.

Rågnet hade upphört att falla; himlen hade så småningom klarnat och månen sken nu stor och blank över Edsdalen och över de stora skogarna. Men över himlen jagade dock spridda skyar i svindlande fart emot syd. Genom de gardinlösa fönstren vällde månljuset in och Brede låg klarvaken i natten och gav akt på skuggornas och dagrarnas lek över golv och väggar. Stormen hade avtagit, men inte hört upp. Ute i aplarna susade det allttjämt och takluckorna dunkade emot sina ramar när vindstötarna kommo i ylande välde över takåsen.

Gång på gång slöt Brede ögonen och försökte somna, men lyckades inte. Han erinrade sig nu så tydligt den första natten han låg här sedan han blivit missiverad som präst till Edskoga. Då

som nu tyckte han att prästgården var befolkad av osynliga; av vaga skuggor som gled oöfver golven, som fyllde salarna, som rörde vid dörrar och lås. Men i natt hörde han ej gammelprestens stämma som då. Hörde ingenting annat än dunkande takluckor och prassel i vresiga grenar.

Salomon Bredes blick vidgade sig plötsligt och han reste sig upp i sängen. Och han lade märke till att han andades tungt och stönande som efter en mardröm.

Var han ej ensam härinne? Hade ej en förtätad skugga svävat öfver golvet, en mörk gestalt som försvunnit i riktning mot kontoret.

Anej, det var nog endast inbillning, kunde ej vara annat. Brede talade sig själv tillrätta, sökte övertyga sig om att månljuset bedragit honom, men han föll detta oaktat icke till ro igen.

Dokumentet, föll det plötsligt honom in — dokumentet, de kostbara och omistliga handlingarna som han glömt! Glömt i skrivbordslådan därute i sin upphetsning i kväll.

I nästa ögonblick stod han på det nakna golvet och stirrade sig villrådlig omkring. Aldrig hade det hänt att han glömt sina papper. Alltid, alltid hade han tagit dem med sig in och placerat dem under huvudkudden eller i kistan under sängen. Han kände hur blodet susade, hur hans huvud hettade och hur han fylldes av en namnlös ångest.

Så smög han sig mot dörren in till kontoret, skulle överraska tjuvarna, slå ner dem, våga sitt liv för det han ägde — —.

Dörren glider upp och Salomon Brede står på tröskeln. Men där blir han stående slagen och tillintetgjord och en stönande rossling banar sig väg emellan hans läppar.

Vid skrivbordet satt en främmande — en gammal man, nerlutad som överväldigad av förtvivlan. Brede såg honom tydligt, ty gardinerna hade han rullat upp innan han gick till sängs och rummet var fyllt av månljus.

Denne främmande man satt lutad över bordet med sitt vita gubbhuvud begravet i händerna, satt med böjd rygg som om han grät.

Brede stod lamslagen och stirrade, hur länge kunde han varken nu eller senare göra sig klart. Han ville tala, ropa på hjälp, lämna rummet, företa sig något för att förjaga den namnlösa skräck som i hast bemäktigat sig honom. Men han blev stående, fastnaglad av synen, urståndsatt att röra en lem. Denne gubbe hade han sett förr; sett honom sitta där vid bordet på samma sätt när hans själ var sjuk och förtvivlad.

Det var ingen tjuv detta — utan Jonas Piscator.

Gud hjälp mig, kunde Brede äntligen få fram, Gud i din nåd hjälp mig —.

Han viskade fram dessa ord mellan torra, darande läppar.

Och han tyckte i samma ögonblick att gestalten framme vid bordet liksom smälte samman, förtunnades i månskenet, upplöstes i en grå dimma. Ett ögonblick senare var rummet tomt, låg där klart

upplyst av månen, som hängde som en strålande vit ampel över den svarta skogen.

Den natten fingo de dyrbara dokumenten ligga kvar i skrivbordslådan.

Och dagen därpå lät Salomon Brede hälsa till bönderna i Edsdalen att han av egna medel ville bekosta inredningsarbetet i den nya prästgården.

V.

Edskoga prästgård är åter befolkad av andra än av tigare och svävande skuggor.

Strax före jul hade Erika Brede tillsammans med sin dotter kommit åkande ner genom dalen och själv hade hon med kraftiga nävar och karlaktig uppsyn tyglat den raggiga treåringen, som kråmat sig som den jävaste rashingst.

Folk som de båda mött på vägen hade hälsat hövligt, nästan ödmjukt, hade dessa tyckt. Och en och annan hade vänt sig om och stirrat efter släden, som efter den blankslitna vägen glidit mot söder i den bleka solglansen.

Nej, lycklig är hon knappast, hade de sedan menat när talet fallit på Erika Brede, som med boskap och allt sitt dragit in i prästgården, som inte längre någon prästgård var.

Lycklig nej, hade Dingsruden sagt och knackat

bekräftande på snusdosan; ingen kan känna sig lycklig som skall bo i prästgården, där mycket är som det inte skall vara.

Och många menade som så, att Dingsruden hade rätt.

Men det fick väl bli som mannen bestämde. När Salomon Brede en gång fått för sig att han skulle bo i Edskoga, närmare bestämt i dess gamla fallfärdiga prästgård, då fanns väl ingen av kvinna född som kunde få honom att ändra mening.

Icke ett ensamt darrande ljus som förr utan många lyste nu kväll efter kväll i prästgården. Och folk som gick där förbi lade märke till att kreatur gumlade inne i ladugården, som nödortftligen blivit täckt och stöttad och att Brede själv eller en gammal dräng han haft med sig från Gränsbygden vattnade hästar ute vid brunnen.

Om Brede låtit märka att han i hast blivit en bottenrik man?

Ånej, ingen kunde just påstå det. Om möjligt hade han blivit tarvligare.

Detta menade man allmänt i dalen.

Ingen var så luggsliten som han; ingen bar en mera urmodig rock och fårskinnspälsen han bar när kölden var som skarpast, var den mest lappade i hela socknen.

Salomon Brede var nog sin faders son, menade bönderna sinsemellan, men inte i allt. Värre slösare och pänningföraktare när det gällde fäster och gillen än Edsforsens patron hade ingen hört talas om — och en större gnidare än hans naturlige son

fick man nog förgäves leta efter både i detta och i angränsande härad.

Rykten av alla slag spredos snart utefter Stortvattnet. Förunderliga rykten, som man dock gärna satte tro till. Ty Brede var ej avhållen just, fast man ogärna lät honom märka något.

En hade det att berätta, att gamla Malena, som var fastvuxen vid prästgården och som ingenting högre önskade än att snarast få dö där, att hon blivit hotad med fattiggården.

Nej, Brede skulle inte kunna fatta, så viskade man i dalen, varför han skulle föda henne ensam. Ty nu hade han kvinnohjälp nog i huset henne förutan —.

Du får bo här till våren, hade han sagt, inte en dag längre.

Detta hade gamla Malena själv med tårar gått omkring i gårdarna och berättat. Han är bortstött av Gud, hade en och annan menat. Ty han har förhärdat sin själ, sålt sig för snöd vinnings skull.

Och halsbandet, kedjan, som Malena fick av Piscator sista natten han levde, hade han frågat efter gång på gång.

Gumman kunde sitta tårögd hos kvinnorna i köken och berätta stillsamt om detta: hur orättvist hon blivit och allt fortfarande blev behandlad av den som fått i uppdrag att sörja för henne.

Om detta talade man allmänt i Edsdalen och man förundrade sig över att en människa så fullständigt kunde förändra sig.

Salomon Brede, som en gång så bergfast trodde

på sin gärnings välsignelse och som söndag efter söndag fördömde den girige, han var numera girigare än någon annan och ingen var mindre kyrksam än han.

Någon regelbunden kyrkogång iakttog förresten ingen i dalen sedan Jonas Piscator blev borta. Numera fanns ej tvång av något slag — och lite var erkände nog, åtminstone för sig själv i ensamma stunder, att han eller hon under gammelprestens tid väl mer av fruktan och respekt för honom och hans makt än av inre behov bevisat gudstjänsten söndag efter söndag. Förresten var det mässfall allt som oftast. Prästbristen var kännbar i stiftet och grannprästerna hade av biskopen vidtalats att turvis besörja gudstjänsten tills tjänsten kunde besättas.

Vid upprepade tillfällen under hösten och förvintern debatterade bönderna frågan om vem de skulle kalla till präst. En och annan av dem höll väl än på Andreas Brede, men de flesta menade som så, att de sannerligen hade nog av en Brede här i socknen. Ställningen var ju alldeles förändrad sedan Salomon kommit hit och föga eller intet hopp fanns väl numera, menade man, för sonen att bli själasörjare och försyn för folket så som Piscator avsett. Han skulle aldrig kunna göra sig gällande gent emot faderns giriga envishet — skulle aldrig få disponera över de medel som rätteligen tillkommo honom.

Ett par dagar före jul inträffade Andreas Brede i prästgården.

Fadern hade mött honom vid stationen, som var belägen ett par mil söder om Edsforsen.

Han var den dagen som alla andra när kölden var kännbar iförd sin lappade päls och han var dyster och fåordig när de åkte hem i den månblanka natten. Men modern strålade när hon välkomnade sin son och hon tryckte honom intill sig i översvallande glädje sedan han väl kommit in.

Du är välkommen, Andreas, min käre son, mera välkommen än någonsin nu när jag blivit så ensam.

Ensam, Andreas förstod inte detta. Hur kunde modern vara ensam tillsammans med de sina och till på köpet i den bygd där hon var född och där hon växt upp.

Han själv kunde ju kallas främling i Edskoga, men ingenstädes hade han dock känt sig så hemma-stadd. Aldrig hade han sett en bygd som denna och aldrig en sjö så förunderlig i sina skiftande stämningar som Storstvattnet. När han år efter år suttit lutad över sina böcker, först i residensstaden och sedan i Uppsala, hade han i tunga och ensamma stunder funnit tröst och lisa i de drömsyner han framkallat. När han ville det, kunde han se Storstvattnet ligga där solbelyst som en gnistrande spegel med ramar av blånande skog. Och han kunde genom larmet från gatorna höra det fjärran suset från Edsforsen och i dröm se vattnet gå i skummande kok emellan mossiga stenar. År efter år, vinter och sommar, när han ej kunnat resa hitupp, hade han längtat till Edsdalen, drömt om Edsdalen, talat om den.

Men alltid hade kyrkan rest sig högt över allt han sett. Som en signad bauta hade den speglat sig i vattnet och dess tornkors hade gnistrat som en nying i solbranden. Kyrkan var för mer än allt annat i dalen, förmer än gårdarna och de vida odlingarna, som under de senaste åren kommit till och där äringen vaggade gul och tung i sommar-dagarnas sunnanblåst, förmer än åkrarna nere vid vattnet och de stilla myrarna inne i ensamheten, dit han gått under somrarna dag efter dag i sol-uppgången för att lyssna till tjädrarnas solspel. Kyrkan i Edskoga var mera välsignad än någon annan han sett. Ty den hade gripit in i bygdens liv och i folkets på ett annat sätt än någon annan, och dess storklocka hade så småningom anammat folkets själ och blivit dess väckare och samvete. Och allt framgent dag efter dag och år efter år skulle storklockan väcka dalen och ringa den till ro — och honom själv skulle det bli förunnat att varje välsignad söndag och hälg stå på stolen eller framför altaret och förkunna Guds evangelium för en nådetörstande menighet.

Andreas Brede kunde stundom känna sina ögon fuktas när han tänkte på detta.

Alltid, alltid när han kommit hitupp hade han tyckt att bygden, skogarna, gårdarna och dess folk hade hälsat honom välkommen; men nu föreföll det honom som om ett underligt tungsinne satt sin prägel på allt. Folket han mötte på vägarna betraktade honom stundom med skygga blickar, och ingen besvarade hans hälsning eller handtryckning med

samma värme som förut. Något nytt hade gripit in i dalens liv; bjällrorna på bygdens vägar hade fått en ny och en dovare klang, rösterna voro mörkare och leendet frös stundom på folkets läppar.

Men det som förundrade, ja upprörde den unge kandidaten mest var dock detta att kyrkan var halvtom när han predikade under juldagarna. Aldrig hade bänkarna varit så glest besatta och aldrig hade psalmsången klingat mera svag. Halvsovande gamlingar från fattighuset hade ju mött upp och en hel del bönder och deras kvinnor. — Men ungdomen var borta.

Andreas Brede kände sig ensam och beklämd när han stod på stolen och han lade märke till att hans ord gingo alla spårlöst förbi. Det föreföll nästan som om alla sutto i sina egna tankar, mörka, oroliga tankar på något nytt som skulle komma.

Salomon Brede bevistade icke någon gudstjänst. Han satt under högmässan som annars under större delen av dagen sysselsatt vid sitt skrivbord. Slungade allt emellanåt pennan, kliade sig i huvudet och mumlade hotfullt. Kunde resa sig häftigt och börja driva upp och ner på golvet under det att han halvhögt talade med sig själv.

Nej, kunde han därunder yttra, de ha räknat fel, dessa hundsvottar, om de gått och inbillat sig att jag skulle låta avspisa mig och låta mig nöja med fagra talesätt, svävande löften, värdelösa försäkringar. Sådan är inte Salomon Brede, nej! Han har under slit och saknad lärt sig uppskatta pän-

ningens värde och han tänker att i nödfall gå hårdhänt fram.

Så kunde han mumla, där han drev fram och tillbaka med hotfullt knutna nävar som om han vore beredd att kasta sig över någon.

Ingen i huset vågade störa Salomon Brede när han var uppbrakt över ett eller annat. Då smög man sig fram genom rummen så varligt som möjligt och då vågade ingen le eller tala högt.

Sådana dagar blev luften tyngre att andas än under vanliga förhållanden och främmande, som kommo, avlägsnade sig snarast som om de av misslag kommit in i ett pästsmittat hus.

VI.

Det är i skymningen en dag på nyåret.

Storvattnet ligger blankt med glatt is, ty tövädret nyss hade smält den tunna snön, vilken förvandlats i vatten, som sedan frusit.

Ute på isen myllrar det av ungdom.

Nu under julhälgen ville alla ha ledigt, både böndernas barn och deras tjänare.

Uppe från skogarna och från de undangömda smågårdarna och torpen, som lågo i stillheten invid tillfrusna tjärn och bäckar, hade ungdom så gott som mangrant dragit mot storbygden för att därnere träffa kamrater och känningar av båda könen.

En och annan ungtkarl hade brännvinsflaska i rockfickan, den han allt emellanåt förde till munnen för att sedan låta den gå laget runt. Bredaxlade drängar i gråa vadmalskläder och lammskinnsmössor gingo mer eller mindre stadigt, beroende på hur djupt fluidet i vederbörandes kluckflaska sjunkit, vid sidan av ynglingar i stadshattar och skinande linne, det de förvärvat sig under uppehåll i Norge. Och i flock och följe kom den kvinnliga ungdomen efter. Blomstrande ungmör med brokiga ylledukar över vattenkammat hår, som var snört samman i en knut bak i nacken; blyga flickor, som endast undantagsvis logo åt männens roligheter och frivola antydningar, men även sådana som med glädje och tacksamhet begagnade varje tillfälle som yppade sig att lysa med sin fördomsfrihet och med sin insikt i förborgade ting.

Nere i dalen stötte man samman med annan ungdom och länge dröjde det icke förrän kälkar och skridskor kommo fram och flock efter flock drog sig ner emot isen i den gråa vinterdagen.

Ingeborg Brede hade därnere sällat sig till de andra. Hon var väl i det närmaste tjugo år, hade ljusst hår liksom modern och en vek blick, som stundom gled förbi den hon talade med.

Nej, hon trivdes ej hemma, Ingeborg Brede. Ingen trivdes i den gamla prästgården. Tjänstefolket talade öppet om att snarast söka sig bort, helst upp till Gränsbygden, ty sin husbonde kände de knappast igen. Ingen kunde visserligen påstå att han var hård, inte orättvis heller, och den lön som

skulle erläggas, betalade han punktligt. Men han log aldrig och ingen hade hört honom skämta så som förr, när han gick bland de sina på ägorna omkring Peniklamp.

Om han var högfärdig — inte kunde bära sin nya ställning och sina rikedomar utan att se ner på den fattige?

Nej, ingen enda, som närmare kommit i beröring med honom, kunde påstå detta. Snarare då ödmjuk. Åtminstone mot sina underlydande på gården.

Ja, alla i prästgården, om man då undantog husbonden och hans son, längtade från Edskoga drömde sig i gråa dagar och vakna nätter bort från den trånga dalen upp till de stora vidderna, till myrarna och de undangömda tjärnen inne i stillheten.

Men den som drömde mest och som längtade innerligast var Ingeborg.

Du magrar, mitt barn, kunde modern säga och stryka henne smeksamt över kinden. Och jag har lagt märke till att du ligger och gråter om nätterna.

Detta kunde modern säga och hennes röst var så låg och hjälplös. Men du får finna dig i detta, mitt barn, finna dig i det som inte kan ändras, och du får komma samman med annan ungdom, smyga dig ut ur huset om du ej kan komma bort på annat sätt.

Såväl modern som dottern visste att Salomon Brede hälst såg att de båda höllo sig hemma.

Du har nog av oss, hade han vid upprepade

tillfällen sagt till dottern och betraktat henne med underligt bjudande ögon.

Men i dag var han borta tillsammans med sonen och skulle ej komma hem förrän sent på natten. Han skulle besöka länsmannen, hade husfolket trott sig förstå. En eller annan hade väl visat sig försumlig, nekat att betala då han skulle. Men ingen visste dock något närmare härom, icke ens Andreas, som följt med, närmast för det klingande slädförets skull.

Över den blanka isen tumlade klungor av ungdom. Kälkar surrade och skarpslipade skridskor skuro vita skårer i den lätt rimmade ytan. Skrattsalvor, visor och gälla hojt ekade fjärran och när emot åsarna på båda sidor.

Visst var isen stark, körstark; hade legat allt sedan november och kölden hade stundom varit skarp. Men. Man fick akta sig för att komma i närheten av Edsforsen. Ovanför denna var isen tunn och längre ner fanns öppet vatten nu som alltid under vintrarna.

Det började skymma allt mer. Dagen blev allt dunklare och åsarnas böljande konturer smälte så småningom samman med skyarna vid synranden. Och kölden tog till. En skarp nordanvind började svepa ner efter daldjupet, prässade ner de blåa rökarna ur gårdarnas skorstenar, ruskade i tunrönnarnas kvarsittande bärklasar och pustade sin isande andedräkt i ansiktet på den leende ungdomen.

Men hem ville ingen, och minst av alla ville Ingeborg Brede härifrån. Hon hade blivit mot-

tagen med välvilja och alla hade kappats om att visa henne uppmärksamhet. Och därhemma i den svarta gården ekade de stora rummen så skrämmande dovt när en blek kvinna, hennes mor, gled fram som en rolös skugga i skymningen.

— — —
Ett skärande nödrop! Ännu ett!

Gud i din nåd förbarma dig över oss, fattiga människor.

En isande vanmakt grep alla som med ångestfyllda blickar lyssnade till nödroppen nere vid Edsforsen. Allt förstummades för ett ögonblick; de drillande dragspelen tego, ingen talade, viskade, log, ingen rörde sig — dödens förlamande skräck hade med ens fyllt allas sinnen. Men denna förlamning varade endast en sekund för att avlösas av oredig upphetsning.

Isen dånade under skarorna som hastade ner emot det öppna vattnet. Man jämrade sig, åkallade Gud, grät — alla pratade i munnen på varandra, frågade, gjorde upp räddningsplaner med tillhjälp av stegar, båtar och linor.

Men över det förvirrade sorlet hördes alltjämt de skärande ropen: hjälp — hjälp! av tvänne människor, tvänne kvinnor av rösterna att döma, som kämpade för sina liv i den gråa skymningen under det att månen höjde sig över skogen och stjärnorna en efter en började tändas mellan drivande skyar.

Det är Bredes dotter, blev det viskat — Bredes dotter och Anna Dingsrud, Dingsrudens yngsta barn.

Skarorna trängde sig oavbrutet fram, allt närmare det svarta vattnet.

Hjälp de olyckliga! blev det ropat av förfärade kvinnostämmor. Fanns då ingen som kunde, ville, vågade livet för dessa två som höllo på att förgås!

Från de upplysta gårdarna på båda sidor om sjön började folk strömma till. Män med stänger, som de ryckt ur gärdesgårdarna, andra med brandstegar och båtshakar och emellan dessa sprungo vettskrämda kvinnor med håret fladdrande i vinden.

Hjäälp! Hjäälp!

Nödropsen därute blevo allt svagare, stämmorna fröso till is.

Plötsligt banar sig en axelbred man fram.

Han är halvnaken och hans vita skjortärmar lusa i månskenet. Omkring livet har han vecklat ett tåg och i famnen bär han en tung brandstege, som han hämtat i närmaste gård.

Arne Dingsrud, blev det viskat. Han vågade det ingen gjorde, han ensam.

Sorlet tystnade. Ingen jämrade sig, ingen åkallade Gud. Spänningen var oerhörd. Skulle han lyckas när isen var så tunn och farlig — Arne Dingrud som aldrig utmärkt sig på något särskilt sätt varken som dansör eller slagskämpe — Arne Dingsrud, som var tystare än någon och som ingen riktigt förstod sig på.

Hjäälp — Hjäälp!

Nödropsen bli allt svagare. Hör, det är endast en som ropar. Gud vare den andra nådig i sin milda barmhärtighet. Storstvattnet hade krävt sitt

årliga offer — blott det nu ville nöjas med detta. Men Storstvattnet var fruktansvärt. — Skulle Arne lyckas, ensam som han var?

Finns här ingen som kan hjälpa? blev det åter frågat; skall han ensam?

Nej ingen fanns som ville våga livet sitt, ty detta var väl hopplöst om något var —.

En och annan trodde sig se ett huvud sticka upp över det månbelysta vattnet, ett huvud med ljust hår. Men de flesta sågo ingenting. Hörde endast någon gång ett underligt rop, ett hest vrål som av gastande räv i natten.

Arne Dingsrud lägger sig framstupa och skjuter stegen framför sig. Isen knakar och krossas där han kryper och vattnet bubblar upp och breder sig över den svarta nyisen.

Håll dig fast, håll ut! hör man honom ropa — nu kom hjälp. Försök — blott ett ögonblick — en minut, så skall hjälpen vara där.

Men ute från det svarta vattnet kom intet svar. Och nödropen hade helt förstummats.

Försent, blev det mumlat, hon har släppt taget, sjunkit, försvunnit —.

Då ser man plötsligt en man stå på isen ett par famnar från vaken, där den drunknande försvunnit. Han står på stegen som nästan flyter och börjar kasta av sig kläderna; kränger av sig skorna, väst, benkläder. Så kryper han samman, springer fram ett par steg — och dyker ner i vaken.

Vanvett, blir det viskat, detta blir den vissa döden. Var det då inte nog att två omkommo.

Askådarna på isen frysa av spänning. Kanſke i alla fall — man hade då hört talas om underverk —.

Arne Dingsrud har försvunnit och är försvunnen — länge.

Så kommer ett huvud upp — men försvinner igen.

Jojo, man nickade emot varandra med likvita ansikten: en drunknande kommer tre gånger upp till ytan innan han dör.

Se andra gången. Ett mörkt huvud kom upp igen. Men du Gud i din stora barmhärtyghet — vid sidan av detta syntes ett annat — — ett ljust kvinnohuvud.

Han hade lyckats, hade räddat henne, den ena av dem.

Räddhågan och hopplösheten vek med ens och lite var skämdes över sin egen obeslutsamhet.

Män med stegar kommo från flera håll och började närma sig vaken, där Arne sam runt med den han räddat.

Håll ut! blir det ropat — en minut ännu.

Plötsligt hördes en brak därute och ett par män försvunno delvis för ett ögonblick, men doko upp igen.

Nej, utan båt var det hopplöst — isen brast. De som satt sig före att rädda vände krypande på magen tillbaka igen.

Men båt? — fanns då ej båt?

Nej, nej, alla båtar lågo nerfrusna eller upp-

dragna — innan båt kunde skaffas ditut, skulle de båda ha försvunnit igen.

För ett ögonblick uppgav man allt hopp. Men så hände något underligt, något som ingen trott vara möjligt.

Arne Dingsrud börjar slå sönder isen med sin knutna hand under det att han håller kvar den han räddat, bryter och slår för att nå ut till öppet vatten ovanför forsen. Det går långsamt, fast isen är tunn.

Men det går.

Tvänne huvud dyka upp i en ränna, fylld av splittrad småis, en ränna som förlänges alltmer och som slutligen förbinder vaken med öppet vatten.

Och under mängdens jubel simmar till sist en man med en medvetlös kvinna på ryggen mot närmaste strandbrädd ovanför den skummande Edsforsen.

— — —

Icke i mans minne hade en räddningsbragd som denna utförts i Edsdalen.

Om detta och uteslutande om detta talade man dag efter dag på båda sidor om Störvattnet. Att dyka ner var väl i och för sig ingenting enastående, men att som Arne Dingsrud gjorde slå sig fram genom isen med en kropp som tyngde och drog ned sedan han legat en halvtimme i vattnet i nordandrag och köld, detta kunde kallas märkligt om något var. Men det underligaste var dock detta att han ingen skada tagit om man undantog det att hans ena hand blivit en enda blödande massa.

Ingeborg Brede blev räddad under det att räddningsmannens egen syster gick till botten och ej påträffades förrän flera dagar efteråt, sedan grundliga dragningar företagits.

Så hade då Storstvattnet krävt sitt offer, menade man i Edsdalen.

Men en och annan menade ock som så att Gud fader själv haft sitt finger med härvidlag, haft sin särskilda mening med detta. Skulle ej detta böja den högmodige fadern. Skulle ej Dingsruden äntligen inse att Guds förtörnelse vilade över honom allt sedan den dagen han ville sälja sin dotter till Edsforsens gamle patron. Och skulle han ej nu äntligen erkänna, att han var skuld till hennes död.

Men det såg sannerligen ut som om Dingsruden varken kände sig slagen eller ångerfull. Han var och förblev i stort sett densamme som förr. På begravningsdagen fällde han ej en tår, fast knappast ett öga i övrigt var torrt när Gränsbygdens präst förrättade jordfästningen och höll ett gripande griftetal om livet och döden.

Anej, Dingsruden hade annat att syssla med nu under den närmaste tiden.

Han måste gå från gård till gård i hela Edskoga och berätta om sonens bedrift, denna som dock alla hört om förut. Det underliga hände att han nu erinrade sig Arne, ja för hans och hans gärnings skull nästan glömde såväl »grossören» som »löjtnanten».

Om Arne skulle ha medalj?

Dingsruden log med hela ansiktet och klappade sig på bröstet.

Medalj jo, var säker på det! Den största som kunde uppdrivas, stor som en speciedaler och av pura guld.

Gubben sken som en sol där han stod eller satt bredbent med snusdosan emellan jordgråa fingrar och orerade om detta. — Jaja, det här skulle han själv styra om, såvida inte Brede, som ju var närmast till det, tog hand om saken.

Vad Arne då menade?

Arne! Dingsruden blåste föraktligt. Arne var en hjälte, och vad han hade gjort hade ingen före honom gjort i mans minne. Men han var likafullt en tölp — en som inte ville fram i världen eller bli ärad så som bröderna blivit.

Nej han ville, gunås, ingen ärepänning ha. Hade man någonsin hört på maken!

Men det sonen ej ville, det ville fadern och han skulle nog ta saken om hand. Och så mycket både ville och vågade han säga i alle mans närvaro att bar ej sonen hans, Arne, en blank guldpanning på bröstet innan vintern var tillända, så skulle han själv inte sitta på Dingsrud året ut. Så säker var han på sin sak!

Men lite varstans i gårdarna log man i mjugg när gubben äntligen skrevat iväg, och mer än en menade som så att en utfästelse som denna torde vara tämligen värdelös, när man tog hänsyn till Dingsrudens ställning. Under årets lopp kunde mycket ske, såväl gott som ont — och det minst

överbaskande skulle då vara det att Dingsrud övergick i annans ägo.

Ty över detta bestämde Brede, av vars nåd eller onåd de flesta i Edsdalen berodde sedan Jonas Piscator dragit sin sista suck.

VII.

Andreas Brede går förtvivlad och upprörd fram och tillbaka, oavbrutet fram och tillbaka i sitt vindsrum, vars gropiga golvtilljor gunga och knarra under hans stampande steg.

En och annan gång stannar han vid det lilla fyrkantiga fönstret och kastar en blick ut över den snöiga Uppsalaslätten, som ligger där som ett tillfruset vatten i sin tunga, tröstlösa enformighet. Därnere från den smala gatan höres gnissel av medar och röster av stojande barn. Men häruppe är tystnaden djup och tryckande.

Så var det då förbi — slut — nu när han stod färdig, beredd att börja!

Den unge studenten vänder sig bort ifrån fönstret och börjar åter sin rolösa vandring fram och tillbaka i det halvskumma rummet. För varje minut blev skymningen allt djupare. Lyktorna tändes den ena efter den andra längs gator och promenader och över slätten hängde en gul måne som en jättesykta emellan gråa skyar.

Andreas Brede gick med sänkt huvud och med armarna dinglande fram och tillbaka. Hans ansikte var blekt och upphetsat och det yviga håret klibbade fast till tinningarna.

Ja så var det förbi — förbi med drömmarna!

Han satte sig i gungstolen och stirrade in i den susande brasan, men reste sig igen. Ingen av kvinna född hade väl drömt som han och ingen hade väl väckts så brutalt, så hårt, så obarmhärtigt. Hade inte Edsdalen och dess tempel stått för honom dag och natt och hade han ej alltid i tvivlets timmar, när hans själ varit uppriven av ett eller annat, sett denna drömsyn sänka sig ner som ett ymnighetskäril från himlen. Ingenting hade kunnat slå ner hans mod, ingen motgång hade kunnat anfäkta honom, ty han hade nu under många år sett målet så vidunderligt klart. Han skulle bli en ny Piscator, en Herrans präst, över vars gärning Guds rika välsignelse skulle vila på ett särskilt sätt. Och otaliga gånger hade han sett sig själv stå på stolen eller framför altaret i Edskoga kyrka i bländande vit mäsdräkt och med lyftade händer nerkalla Guds välsignelse över en andäktig menighet. Men nu var det slut, förbi! Ty han fick inte och han kunde ej bli präst däruppe.

Något som han icke ens för ett ögonblick tänkt sig möjligt hade kastat sig emellan honom och hans drömda planer. Pänningen hade omintetgjort allt.

De rikedomar som Jonas Piscator förvaltats till bygdens och folkets fromma och de han sedan skulle

komma att förvalta på samma sätt, dessa hade rest sig upp emot honom, stängt alla vägar som ledde till bygden däruppe, så som ett bergskred stänger och omöjliggör varje vidare framträngande.

Så var det — och så skulle det bli! Att ändra något stod icke i hans makt, ty gent emot fadern och hans vilja stod han själv vanmäktig. Och först nu kunde han fullt fatta hur svag han i själva verket var.

Andreas Brede sjönk samman framför brasan, som kastade ett fladdrande gult sken över golvet. Och han tänkte på sitt avsked med fadern sista kvällen han var hemma. Tänkte på och erinrade sig väl för tusende gången det uppträde som ägde rum dem emellan, detta som skilde dem åt och som ej möjliggjorde något framtida närmande.

Underliga rykten hade börjat spridas i bygden mot slutet av julen. Varifrån dessa rykten ursprungligen härledde sig, kunde ingen med visshet säga. Men alla gingo de ut på att Dingsrud skulle säljas exekutivt.

Dingsruden var utfattig; hade under den senaste tiden ej kunnat fullgöra sina skyldigheter vare sig emot Salomon Brede eller någon annan. Och detta ville den förre ej längre finna sig i. Dingsruden skulle prompt betala — eller han skulle drivas från sin gård.

Detta talade man om i gårdarna och förresten överallt där man träffades vid sammankomster eller gillan. Dingsruden får vandra till fattighuset med sin högfärd, sitt utmanande leende och sin snus-

dosa, menade man sinsemellan och få eller ingen ömkade honom just.

Men en enda hade en avvikande mening om detta — han själv. .

En kväll när fadern som vanligt sitter ensam framför bordet i det forna ämbetsrummet med sigillprydda handlingar framför sig, stiger sonen in utan att banka. Fadern ser upp med en arg, utmanande blick över glasögonen.

Vad vill du?

Sonen svarar ingenting strax; sätter sig på andra sidan om skrivbordet och betraktar fadern, som blivit en ny, en annan, tycker han, en främling med tovtigt hakskägg och kalla ögon, som betrakta honom med ängslan och misstro.

Vad jag vill, svarar han äntligen med tillgjort lugn: be om en upplysning först och främst.

Jag står till tjänst; fadern samlar sina dokument samman och stöder armbågarna på dem.

Det går underliga rykten —

Rykten går det alltid, min son; fadern ler tvunget.

— Om att du skall jaga Dingsruden från gård och grund.

Salomon Brede rycker till och hans blick blir i hast stickande ond. Han tuggar ett par gånger och sväljer.

Tillåt mig fråga: har din mor skickat dig? frågar han sedan lågt.

Ingen har skickat mig — jag fordrar själv besked.

Fadern, nyss likvit, rodnar häftigt.

Fordrar! säger han skarpt — har du något att fordra! Du!

Just jag, svarar sonen fattat — jag som blivit insatt av Jonas Piscator till — till —

Faderns utseende skrämmer honom så att han ej kan avsluta meningen.

Till — till vad?

Rösten sticker. Till vad, svarar!

Till förmyndare — till försyn för bygden — om du så vill, stammar sonen — eller till arvinge — Arvinge — vem skulle du ärva?

Sonen sitter böjd, men hans blick släpper ej fadern, som sitter där blek igen med knutna nävar.

Piscator — min adoptivfar, mumlar han äntligen.

Fadern reser sig halvt, men sätter sig åter. Betraktar sonen utmanande.

För det första, min son, har Piscator icke adopterat dig, säger han om en stund — för det andra: du har ingenting att ärva förrän jag dör.

Sonen sitter slagen och förvirrad. Han fattade ingenting av detta. Saken var ju avgjord — otaliga gånger hade Jonas Piscator lagt honom uttryckligen på sinnet hur han skulle förfara när han väl kom hitupp som präst.

Men Piscator — stammar han äntligen.

Nu reste sig fadern och stod hög och bjudande framför honom med bordlampans gula sken över sitt fårade ansikte.

Piscator! Tillåt mig en fråga: ärvde jag eller ärvde Piscator patron Oveson?

Men du avstod ju — du nekade att mottaga — —

I ett anfall av upphetsning ja — under inflytande av andlig depression gjorde jag detta — för tillfället.

Andreas Brede ville resa sig, men han förmodde ingenting — —.

Du menar alltså — mumlar han.

Jag menar, vad du och envar annan klok människa torde finna vara förnuftigt: att jag disponerar över mitt arv, mina egna medel så länge jag behagar och att du ingenting har att bestämma över, ingenting har att fordrat

Sonen sitter tyst länge, förkrossad, tillintetgjord som om han fått ett dråpslag. Men till sist tar han sig samman och ser upp.

Men nu Dingsruden, säger han lågt — skulle du inte visa dig barmhärtig — — när du nu tar hänsyn till att hans son nyss vågade livet för Ingeborgs skull.

Salomon Brede tiger länge, ordnar med sina papper och lägger ner dem i portföljen.

Har Arne Dingsrud gjort mer än envar annan under liknande omständigheter varit pliktig att göra?

Nej, sonen kunde inte påstå det.

Nej, jag skulle tro det, och för denna saks skull ärnar jag sannerligen inte att slå av på mina fordringar.

Det är tyst länge. Lampan susar svagt och vin-

den bullrar över taken. I rummet intill knäpper ett ur långsamt och avmätt.

Var det något mer? frågar fadern äntligen. Sonen ryckte till.

Mer — jo det var nog något mer. Hur skall jag nu handla. Efter detta blir jag nog ej präst häruppe.

Fadern ler bullrande.

Nej, präst i Edskoga blir du inte, min käre son; han slungar fram orden vårdslöst. Så mycket kan jag säga dig på förhand. Bönderna ha redan underrättat mig om detta.

Han tystnade igen. Sonen satt med böjd rygg och han kände hur den ena tåren efter den andra gled ner för hans kinder.

Gråter du —?

Jo, Andreas grät, han kunde inte neka till det; allt hade med ens blivit så hopplöst, så förtvivlat hopplöst; allt hade ramlat samman för honom.

Säg mig min son, Salomon Bredes röst blev med ens spefull och gäckande och hans ögon myste bakom glasögonen — säg mig duger du inte till något annat än till präst?

Duger! Sonen sprang upp i skälvande upphetsning — —. Jo, jag duger nog till något annat också — jag som har en sådan fin härstamning att peka på. Duger jag inte till annat, kan jag ju bli procentare som min far, förfalskare, bedragare, bondfångare som min salig farfar. Och kanske jag också kunde duga till att slåss med dig, förödmjuka

dig, ödelägga ditt liv — så som du har ödelagt mitt!

Salomon Brede gick hotande emot sin son, lutade sig fram emot honom, grep honom för bröstet — och slog —.

Skall vi slåss, stönar han, börja vi genast!

Sonen lyfte handen för att slå igen, men häjdade sig.

Nej, nej, han kunde inte, fast han, i detta ögonblick hatade denne honom främmande man med ett sårat djurs hat.

I detsamma rusade en likblek kvinna in. Det är modern och bakom henne står Ingeborg stel av förfäran i dörröppningen.

Gud i himlen, viskar modern under det tårarna strömma — vad är detta — vad betyder detta —.

Aldrig, icke ens när sonen var barn, hade fadern burit hand på honom. Denne gosse som de båda älskat så oändligt och den de, sedan han lämnat dem, talade om, drömde om år efter år och den de båda gemensamt nedkallat Guds välsignelse över.

Salomon Brede stod ännu och höll fast sin son med ett fast grepp för bröstet. Hans ögon gnistrade som ett retat rovdjurs.

Men så släppte han plötsligt taget, stötte sonen våldsamt ifrån sig så att han ramlade ner på stolen.

Vad vill du! säger han vänd mot sin hustru — vem har kallat på dig?

Men vad betyder detta, säger hustrun med uppskrämd röst.

Vad det betyder! Att din egen son, den jag ej längre vill erkänna, hotat mig och stått i begrepp att misshandla mig!

Salomon Bredes röst darrar av upphetsning och han går åter emot sonen, som rest sig.

Vill du genast lämna mitt hus, genast — den som nämner mig procentare och smutsar min verkliga fars minne, den —!

Han avslutade ej meningen, men gjorde i stället en menande gest emot dörren.

Mor och dotter försökte förgäves medla, eller åtminstone bringa fadern till förnuft. Men alla deras bemödanden voro fruktlösa — —.

Nej, nej, Salomon Brede höll fast vid vad han sagt och befallt. Andreas skulle ut! Redan i denna kväll skulle han lämna huset. Fick ta vägen vart han ville och skaffa sig sin utkomst hur han kunde — han själv, fadern, skulle aldrig offra honom eller hans framtid en tanke mer.

En timme senare gick en ensam färdeman ner genom dalen.

Han gick långsamt och så länge han kunde se ljus i den gamla prästgårdens låga fönster stannade han ofta och såg sig tillbaka.

Hur långt han skulle gå i kväll gjorde han sig ej reda för. Allt hade med ens blivit honom så likgiltigt. Och han tyckte att den inbrytande natten var kolmörk, fast månen sken över dalen. Detta som hänt och som alltsamman kommit så plötsligt och oväntat, tycktes honom hart när överkligt; allt var oreda, kaos inne i honom.

Men hela tiden såg han dock tydligt sin mor och sin syster när de båda under tårar omfamnade honom till avsked. Och hela tiden ringde moderns ord i hans öron: Övergiv oss inte, nu när vi blott ha dig. Och bed Gud för oss, som blivit förbannade.

Andreas Brede reste sig häftigt och började åter att vandra fram och tillbaka på golvet. Natt efter natt i vakna timmar, ja under sömnen hade dessa moderns ord förföljt honom som en efterhängsen melodi. Men att bedja hade han inte förmått. Han hade försökt. Men orden hade frusit på hans läppar därför att hjärtat var oberört.

Nej, Gud fanns ej längre till för honom, han som hade en sådan far och i vars ådror rann förgiftat blod. En sådan som han hade ej rätt att nalkas Gud med sina böner.

Och bed Gud för oss, som blivit förbannade — —

Andreas sjönk samman igen framför brasan och lutade sitt värkande huvud i händerna. Förbannade ja! Modern hade rätt. Med rikedom hade förbannelsen kommit.

Uppe vid Peniklamp gick en man som log emot de sina, som var mild emot alla och vars rättskaffenshet var känd över hela Gränsbygden. — Men denne man hade i hast, på några få månader, blivit en annan: en tungsint grubblare, som misstrodde alla, en som aldrig log och som inte unnade varken sig själv eller någon av de sina mer än det allra nödvändigaste. Hans hänsynslösa snålhet hade blivit en visa i Edskoga och för hans hårdhet darrade mer än en — —. Nej, det var nog inte talet om

ocker och om förfalskning som föranlett fadern att brusa upp, misshandla honom och slutligen jaga honom ut ur huset. Nej, det var nog något annat som låg bakom —.

Andreas nickade gång efter annan framför sig där han satt hopsjunken med det fladdrande skenet från brasan över sitt hår. Det var nog fruktan — ingenting annat än fruktan för den som gjorde sina anspråk gällande. Han skulle oskadliggöras, skulle bort för att ett sjukt samvete skulle få ro. Ty ännu var fadern ej helt förstockad. Än hade ej rikedomerna helt fått makt över det goda som fanns, ty vid mer än ett tillfälle hade det ju hänt, efter vad det sades i bygden, att han ändrat givna befallningar, som varit till men för folket däruppe. Ja undantagsvis handlat i överensstämmelse med den dödes anvisningar — —.

Jonas Piscator har visat sig, blev det då sagt man och man emellan. Honom vågar han ej trotsa, ty en man som han är stark även efter döden.

Detta menade ju folket i Edsdalen, som fullt och fast trodde på att den döde ännu uppenbarade sig i prästgården för att därifrån vaka över dalen och folket så som han gjorde under sin livstid. Men han själv menade något annat om detta. Det var nog ej den döde själv utan hans vilja som uppenbarade sig. Och det var den som påverkade en vilseförds samvete. Men endast undantagsvis lät Salomon Brede påverka sig och till sist torde väl mammon helt ta överhand.

Andreas Brede hade nu uppehållit sig i uni-

versitetsstaden under flera dagar, men icke kunnat förmå sig till att arbeta. En och annan gång hade han av gammal vana slagit sig ner i gungstolen. tånt pipan och gripit efter en bok eller ett kollegiehäfte. Men så hade han plötsligt erinrat sig det skedda och lagt bok eller häfte ifrån sig.

Varför skulle han läsa teologi — han som aldrig skulle, kunde, inte ens fick bli präst. Allt annat kunde han ägna sig åt, blott inte åt prästens gärning. I långa nätter medan försenade nattvandrares steg och rusiga studenters sång ekat genom tystnaden hade han legat vaken och tänkt över vad han nu skulle ta sig till. Fattig hade han ju alltid varit, och gamle Piscator hade varit njugg med understöd, men nu var han dock fattigare än någonsin. Ingen hade han att vända sig till och endast få kände han, isolerat som han levat under hela universitetsvistelsen. Men den tid som återstod till examen hade han alltid kunnat uthärda, blott han haft mod och styrka att avsluta sina studier. Men han saknade bådadera. Ofta hade han under nätterna stigit upp och börjat vandra fram och tillbaka i det kalla rummet, alltjämt grubblande över hur han skulle ordna för sig.

Ja — han kunde ju börja från början. Slå sig på ett nytt studium — juridik till exempel. Eller medicin. Men han fann det hela lönlöst.

Allt som han hitintills företagit sig hade han inriktat på ett bestämt mål. För att nå detta mål hade han satts i skola, kommit till universitetet. Hade levat sig in i sin framtida gärning så inten-

sivt, planlagt allt, understödd av Jonas Piscator, så noga att allt annat hade blivit honom betydelselöst.

Och när allt ramlat samman, kände han sig modlös intill förtvivlan.

Dag efter dag räknade Andreas Brede sina pänningar, inskränka sina måltider, eldade mera sällan och satt i mörkret kväll efter kväll. Han måste spara, svälta sig fram tills han fann någon utväg. Till sist skulle han väl finna passande arbete.

Hem ville han aldrig mer, han som var jagad, så som man jagar ett smittofarligt djur.

Hem — han hade intet hem, nej! En mor hade han, en kvinna som blivit så grå och gammal nu sedan hon kommit ner till Edsdalen och en syster, som grät sina strålande ögon röda för hans skull.

Men annars ingenting i världen.

Och Andreas Brede som förr varit den rikaste, den mest hoppfulla människa han kände, hade med ens blivit mera fattig mera modlös än någon annan.

Men han ville leva och han ville förödmjuka denne honom främmande man, som lagt hans liv, hans drömmar, hans förhoppningar öde.

Och han tyckte stundom i ensamheten att en ny kraft höll honom uppe, en groende och omdanande kraft, som ej var utsprungen från ljuset utan från den djupaste avgrunden.

VIII.

Vintern har gått och vår och sommar och höstens dimmor breda sig åter över Edsdalen och Storrattnet.

Det är i september månad.

På åkrarna böljar kornet, som dagligen faller för lien. Rik äring, menade dalbönderna sinsemellan, tyngre ax än på många år och stridare halm. Men detta oaktat log ingen smittande ljusst som fordom och inga fioler sjöngo på logarna i månkla kvällar.

Ungdomen hade åter börjat lämna dalen. Unga män och unga kvinnor hade under sommaren och förhösten flocktals utvandrat. Mången sökte sig över riksgränsen in i Norge, där arbete fanns i överflöd och där förtjänsten var god; men det stora flertalet skaffade sig nödiga papper och styrde kosan till Amerika.

Nej i hembygden ville ungdomen ej stanna. Ingen enda kunde skönja en ljusning i det tryckande mörker som brett sig över dalen sedan Salomon Brede blivit så gott som allenarådande. Ingenting ingenting hjälpte, ingenting förslog. Han var omätlig i sin utmanande girighet. På dag och timme skulle räntor och amorteringar erläggas och skedde ej detta skred han till omedelbar indrivning av hela beloppet.

Den ena gården efter den andra, som genom mansåldrar gått i arv inom släkterna, såldes exe-

kutivt — och inropades i regel av Brede för det belopp han hade att kräva. Förbannelser mumlades emellan vredesskälvande läppar och knutna händer sträcktes hotande mot den gamla prästgården, som låg där grå emellan fallfärdiga hus som ett lurande rovdjur, färdigt till språng.

Dingsruden var färdig redan i maj månad. Han var den förste som sattes ut, fast han förödmjukat sig djupare än någon annan och till sist under tårar och knäfall bett om förskoning. Men ordet förskoning kände ej Salomon Brede eller ville ej känna det.

Förskoning — förskoning, hade han mumlat när Dingsruden stått framför honom grå och tårögd. När det gäller affärer hyser ingen förnuftig människa medlidande med någon. Din högfärd har knäckt dig, Dingsruden, din lättja och ditt levnads sätt, som inte varit en utfattig bondes utan en bottenrik ståndspersons. Du får skylla dig själv! Jag håller mig till rätten, jag gör min plikt gent emot mig själv — och kan du ej omedelbart betala, får du lämna din gård och söka dig in på fattighuset. Där sitter mer än en gammal storbonde förut!

Så hade Salomon Brede sagt och hans röst hade varit skarp och hans blick bakom de gnistrande glasögonen obarmhärtig.

Ja vad tjänade böner till. Dingsruden fick gå hem med oförrättat ärende och för första gången i sitt liv började han i sin stora nöd att syssla med Gud och med döden. Mest dock med döden.

Han gick krokig och gammal utefter stranden

av Storstvattnet mot Dingsrud, den gamla gården, som han en gång övertog utan skuld efter sin far, häradsdomaren, den gamle odalmannen, som under många år representerade domsagan i riksdagen.

Jo, jo, Dingsruden nickade gång efter annan framför sig — ingen människa kunde ha samvete att klandra honom om han handlade på samma sätt som hans äldsta dotter gjorde — för länge, länge sedan —

Men var han beredd att dö, beredd att avlägga räakenskap inför Gud?

Anej, gubben torkade ögonen gång efter annan och suckade tungt: han var nog inte det nej — han som levat så och syndat så gruvliga. Nej, nej han kunde ej dö, vågade ej dö — vågade ej utan vidare möta sin dotter i evigheten. Ty hon skulle nog anklaga honom där — på samma sätt som hon under alla dessa år anklagat honom när han legat vaken under nätterna och stirrat ut i det tomma mörkret.

Kort därefter inropades Dingsrud av Salomon Brede för skulden. Och dess gamle ägare fick finna sig i att bli anbrakt på fattighuset.

Gården blev omedelbart utarrenderad och arrendatorn var ingen annan än Svart-Arvid.

Denne Svart-Arvid, eller Arvid Oveson som han skrev sig, sedan han blivit erkänd av Malte Oveson som dennes son, hade helt oväntat återkommit till Edsdalen efter att ha varit spårlöst försvunnen i närmare tjugo år. Var han under tiden uppehållit sig visste ingen med bestämdhet, men en och annan menade som så att han arbetat inne i Norge och

att han under en tid farit till sjöss. Hur som helst, alla förvånade sig över att den forne slagskämpen, som var bygdekänd för sitt förargliga leverne och som vid mer än ett tillfälle varit i konflikt med rättvisan på grund av smuggling, nu var en allvarlig, mycket tystlåten man, som allt emellanåt förde Guds ord på läpparna.

Svart-Arvid var gift med en norsk kvinna, lika tystlåten som han själv, och denna kvinna kunde någon gång under ljumma sommarkvällar ta plats på den breda verandan och spela gitarr.

Alltså en läderska, som denne Arvid fått tag i, menade grannfolket; ty gitarr hade aldrig i Edsdalen spelats av andra än de som varit utanför socknen och blivit frälsta.

Fram på sommaren när gräset slogs fick man emellertid något annat att tala om.

En ny man eller rättare en gammal hade uppenbarat sig i dalen och så gott som genast slagit sig ner på Dingsrud, där han hjälpte till i slåttern.

Det var en reslig gubbe med grått hår och kortklippt skägg. En och annan av de äldre trodde sig dra känsel på honom; tyckte sig ha sett dessa drag förut, någon gång för längesedan. Men något bestämt kunde ingen säga.

Vad denne främmande gubbe hette visste ingen heller och varken han själv eller hans husbonde visade benägenhet att tillfredsställa dalfolkets nyfikenhet härvidlag. Mera sällan yttrade denne främling något. Han kunde gå dag efter dag i sitt arbete utan att säga ett ord. Men när talet

föll på Salomon Brede lyssnade han alltid uppmärksamt och han kunde dra sina ögonbryn samman som om han kände hat till denne på samma sätt som dalfolket.

En afton i september sitter Ingeborg Brede ensam på sitt rum, vilket än i dag nämnes biskopskammaren från den tid huset beboddes av präster och biskopar allt emellanåt togo in här under visitationer och resor genom stiftet.

Hon sitter framme vid fönstret, varifrån utsikten är vid och ser ut över dalen och Storvattnet, som brinner gyllenrött i solfallet och låter blicken vidare glida allt längre och längre ut över de blånande åsarna, som stänga vid synranden. Nyss hade hon vänt hem ifrån arbetet och så snart sig göra lät hade hon sökt ensamheten häruppe, så som hennes vana blivit nu under den senaste tiden. Men vilket ögonblick som helst kunde hon få höra sin fars myndiga stämma eller moderns späda och bedjande.

Här i huset hade ingen rätt att sitta sysslös. Ty bestyren voro mångahanda, i synnerhet nu när säden skars. Salomon Brede kunde sannerligen bättre än någon annan lantman i Edsdalen tillvarata den arbetskraft, som stod till hans förfogande.

Klockan fyra hade envar som var i hans tjänst eller bröd att stiga upp vinter som sommar. Och ingen hade rätt eller lov att lämna arbetet förrän skymningen fallit. Så småningom blev han bygdekänd för sin stränghet; ingen är som Brede, menade

man allmänt i dalen, han känner ej trötthet själv, fast han är gammal och isgrå, och han vill ej veta av att någon annan känner trötthet. Sannerligen — den som blivit nödsakad till att ställa sig till hans förfogande, den fick finna sig i att gå med böjd rygg dagen i ända; och alla som en ångrade djupt att de vänt sig till honom och begärt hjälp med spannmål eller pänningar för att sedan lämna arbete som vederlag. Ett enda dagsverke hos Salomon Brede blev ansett som mer betungande än två hos andra bönder. Men arbetet i och för sig var dock ej det värsta. Vad man mest hade att beklaga sig över var den mat som bestods. Värre svältkost än den som bestods i Edskoga gamla prästgård, bestods inte i milars omkrets.

Salomon Brede hade så småningom trott sig märka att hans hustru ej hushållade med gudsgåvorna så som rätt och skäligt var. Han talade henne först tillrätta, gjorde henne begripligt att slöseri såväl som frosseri hörde till dödssynderna; men när hustrun ej godvilligt lät sig rätta, beslöt han att egenhändigt låsa visthusbodarna, skafferier och skåp.

Under de senaste månaderna hade han i gryningen hämtat vad som fick användas under dagen till matlagning — och hustrun såväl som dottern hade lagt märke till att ransonerna blevo allt knappare dag från dag.

Detta tänkte Ingeborg Brede på när hon satt och såg ut i den svinnande dagern.

Men bilderna växlade och nya tankar korsade oupphörligt hennes uttröttade hjärna.

Plötsligt såg hon Malena framför sig — Malena som inte längre fanns i huset.

En dag hade fadern kommit ut i köket, där gumman sedan en tid haft sin fållbänk. Han hade sett sig omkring.

Om inte gamla Malena var här? Han måste tala ett par ord med henne.

Jo, gumman hade krupit fram ur sin vrå, där skuggorna alltid lågo djupa, nigit djupt och ödmjukt och sett på sin nye husbonde med sin skrämde och vikande blick, som dag för dag blivit allt mera utsläckt.

Kom med, hade Brede sagt och vinkat, vi två ha något att överlägga med varandra om!

Och Malena hade linkat efter sin husbonde, men alla hade lagt märke till att hon bleknat långsamt och att hennes rynkiga mun darrat på ett misstänkt sätt.

Vad som avhandlades inne i husbondens rum, vågade visserligen ingen ta reda på, men när Malena kom tillbaka var hennes ansikte svullet av tårar.

Vad som hänt? undrade man därute — varför gamla Malena grät så bittert?

Gumman hade sjunkit samman i fållbänken; satt och vaggade fram och tillbaka länge utan att lägga märke till något eller någon och utan att svara. Men äntligen ser hon upp.

Säg mig nu, lilla Malena, frågar Ingeborg och klappar henne på axeln, varför är du så förtvivlad?

Skulle inte jag vara förtvivlad, svarar den gamla lågt mellan kvävda snyftningar, jag som blivit över-

flödlig, som ingenting äger mer, som måste lämna den gård, där jag haft mitt hem i över femtio år.

Lämna oss — lämna gården?

Både mor och dotter hade stått stela av förvåning. Detta var något som aldrig ens för ett ögonblick fallit någon av dem in.

Jo nu var det slut. Malena nickade framför sig gång på gång. Gud hade icke upphört att straffa henne, ej glömt hennes gruvliga synder, dessa som hon sökt förlåtelse för genom ensamhet, ödmjukhet och strävsamhet under ett långt glädjelöst liv.

Synder, de båda kvinnorna sökte lugna den gamla; alla bära vi på synd och alla få vi lida men —

Malena såg äntligen upp och hennes blick var dunkel och gåtfull, och den tycktes spegla fjärran skräcksyner.

Tala ej om synd, mina barn, säger hon lågt — vad känner ni till synd som aldrig förtörnat Guds heliga ande. Men jag gör det och jag har för mina förvillelsers skull, för den obotliga skada jag åstadkommit genom lögn och lättsinne fått vandra genom en brännande öken år efter år, år efter år; fått stappla fram över tistel och törne med bara blödande fötter under fåfäng vädjan till Guds barmhärtighet.

Mor och dotter stodo handfallna. Vem var denna kvinna som talade så — hon kunde knappast vara den hon utgav sig för — måste vara någon annan.

Och de kunde ej avhålla sig ifrån att fråga om detta. Men Malena ville ej giva närmare besked.

Vem jag är? gav hon stillsamt till svar. Den ödmjukaste människa som levat, den fattigaste av alla, en som längtar mot döden och som tigger om alla kristna människors förböner.

Dagen därpå körde Salomon Brede själv gamla Malena till fattighuset.

Och både den dagen och sedan förklarade han för vem som ville höra på att han inte kunde försvara inför sig själv, ej heller enligt lag var pliktig till att ta hand om och ensam försörja den, som för längesedan bort intagas på fattighuset.

Ingeborg Brede står hög och slank med det ljusa håret struket bort från en kupig panna och hon för sin arbetshårda hand gång efter annan över ögonen.

Därnere låg Dingsrud, skuggat av höga björkar och där hade han bott som räddat henne — Arne, som vid högsommartiden lämnade Edsdalen.

Den unga flickan tyckte att skuggorna förlängdes och att allt blev så tungt och hopplöst när hon tänkte på detta. Visst och sant var det ju att ingenting var avtalat dem emellan, men själv hade hon alltsedan denna minnesvärda dag på efterjulen känt sig som hans och varit bunden vid honom. Till en början hade hon närmast känt sig i systers ställe, velat ersätta den som Arne mist denna samma dag han vågade sitt liv för henne. Men ur vänskapen hade en annan känsla vuxit fram och så småningom bemäktigat sig henne helt.

Ingeborg Brede lät blicken glida utefter den gråa vägen, som slingrade sig fram emellan lövskogsdungar och förbi gårdar, i vars rutor kvällsljuset flammade. Där nere hade de båda i sena kvällar och i stilla nätter under våren och försommaren gått sida vid sida och de hade stannat stundom och lyssnat då de trott sig höra steg i stillheten. Ty båda visste ju att de voro på förbjudna vägar. Nej Arne Dingsrud var nog icke en svärson efter faderns sinne. Och därför var det angeläget att hålla allt så dolt som möjligt. Men all försiktighet till trots hade det ej kunnat undgås att fadern fått sin uppmärksamhet riktad på de nattliga sammankomsterna, vilka ju för övrigt varit kortvariga och så oskyldiga som lekande småbarns sammankomster.

Ja, ja, den unga flickan nickade bekräftande; han anade nog sammanhanget, fast ingenting blivit sagt av varken den ene eller den andre. Visste nog varför Dingsruden, som ju gjorde hjältmodiga ansträngningar att rädda sin fädernegård, utan nåd och förbarmande blev jagad. Det var nödvändigt att få sonen snarast möjligt bort ifrån bygden och detta var lättast genom att göra honom och fadern hemlösa.

Ty Arne var stolt, icke på samma sätt som fadern, utan på ett särskilt sätt. Han var ödmjuk närmast, gick där tyst och anspråkslös, en trägen slitare, som drömde om ett enda: att en gång se Dingsrud skuldfritt. Fädernegården var hans livs dröm och hans livs intresse och när den gick ur släkten och en man, den han själv som de flesta

i bygden betraktade med ovilja och ringaktning, skulle komma till att bo där och bruka dess jord, då hade han ej mod att stanna kvar i Edsdalen.

Detta kände fadern nogsamt till och han handlade i överensstämmelse med sin fördel. Nu som alltid.

Nu var Arne borta och skulle kanske aldrig mer återvända till hembygden.

Jo — en gång, hade han sagt henne när de skildes: om han bleve rik nog att kunna köpa Dingsrud, då skulle han komma. Men utsikterna härför voro ringa.

Månader hade gått sedan han lämnade dalen.

Nu borde han vara framme för längesedan; borde ha skaffat sig arbete vid ett eller annat i det fjärran Västern, dit han begivit sig i sällskap med ett par andra från socknen.

Men ingenting hade hon hört — ingenting. Och ändock hade han med hand och mun lovat att skriva till henne som gick här i sin tunga ensamhet och väntade.

Den unga flickan ryckte förskräckt till och hon vände sig hastigt från fönstret. Faderns välkända röst hade ekat genom de halvtomma salarna; en myndig stämma som kallat henne vid namn, som ryckt henne ur drömmarna in i vardagens gråa trälldom.

IX.

Höstsolen skiner in genom prästgårdens fönster och skuggor och dagar ruta golvet i det forna ämbetsrummet. Dit har ingen under den senaste tiden fått komma utom husbonden själv. Ett tjockt lager av grått damm täcker golv och möbler därinne.

Om man undantar detta är dock ingenting förändrat. Salomon Brede har i detta fall respekterat gammelprestens vilja, väl närmast därför menade man allmänt att han ej blev lidande härpå. Porträtten av de gamla Piscatorerna hängde som förr i en rad på väggen längst fram och skåp, stolar och andra möbler stodo som de stått under tvänne mansåldrar.

Det är en söndag under högmässan.

Nyss hade storklockan ringt samling och samman och småklockorna hade stämt in med sina gälla diskanter. Upp och ner genom den solfyllda dalen hade klockklängen svävat, brett ut sig över Storstattnet, trängt in i gårdarna, där krokryggiga bönder med förgrämd uppsyn suttit med rakkniven i högsta hugg, grimaserande framför spruckna fickspeglar, svävat vidare över fattiggården, där gubbar och gummor, som sett bättre dagar, stått i solbranden och följt grågässens flykt emot söder under det att deras skumma ögon så småningom fyllts med tårar. Och till sist hade den dött bort som ett fjärran eko över de blåa åsarna på båda sidor om Edsdalen.

Men få hade hörsammat kallelsen. Den kyrka som inte för rätt länge sedan var fylld söndag efter söndag av en psalmsjungande och andäktig menighet, den stod nu i det närmaste tom.

Jonas Piscator var död, fast icke glömd utan begråten och välsignad, och hans gärningars välsignelse vilade ej längre över folket.

En ny präst hade kommit till Edskoga. En medelålders man, som sökt sysslan och fått den — inte därför att bönderna väntat sig något av honom eller varit angelägna om att få honom till själasörjare, utan därför att man någon skulle ha.

Bengt Edner hette denne nye präst; en lång och gänglig man, som under sommarens lopp tagit den nya prästgården i besittning. Till en början hade ju sockenfolket både av nyfikenhet och av gammal vana kommit till kyrkan. Men nu sedan en väckelse brutit ut i Edskoga, hade kyrkgången så gott som alldeles inställts.

Nej, det kunde knappast falla någon med smak och omdöme in att lyssna till en prästvigd mans torra och sakliga utläggningar eller deltaga i psalmsången när man nu hade en sådan väldig förkunnare och Saulus att tillgå som arrendatorn av Dingsrud, den underbart omvände, före detta smugglaren och knivskäraren, Arvid Oveson.

Att den nye evangelisten engång varit vida berömd och en skräck för bygden räknades honom numera enbart till förtjänst. Vilken underbar Guds nåd hade ej timats denne man som kommit i åtnju-

tande av sådana gåvor sedan han i många år hädat och begabbat.

Och vilken kunde väl som han tala om hälvetets fasa så kraftigt och målande att åhörarna med rysningar av skräck och vällust tyckte sig förnimma lukt av svavel vid de nattliga sammankomsterna. Nej ingen var som den nye profeten.

Och till Dingsrud strömmade nu alla så snart tillfälle gavs. Svart-Arvid, biträdd av sin gitarrspelande hustru önskade ej heller något högre än att få förkunna sitt evangelium och berätta om sin forna syndfullhet och sitt nya upphöjda liv. Med öppna sinnen och tacksamma hjärtan mottogo alla prädikantens levande försäkringar om att Kristus snarligen skulle nerstiga ur skyarna och att den yttersta domen var hart nära. Allt hade blivit så tungt och eländigt nu under den senaste tiden. De unga hade lämnat sina hem för att kanske aldrig mer vända åter och de gamla, som fingo träla utan hopp om bättring, kunde överraska sig med att allt oftare fundera på fattighuset, som blev allt mera befolkat dag för dag.

Tiden var mogen för en väckelse i Edsdalen.

Och denna väckelse kom!

Men fädernas kyrka, dit folket under århundraden dragit under ljusa tider och mörka, den tömdes allt mer och prästen fick allt som oftast sjunga mässan för tomma väggar.

Denna söndag under högmässan sitter Salomon Brede som alla andra söndagar vid samma tid lutad över sina papper och räkenskaper. Om vardagarna

var han upptagen av annat arbete. Ty det mesta fick han utföra själv med hustruns och dotterns hjälp. Allt färre och färre ville komma till honom. Till och med gammeldrängen från gränsbygden hade spårlöst försvunnit en natt under slåttern.

Under den första tiden hade Brede mera sällan vågat avlägsna sig ifrån gården, ty natt som dag fruktade han för att någon tjuv eller rånsman skulle bryta sig in och bemäktiga sig hans dokument. Men nu vågade han sig bort och nu vågade han sova tryggt om nätterna, ty ingen människa kunde numera få fatt i hans ägodelar. Ingen kunde väl ana eller ens drömma om att under golvet i det forna ämbetsrummet var inrättad en förvaringsplats, så säker som en banks kassavalv. Natt efter natt hade Salomon Brede legat vaken och brytt sin hjärna med att utfundera hur han säkrast skulle förvara sina skatter — icke papperen allenast — utan guld, silvret och allt annat av större värde som han mottagit av Jonas Piscator. Att deponera något i en bank varken ville eller kunde han. Det var absolut nödvändigt både för sinnesrons skull och för de löpande förrättningarna med gäldenärerna att ha alla dessa papper till hands när som helst. Och följden blev den att golvet under nätterna i djupaste hemlighet blev genomsågat, att en källare grävdes, som invändigt beklädades med tegel och plank och att det brandsäkra kassaskrinet blev anbrakt därnere. Av de uppbrutna golvtilljorna förfärdigades en lucka, som kunde öppnas och stängas med tillhjälp av en särskild me-

kanism och över denna lucka placerade Brede sedan en tung ekkista.

Nu var han säker och nu behövde han inte frukta varken för tjuvar eller eld, ty källaren var solid och det hela omsorgsfullt uttänkt.

Ja i dag väntade han besök. Salomon Brede såg ett ögonblick upp från sina räkenskaper och ut över tunet. Väntade Nordgårdsbonden, ja — Jonte Nordgård, som var styvsint en gång och uppträdde hotfullt här, en gång han hade många i följe — men som, Brede log och vecklade ut ett dokument, som blivit ödmjuk sedan, när han väl lärt sig inse, att här var han den svage och att han icke skulle lyckas att genom skogsavverkning göra sig skuldfri.

Aldrig skulle lyckas att frigöra sig, därför att han — han, Salomon Brede, var honom för mäktig och för slug.

Kyrkklockorna började ringa. Storklockan med sin brummande bas och de små med sina gälla stämmor. Gudstjänsten var tillända.

Salomon Brede reste sig häftigt och började vandra fram och tillbaka i rummet under alla tecken till den största oro.

Att han då aldrig kunde skaka denna oro utav sig! Han stampade i golvet för att slippa höra klockklang, höll händerna för öronen, stoppade fingrarna i dem — men allt var fåfängt! Hur han än bar sig åt, hörde han ringningen, så som han hört den söndag efter söndag, månad efter månad sedan han slagit sig ner i Edsdalen, denna klockringning som han både fruktade och hatade.

Jonas Piscator hade lämnat honom i fred för det mesta; men klockorna ville det inte!

Brede satte sig, men reste sig omedelbart.

Piscator ja — gubben hade väl tröttnat på att komma här, Brede log, men leendet blev till ett grin. Sist han såg honom var natten innan han körde gamla Malena till fattiggården.

Då hade han mött honom ute på tunet när han varit ute ett ärende.

Inbillning naturligtvis! Brede ryckte på axlarna. Det var väl sin egen skugga han sett eller skuggan från något moln som drev över månen.

Ånej — ånej — han sjönk plötsligt samman i en fåtölj med huvudet lutat emot händerna — det var nog ingen skugga. Han såg honom så tydligt, där han gled honom i möte i dunklet. Och hans blick hade varit så förebrående — —

Men — Brede såg upp och reste sig när ringningen slutat — sedan dess hade han ej sett honom, nej; fått vara i fred för denna gråa vålnad som en tid visade sig här så ofta.

Vålnad — vålnad, Brede log igen; han hade plötsligt känt sig så lättad och blivit så modig när han ej längre förnam den förebrående klangen av dessa fördömda klockor. Inbillning alltsammans, hallucinationer om nätterna, en upphettad och överansträngd hjärnas gyckelspel. Ånej, gamle Piscator, som nog menade det väl på sitt sätt, men som icke hade existensberättigande i en tid som denna, då endast den starke och tilltagsne hade utsikt att kunna slå sig fram — han vilar nog där han blivit lagd,

under sin susande lind på kyrkogården. Han gick ej igen såsom folk menade — okunnigt och vidskepligt folk, som genom mansåldrar insupit övertro med modersmjölken.

Salomon Brede ryckte beklagande på axlarna, drev ännu ett par gånger fram och tillbaka på golvet, kisade över de gnistrande glasögonen ut i solskenet och slog sig sedan ner vid bordet.

Plötsligt såg han upp. Någon hade bankat. Han kastade en blick över bordet — jo den skarp-laddade revolvern låg där den skulle ligga.

Stig in!

Dörren gled upp och en försagd gubbe trädde in. Han nickar allvarligt: god dag!

God dag, Jonte Nordgård; sitt ner!

Brede pekar på en stol.

Gubben sätter sig och sitter sedan länge och stirrar ner i golvet utan att yttra något.

Ja, min käre Jonte, säger Brede äntligen, det är ju rysligt det här!

Äntligen ser den andre upp; hans blick är skygg och vikande.

Ja Brede kunde så säga.

Närmare aderton tusen kronor med upplupna räntor.

Närmare aderton tusen, repeterar Jonte utan att förändra en min.

De båda tiga åter. Luften är laddad med spänning.

Nu beror det på om du kan få skapligt för skogen, säger Brede äntligen.

Jonte skakar på huvudet.

Har du vänt dig till länsman Erling?

Jo, Jonte hade det.

Och han svarade?

Nej.

Vad säger du?

Brede reste sig, men satte sig igen. Hans ansikte uttryckte den största förvåning. Sade länsmannen nej! Ville han inte köpa?

Ville och ville — Jontes röst blir plötsligt hård och hans blick svartnar. Han ville nog men —

Men?

Han skambjöd mig; Jonte ilsknade till allt mer — skambjöd — ville betala mig — jag skäms nästan för att säga det.

Hur mycket? Brede satt som på nålar.

Femton tusen.

För skogen?

För skogen, gården, för allt det jag äger! skrek Nordgårdsbonden och hötte med knytnävarna. Femton tusen — när skogen ensam är värd sina trettio minst!

Nå, nå, lugnade Brede — trettio tusen är den nu inte värd, kanske inte hälften ens, men gården är ju välskött.

Välskött ja! Nordgårdsbonden skulle tro det; ingen gård i Edsdalen var bättre skött än hans. Piscator sade detsamma vartenda år han kom för att inspektera.

Brede sitter och leker med en pennkniv; ser allt emellanåt som hastigast på den andre.

Äntligen bryter han tystnaden.

Nå hur tänker du nu göra? frågar han lågt.

Jo, Jonte hade tänkt och tänkt, grubblat och sökt finna någon råd och utväg, men inte lyckats. När nu inte Erling ville så —

Så ser du dig ingen utväg?

Nej, Jonte gjorde inte det; ingen annan än läns-
mannen handlade med skog; han var ju den ende
som vågade sig på sådant.

Ja — Brede reste sig och började driva upp
och ner på golvet, som jämrade sig under hans
tungta tramp. Jag behöver dessa pänningar, Jonte,
säger han till sist — har själv stora utbetalningar
både nu och under den närmaste tiden.

Jonte Nordgård som suttit hopsjunken länge,
ratar sig äntligen och ser bedjande på Brede.

Du måste vara barmhärtig, säger han lågt.

Barmhärtig ja — ingen kunde väl påstå annat
än att han var och alltid varit barmhärtig, fast
han måst gå hårdhänt fram någon gång — när
allt för stora intressen stått på spel — — — men;
Brede harklade sig och ställde sig framme vid
fönstret och såg ut.

Du får inte låta det gå som med Dingsruden
och en del andra.

Brede vände sig om och betraktade Jonte.

Nej han ville det ogärna; men fanns någon
annan utväg?

Jonte funderade länge; så reste han sig och
närmade sig Brede.

Jo, han hade funderat på — om Brede ville giva anstånd.

Omöjligt, min käre Jonte, den andre slår ut med båda händerna, jag måste ha pänningar.

Anstånd på vissa villkor, fortsätter Jonte som om han ej hört den andres protest.

Vilka villkor?

Jo, Jonte Nordgård hade tänkt att de skulle göra upp saken i godo. Om han nu påtog sig att betala de omkostnader som vore förenade med att resa en motsvarande summa, som den han var skyldig — — kort sagt erbjöde Brede ett tusen eller så för att denne ingenting skulle företaga sig — innan skogen kunde avyttras till rimligt pris.

Ett tusen — sa du ett tusen?

Brede spände ögonen i den olycklige Jonte — nej, min gubbe, så billigt slipper du inte!

Så säga vi två, mumlar Jonte.

Brede funderar ett ögonblick.

Tre! säger han plötsligt — jag vill låta mig nöja med tre — inte ett öre billigare!

Men detta är ju ocker — pänningavprässning — när jag är solvent —!

Brede går med gnistrande ögon emot gubben.

Solvent du! Som vilket ögonblick som helst är mogen för fattighuset — om jag vill!

Jonte Nordgård kände sig hjälplös i den mäktiges våld.

Han bad ödmjukt om ursäkt för sina oöverlagda ord och han gick in på att betala de tre tusen kronorna, d. v. s. utställa revers till mot-

svarande belopp, vilket han av nöd fick lov till, sedan han i minsta detalj fått redogöra för sin ekonomiska ställning.

Ödmjuk och tacksam lämnade han sedan den gamla prästgården när Brede givit honom en vink om att hans närvaro ej längre var av behovet påkallad.

X.

Salomon Brede står vid fönstret och följer Nordgårdsbonden med blicken så länge han kan iakttaga honom därnere på vägen.

Så vänder han sig hastigt som om han plötsligt kommit att erinra sig något. Han griper den nyskrivna reversen och granskar den noga. Bevittnad skulle den bli ja av klockaren, när han kom och av Erling som var väntad i dag.

Tretusen — Brede log och ryckte på axlarna när han stoppade reversen ner i en låda. Blott man känner knepen och känner folk, kan pänningar förtjänas utan nämnvärd möda.

Detta kallas att göra affärer; att vara affärsman. Brede log och gnuggade sig i händerna.

Han reste sig upp från bordet, gick ett par slag fram och tillbaka på golvet, men ställde sig åter vid fönstret som nyss och såg ut över sjön och dalen.

Solen stod i väster, glödande röd, över skogen. Dalens gårdar lågo där röda och vitkantade emellan avmäjade sädesfält, där skylar och hässjor stodo i rader och räckor i backhällningen ner emot Storrattnet, som krusades av en lätt västanvind. Nere på ängarna betade flockar av boskap och på dikegrenarna stodo hästar tjudrade.

Mitt, nickade Brede, mitt alltsamman om jag vill! Han rätade på sig, sköt fram bröstet och plirade mot solen. Men jag vill ej alltid, ity att det icke passar mig. Dingsruden ville jag avlägsna och en del andra. Men Nordgårdsbonden får sitta där, ty han är säker, betalar sina räntor på dagen. Och när jag finner för gott, tar jag skogen hans för en spottstyver. Länsman Erling skall ingenting komma att företaga sig när jag inte vill.

En karllakarl denne Erling, fast han är son till charlatanen, doktor Erling, som äntligen fått vandra in i evigheten från sina giftflaskor och sin snusdosa.

Brede log och kliade sig över den kala hjässan. Otillgivligt nästan att jag inte trätt i förbindelse med denne Erling förrän nu under den senaste tiden. Ty han har huvud, fast man påstått det motsatta. En obildad karl visserligen, men obildning hör ju så gott som till yrket. Men trofast mot sina vänner och ordhållig. Bjud Nordgårdsbonden femton för allt vad han äger, så föllo mina ord när vi avhandlade saken. Och han bjöd femton — inte en styver mer! Där fick jag tretusen till skänks av länsman; inga jättesummor visserligen, men pän-

ningar i alla fall! Och lätt och behändigt förtjänta.

Brede skrattade ånyo och kliade sig över hjässan, som sken som en spegel i solglansen.

Ja, den Erling, make till karl fick man leta efter. Hade ej vräkningar och exekutiva auktioner gått som ett intet sedan han kom på den utmärkta idén att söka samarbete med honom. Alltid redo till vad som hälst, alltid proppfull av idéer och uppslag, alltid finurlig och passande sträng. Röt och gormade när detta tog bäst, log och klappade på skuldran när man kom längst på det sättet! En fyllkaja visserligen och svår efter fruntimmer, fast med dålig tur efter vad det sagts, men som länsman förträfflig och som skrämmande buse oersättlig.

Och förmögen! Ingen hade förstätt att spela sina kort som han. Ingen hade gjort sådana affärer.

Och änkeman sedan ett par år tillbaka. Gammal han! Ingalunda. Femtio år gott och väl; rödnäst visserligen och hes i rösten och rätt korpulent som det ju anstod en man i hans ställning. Men väl konserverad. Hade håret i behåll och var inte gråskäggig att tala om; kunde löpa som en tjugoåring och slå den starkaste karl till jorden med blotta handen när han väl kom i tagen.

Men nu gällde det att knyta denne oersättlige man så nära till sig som möjligt. Han kände lagen och alla dess kryphål och han visste på pricken hur långt man kunde våga sig utan att överskrida den kriminella gränsen.

Men — Salomon Brede vände sig häftigt om och slog handen i bordet. Ingeborg ville inte Ville inte nej, kunde inte förstå vilken lysande och bekymmersfri framtid hon gick i möte vid denne mans sida. Hur ofta hade han ej talat vid henne om detta nu under de senaste dagarna; varit vänlig och skämtsam, varit sträng och hotande. Men lika långt hade han kommit. Skäl för sin avvisande hållning hade hon inte kunnat giva. Nej. Inte ett.

Men han fattade nog sammanhanget. Förstått länge hur det hängde samman. Hade läst brev på brev från denne Arne Dingsrud, skrivelser som aldrig kommit adressaten tillhanda utan samvetsgrant bränts. Öppnade postväskan själv som väl var. Honom ville hon ha, en dräng på en eller annan farm, men inte länsman Erling! Ingen människa kunde väl förstå sig på ungdomen nuförtiden.

Den förtörnade fadern hade i rättmätig vrede emot sin oförståndiga dotter börjat vandra upp och ner på golvet.

Allt emellanåt stannade han och slog den knutna handen i ett eller annat närbeläget föremål.

Men han skulle visa henne han! Visa henne vem som var far och vem som var och tänkte förbli herre i sitt hus! Varken dotterns envisa tystnad eller moderns bedjande ögon skulle förmå honom att ändra åsikt.

Vem var giftoman om inte han — och än var ej Ingeborg myndig. Om hon ville eller inte ville, fick ingenting betyda! När han nu ville och länsman Erling var med på saken. En gång väl vigd

skulle hon nog finna sig — och länge torde det nog inte dröja, om han ej kände kvinnorna allt för illa, innan hon skulle tacka sin far därför att han var klokare och såg längre än hon själv en gång i ungdomlig dårskap gjorde.

Brede stannade plötsligt, smög sig sedan fram till dörren, böjde sig ner och tittade genom nyckelhålet in i angränsande rum.

Hm. — Det hade hänt att hustrun lyssnat eller sökt iakttaga honom genom nyckelhålet. Hade väl börjat ana ett eller annat när hon ingenting hörde från sin käre son. Men han — Salomon Brede — lät sannerligen ej överraska sig och han tillät ej heller att någon som helst korrespondens försiggick emellan mor och son. Klockaren som förestod poststationen var instruerad; vågade ej utlämna ett endast brev personligen varken till mor eller dotter. Var i hans våld, den gode klockaren, som så mången annan.

Hm. — Brede harklade sig och återtog sin vandring.

Pojklymmell! Komma hit och ta ton och pocka på sin rätt som inte fanns. Vilde beröva honom hans förmögenhet för att skingra den för alla vindar!

Nej. Andreas måste vara död för honom. Ingen fick nämna hans namn i hans närvaro. Och hit fick han ej komma; vilde aldrig se honom mer för sina ögon. Brev hade kommit ja; Brede ryckte på axlarna — ett par, tre, om han ej missminde sig — brev som andades sorg och hopplöshet, men

även något annat — hat emot honom, emot fadern, som givit livet åt den otacksammel!

Solen har sjunkit allt djupare under det Brede firat hälg. Skuggorna hade tätat och dimmorna hade börjat lägga sig i dalbotten, famnat gårdarna, där ljusen så småningom börjat tändas, svävat som rökar fram och tillbaka över forsfallen i söder och norr.

Underligt detta; Salomon Brede gick synbart otålig fram till fönstret och såg ut i skymningen. Länsman Erling skulle redan ha varit här.

Men — han hade väl blivit uppehållen, hindrad på ett eller annat sätt. Träffat vänner möjligen. Kunde svårligen säga nej till ett glas, gunås!

Ja i dag skulle det avgöras; Ingeborg var underrättad och strängeligen tillsagd att vänligt och med ödmjukt sinne ta emot sin tillkommande. Inga sura miner, nej, och inga tårar, varken öppet eller i smyg. Sådant ville ej Brede veta av en dag sådan som denna.

Skymningen blev allt djupare. En svag vind började blåsa, prasslade i tunrönnens rodnande bärlasar och i aplarna, som dignade under tunga fruktbördor. Nymånen steg upp över skogen och stjärnorna glimtade då och då emellan drivande svarta skyar.

Brede ryckte plötsligt till och ett ljusst leende spred sig över det skäggiga ansiktet.

Äntligen!

En ryttare hade blivit synlig ute på tunet. Han satt framåtböjd och en smula osäker i sadeln med

hakan mot bröstet och med rockkragen uppslagen över öronen.

Brede hastar ut och bjuder välkommen; hjälper sin gäst ur sadeln, bjuder honom in och tar själv hand om hästen.

Jo, Erling var berusad, men —. Brede binder vallacken inne i det fallfärdiga stallet, ger honom vatten, men endast en handfull hö.

Men en man som Erling hade råd att ta sig ett rus på sin högtidsdag och sjönk inte i någon mans aktning för det.

Du är dubbelt välkommen i dag, kära bror, säger Brede när han kommer in och finner sin gäst halvsovande i en fåtölj.

Erling ser upp med matta ögon. Han sitter med de svullna händerna knäppta kring den runda magen, oförmögen att röra sig.

Välkommen Brede i mitt hus, säger han äntligen och gör min av att resa sig upp, men förmår det inte — det finns sprit i buffén, lägger han till och nickar.

Länsmannen var tydligen illa därän, fullare än vanligt, och det ville inte säga så lite.

Men Brede låtsade om ingenting. Han hade inte smakat varken brända eller destillerade drycker sedan — ja han kunde ej erinra sig när och i hans hus fanns ingenting. Men han stoppade en pipa med norsk rulltobak och bjöd sin gäst röka.

För första gången sedan Salomon Brede kom hit ner ville han bjuda en gäst på middag. Och han hade köpt en butelj vin. Portvin till 75 öre

helan, sött och välsmakande. Och inte berusande att tala om.

Erling hade glömt spriten han ville bjuda på, glömt ändamålet med resan, glömt var han befann sig; allt hade han glömt och somnat; sov med den svampiga näsan plattryckt mot stolryggen under fruktansvärda snarkningar.

Brede slog sig ner vid bordet utan att tända ljus. Satt tankfull och lyssnade till sin blivande mågs pustande stön i sömnen och till hans sonora nasaltoner.

Skada på karl att han inte kunde hålla måttan. Lät locka sig så lätt av vänner; var så vek och svag när det gällde våtvaror. Men annars, i allt annat var han stark.

Jaja; Brede repade eld på en tändsticka och fick pipan tänd; allt annat hade han av sagt sig av sparsamhetsskäl, men inte pipan; så välsignat billig denna norska tobak, som utan tullavgift på ensliga skogsvägar fördes över gränsen vintertiden.

Ja — Erling hade sina små skavanker; Brede blåste ut en blå rökstråle och spottade på golvet, men ingen är fullkomlig, gunås så visst! Saknade uppfostran, denne Erling; blev relegerad redan i femte, for till sjöss, kom till flottan och ansattes slutligen på landskansliet som biträde, ty fadern hade försänkningar däruppe. Men som länsman hade han skött sig, fast man talade om snarlig avsättning när han fick sysslan.

Brede rökte långsamt under det att han funderade. Nej, ingen vågade föra klagomål emot Er-

ling, nej! Han hade fått för stort inflytande och var alltför rik. Hur rik visste varken han själv eller någon annan, men — pipan som slocknat blev tänd igen och en ny spottstråle flög över golvet. — Men han ägde då Bronäs, halvannat mantal i Bro socken och Bronäs såg med tre ramar. Och aktier i banker, i järnvägar och i industriella företag. Ja, Erling var bottenrik. Hade tjänat mer på sina skogsaffärer och sin sågverksrörelse under de senaste åren än fadern, den kvacksalvaren, tjänade på sin praktik under hela sitt liv.

Men icke affärerna allenast hade skaffat honom rikedomar.

Erling var en slipad advokat, fast han ej fick bära titeln och fast det varit tal om ett par gånger att förklara honom ovärdig att föra annans talan. Åtog sig gärna det ingen annan ville åtaga sig — och, ja det glunkades ju om att han inte var alldeles ovillig till att ta emot en liten — eller rättare stor — handtryckning för att blunda med det ena ögat när en eller annan begått något fuffens.

Men skarp för övrigt! Fick han ej nyligen ett halvt hundratals tusen kronor i bötesandelar sedan han fått ett konkurrerande bolag fällt vid rätten för olaga flottning.

Ja, man ljög ju att han beivrade saken först sedan han funnit de erbjudna mutorna för små.

En satans karl, den Erling, som fadern kunde vara stolt över i sin grav, fast han alltid i livstiden förbannade sig på att Josias komme att sluta på Långholmen.

Brede lättar äntligen på sig, får fatt i ett ljus och tänder.

Länsmannen sover alltjämt under stön och snarkningar med tunga svettdroppar över det gloröda ansiktet. Brede listar sig ut för att bereda kvinnorna på besöket och se till om middagen är färdig.

Jo, den var då det. Hustrun lägger just hand vid de sista anordningarna. Hon har klätt sig i svart sidenklänning och satt upp det tunna gråa håret i nacken, så som hon brukade när hon var bjuden till storbönderna i Gränsbygden eller till prästgården däruppe. Brede lägger i kväll märke till att hans hustru blivit så mager och tunn som ett skelett och att ansiktets friska rodnad efterträtts av en gulgrå blekhet. Hon går där hålögd och tigande som i drömmar. Svarar frånvarande på alla frågor, ler ej som fordom och glider som en skugga genom de halvskumma rummen.

Om Ingeborg var färdig?

Bredes röst var mild och hans blick hade för ett ögonblick fått flydda dagars värme.

Hustrun böjer huvudet och tiger.

Om hon hörde vad det var fråga om? mannen hade höjt rösten.

Jo, men —

Vad menar du? Är Ingeborg färdig, klädd — redo att möta upp som jag befallt. Brede har gått emot sin hustru och hans blick har i hast blivit kall och skrämmande vass.

Ingeborg vill inte —

Nej, det känner man till — men jag vill! Hämta henne genast!

Erika Brede ser bönfallande på sin man, som betraktar henne med myndigt lugn.

Ingeborg har avlägsnat sig, gömt sig — hon vill inte detta, vill inte ha Erling —

Hustrun knäpper händerna och böjer sig ödmjukt som beredd att mottaga ett slag.

Men detta uteblir. Brede står en stund och tuggar på pipspetsen i djupa funderingar.

Ja, självkänsla har hon, säger han äntligen lågt och nickar, och mod, lägger han till.

Plötsligt går han fram till sin förskrämda hustru, lägger sin hand på hennes axel och ser henne in i ögonen och hans röst är mjuk när han menar som så, att man även utan Ingeborg kunde fira förlovningsgille i kväll.

Och så blev det.

Länsman Erling blev väckt, sedan han sovit ruset av sig. Han bad om ursäkt för sitt helt visst olämpliga beteende, borstade av sig vägsmutsen, kammade håret omsorgsfullt, rätade på halsduken och följde värden in i matrummet, där bordet stod dukat med färggranna blommor och med Jonas Piscators silver och porslin.

Nej, fästmän kunde tyvärr inte personligen närvara vid högtidligheten i kväll, menade Brede sedan man satt sig och vecklat ut servietterna — hon hade varit illamående ett par dagar och låg alltjämt till sängs.

Erling bredde sig en smörgås under tystnad

och sneglade förstulet efter brännvinsflaskan; kände sig omorgnad och ville ha en väckare.

Ingenting allvarligt, förmodar jag; han bet av smörgåsen, den han höll fast med båda händerna, som om han fruktat för att den skulle försvinna upp genom skorstenen.

Fula fasoner, tänkte Brede, men den som är en sådan satans karl behöver ej iakttaga bordskick. Han är den han är i alla fall.

Måltiden fortgick under tystnad. Ett par gånger sökte Brede inleda ett samtal, men Erling svarade enstavigt.

När man i det närmaste var färdig, erinrade sig värden att han borde yttra några ord med anledning av dagens betydelse. Han gick runt och fylde glasen; fattade sedan sitt och reste sig.

Sitt! säger Erling plötsligt, sitt kära bror! Tal och andra barnsligheter ha ett par gamla gossar som du och jag vuxit ifrån! Han för sitt glas till munnen och dricker ur. Och Brede finner sig föranlåten att följa exemplet.

Ja frågan är ju tillräckligt dryftad och avgjord till vår ömsesidiga belåtenhet, menar Brede och ler emot gästen, som fyller sig ett nytt glas, det han också tömmer.

Jo, Erling ville inte bestrida. Du menar? han såg frågande på värden.

Att vi eklatera förlovningen.

Förlovningen!

Länsmannen spratt till och stälpte ett brädd-

fullt vinglas. Jo, jo, den affären var uppgjord, intet tal om annat!

Skål, Brede — så dricka vi köpskål!

De båda männen klingade och tömde sina glas.

— — — —

Söndagen därpå lystes i Edskoga kyrka för första gången emellan kronolänsmannen Erik Josias Erling och Ingeborg Brede, dotter till arrendatorn Salomon Brede och hans maka.

Men de få som voro närvarande i kyrkan den söndagen trodde sig se en likblek flicka vackla ut ur kyrkan sedan lysningen var avkunnad. Och de kunde inte förstå annat än att flickan var den som blivit nämnd i lysningen, fast ingen ville ta detta på sin ed.

XI.

Det rustades till bröllop i Edskoga gamla prästgård.

Ingen människa i dalen och ingen annan heller kunde fatta att Salomon Brede, som knappast unnade sig själv och de sina maten, ville låta vigseln, som skulle förrättas i kyrkan, åtföljas av gille.

Han är feg, blev det sagt man och man emellan — han lever ej vintern över, den gode Salomon.

Slaktat hade det blivit både stort och smått,

och bakat både fint och grovt. Hjälpkåringar hade anställts; och kokkunniga kvinnor med vita förkläden och svettiga ansikten hade dag och natt under den senaste tiden stått lutade över skummande grytor inne i kök och bryggghus. Sömmerskor hade anlät och hantverkare av skilda slag. Murare hade reparerat ugnarna och snickare golven, som voro skamfilade av råttor och takdropp. Sockenmålaren har fått i uppdrag att putsa upp dörrar och paneler och en sadelmakare satt dagen i ända med runda brillor på sin spetsiga näsa och lappade seltyg, som knappast hängde samman.

Jo, nu vill han visa sin rikedom och makt, den fanens blodsugaren, viskade man sins emellan i gårdarna på båda sidor om Storstattan, som låg tillfruset sedan några dagar tillbaka. Nu har han råd; men att låta Malena stanna kvar, hade han inte råd till.

Men så småningom sipprade det ut att inte Brede själv utan hans blivande måg bekostade det hela.

Ja Brede skulle ha protesterat till och med i det längsta, blev det sagt. Hade besvurit Erling att ej offra pänningar i onödan.

Du blir ruinerad, skulle han ha sagt, utfattig om du ej vet att spara.

Men Erling hade hållit på sitt. Gille ville han ha, kosta vad det ville. Han hade mynt och han ville låta dalrarna springa vid ett så betydelsefullt tillfälle som detta.

I den gamla prästgården var det bullrande liv ifrån tidigt till sent.

Käringarna i kök och brygghus drucko kaffe dagen i ända, i förvisning om att Brede ej kunde göra sin myndighet gällande nu när den välsignade länsmannen bestod kalaset. Det logs och det pratades, pratades och logs och ingen kunde erinra sig ha haft sådana sötebrödsdagar sedan Edsforsens gamle patron slutade upp med att anordna gillen.

Men en fanns, en enda, som ej deltog i den allmänna och bullrande munterheten.

Denna enda var Ingeborg Brede.

Hon gick tyst och sluten dag efter dag, log aldrig som hon förut haft för vana, talade sällan och svarade lågt och enstavigt på de frågor man ställde till henne.

Gud tröste och hjälpe Ingeborg Brede, blev det viskat i bygden; hon går med dödstankar och ingen kan veta vad hon tänker ta sig till.

Ingen enda i Edsdalen skulle ha blivit särdeles överraskad om det en dag försports att den blivande bruden försvunnit spårlöst eller att någon påträffat hennes avsjälade kropp. Ty sådant hade ju hänt tillföre mer än en gång.

Men dessa dystra farhågor besannades icke.

Ingeborg Brede ville icke dö sedan hon sammanträffat med denne främmande gubbe, som alltjämt uppehöll sig hos arrendatorn å Dingsrud, fast han led av de nattliga sammankomsterna, som alltjämt höllos där.

Men hon hade önskat sig döden, tiggat den Gud,

som syntes stå i begrepp att övergiva henne, om hjälp i sin stora, obegripliga nöd eller också döden framför ett liv i skam och längtan.

Och Gud hade visserligen bönhört henne, men på ett annat sätt än hon tänkt sig.

Sent en kväll någon dag före det beramade bröllopet smyger hon sig osedd ut. Hon glider som en skugga genom skymningen och kommer ut på vägen som ligger där tröstlös och övergiven i stjärnljuset. Hon går långsamt med huvudet nerböjt och hennes rolösa tankar kretsa oavbrutet omkring detta förfärliga som snart skall ske. Om hon varit en dödsdömd, det hon visserligen också var, kunde hon inte ha haft det svårare än nu. Alla hennes protester, alla hennes övertalningar, hennes vredesutbrott och tårar — allt hade varit lönlöst, hade studsats tillbaka emot faderns envishet.

Du förstår ej detta, mitt barn, hade han i regel genmält, men du skall tacka mig en gång därför att jag var klok och företänksam när du var kortsynt.

Aldrig hade hennes far dock visat tecken till vrede när hon med ungdomlig häftighet förebrått honom hans beteende. Men han hade sett på henne så att hon frusit. Hu!

Hon kände ilningar av köld genom sin pinade kropp när helst hon erinrade sig faderns förlamande ormblick. Det var ej en människas blick detta, utan ett farligt djurs.

Allt längre och längre skrider hon i natten — — Gud i din nåd förbarma dig över mig, tänkte hon

åter och åter, låt ditt ansikte lysa för mig och låt mig undkomma döden. Låt mig komma härifrån och hem till Gränsbygden igen, där skogen susar en sådan underbar ro i ens själ och där människornas tankar äro ljusare än här nere. Eller låt mig få komma till honom, som tänker på mig och som trälar för min skull.

Nu gick Arne, den hon drömt om och samtalat med natt efter natt under den senaste tiden medan domén svävat över hennes huvud som en sotsvart fågel, nu gick nog han i sitt dagliga slit och tänkte på den, som han vågat livet för. Jo, hon ville dö — blott hon vore förvissad om att få träffa honom snart på den andra sidan om graven.

Gång efter annan stannade Ingeborg, stod rak och stirrade ut över sjön som var bunden av blanksvart nyis. Från norr kom vinden i snurrande kast med hälsning från de oändliga skogarna däruppe utefter riksgränsen och från dalarna däruppe med dess gråa gårdar, och från människorna som ville henne väl, från kyrkan och från Björnvattnet, från allt, allt därhemma, som var henne så oändligt kärt och som bredde ut sig som en vidunderlig drömsyn i natten när hon var mera nerböjd och förtvivlad än någonsin. Gud i himlen låt mig få komma ditupp igen, bad hon med darrande läppar under det vinden slet i hennes upplösta hår, där hon stod ensam i den kyliga förnatten.

Ensam ja — hon var ensam om någon var det. Denne man, som ville sälja henne, ville hon inte kännas vid och hennes mor förmådde ingenting.

Ingen människa förmådde något gent emot Salomon Brede. Han var den starkaste hon kände, en som aldrig gav med sig och som aldrig avvek ett steg från sina föresatser.

Men just denna natt, när hon kände sig evigheten närmare än någonsin, då dödens ro och förbarmande var på väg att bemäktiga sig henne, då kom räddningen i en gammal gråskäggig gubbes skepnad.

Han gled emot henne i skymningen, stannade och hälsade.

Guds fred, mitt barn — du är ute ensam så sent.

Jo, hon var då det.

Hon betraktade den främmande skyggt från sidan. Kunde till en början ej dra känsel på honom, men erinrade sig sedan att hon sett honom förr.

Du grubblar, mitt barn, säger gubben långsamt.

Jo, hon gjorde det.

Men väg eller stig som leder ut ur mörkret finner du inte.

Den underlige gubben talar alltjämt lågt, men stämman är på samma gång fast.

Ingeborg svarade ingenting till detta, men hon tyckte att natten ljusnade och att tungsinnen i någon mån vek bort.

Främlingen betraktade henne uppmärksamt, där han stod framåtlutad på vägen, stödd emot sin stav.

Din far vandrade en gång på Guds vägar, säger han äntligen — men mammon har fört honom

in på den breda allfarsvägen som leder till förtappelsen. Den som vandrade i solen har låtit förtbannelsen och nätternas dimmor skugga sin ande — och sannerligen säger jag dig: hans fall skall en gång bli stort! Han skall dö en avfällings bittra död när tiden är inne.

Gubbens röst hade med ens blivit hård och han stod där i skymningen, tyckte den unga kvinnan, som en Herrens siare, som hade makt att lyfta en flik av framtidens förlåt.

Men du, mitt barn, skall ej lida för din faders skull — skall ej dö som han. Du skall frälsas medan tid är.

Ingeborg såg äntligen upp.

Frälsas, mumlar hon lågt, gives då frälsning för mig?

Det finns många sätt att draga en människa ur fördärvet och det finns flera på vilka man kan straffa Guds fiender.

Gubben talar lågt och han ser ut i det gråa mörkret, som vältrar sig ner ifrån de svarta åsarna på båda sidor och till sist fyller daldjupet helt.

Jag är gammal nu och jag har farit vida, mitt barn, sett mer än de flesta och aldrig tvekat att verkställa den högstes vilja. Ej heller nu tänker jag dra mig undan. Det gives många medel — det gives våld, mitt barn, och det gives klokhet, mod och självpoffring, list och beräkning. Den högste har anvisat oss många medel att fullborda hans vilja, och vi ha blott att i ett givet fall begagna oss av det rätta.

Säg, mitt barn, vågar du vara dig själv när det gäller?

Ingeborg Brede stod handfallen; hon förstod ingenting av detta.

Har du mod att vid ett givet tillfälle säga: nej! när alla andra tuga eller skräna: ja och bifall, då är du visserligen Guds utkorade och skall en gång se hans strålande ansikte i all dess härlighet.

Ingeborg Brede förmådde inte få fram ett ord. Från denne underlige man strålade ut en sådan sällsam kraft att hon kände sig förintad, lamslagen, viljelös, men på ett annat och förunderligare sätt än när hon befann sig under faderns omedelbara inflytande.

Följ mig på vägen så som du vill följa din Gud, säger gubben omsider och fattar hennes hand, den hon viljelös låter honom behålla.

Jag skall rädda dig undan avgrunden, fria dig från satanas, visa dig vägen blott du har mod att stå ensam.

Och som tvänne skuggor gled de två: en gammal man vid sidan av en ung kvinna utefter vägen genom nattmörkret under det nordanvinden svepte fram genom dalen och snöflingor började falla allt tätare.

— — —

Dagen därpå lade alla i den gamla prästgården märke till att Ingeborg Brede blivit helt förändrad. Hon log som förr och sökte ej ensamheten längre. Kvinnorna i kök och i brygghus nickade emot var-

andra där de stodo med uppkavlade ärmor och rörde runt i sina grytor.

Hon har tagit sitt förnuft tillfånga, menade de sinsemellan, funnit sig i sitt öde som väl inte kunde kallas tungt precis. Ni skall få se att hon blir den lyckligaste brud som någon av oss har sett.

Men modern gick omkring i rummen blek och inbunden som förut och lite var hade lagt märke till att hennes blick blivit sjuk och rolös som om hon sett fjärran skräcksyner.

XII.

Inte på många år hade ett så fruktansvärt snöväder rasat över Edsdalen och skogarna som denna söndag när Ingeborg Brede skulle vigas till Josias Erling i Edskoga kyrka.

På tredje dygnet vräkte snömassorna ner. Dansande flingor drevo som en snurrande rök ner genom dalen och emot gårdarna när den visslande vinden uppe från Gränsbygdsskogarna prässade på utan att vila ett ögonblick. Dagarna hade blivit till skymning och natten infann sig strax efter middagen. Vägarna blevo i hast ofarbara och ingen enda som ej var nödd och tvungen härtill vågade sig ut i ett väder som detta.

Men när storklockan började ringa i gråljus-

ningen arbetade sig detta oaktat grupp efter grupp genom vägarnas alnsdjupa snö fram emot kyrkan.

Underliga rykten hade nämligen börjat spridas i bygden nu under de senaste dagarna. Det blev viskat både ett och annat. Något osedvanligt skulle komma att ske under denna vigsel, något som ingen häruppe ännu bevittnat.

Men ingen visste något närmare om detta.

Endast ett var visst: att ryktenas upphovsman inte var någon annan än den underlige gubben på Dingsrud.

Under månader nu hade folket brytt sina hjärnor med att utfundera vem denne gubbe egentligen kunde vara. Till sist hade man också, närmast på grund av vissa yttranden som främlingen fällt, kommit till den slutsatsen att han inte gärna kunde vara någon annan än denne farlige man som för tjugo år sedan ledde angreppet på Edsforsens herregård, densamme som orsakade branden och indirekt blev anledningen till Malte Ove-sons död.

Vad Baronerna hade för skäl att ånyo infinna sig i Edsdalen kunde ingen förstå, men man menade som så att han kanske stött på denne Svart-Arvid under sitt kringflackande liv och för gammal bekantskaps skull önskat att tillsvidare slå sig ner hos honom.

Detta menade folk i allmänhet. Men de som under den senaste tiden låtit sig omvändas av sistnämndes svavlade predikningar — och deras tal var ej oansenligt — menade för sin del som så att Ba-

ronen var en Herrans utsände och att han kommit hit för att leda folket till storms så som han sist gjorde.

Till storms — emot vem? undrade de ofrälsta, som ännu framhårdade i svordom och lindrigt skåpsupande.

Ja, det visste Herran Sebaoth allena, suckade fåren — emot Belzebub väl i främsta rummet, men kanske också emot hans trogne och lydige tjänare, Salomon Brede.

Detta talade man om denna förrykande ovädersdag under det att man arbetade sig fram genom den packade drivsnön, som fyllde vägarna och som stundom kunde begrava en och annan som råkat komma ner i diken eller andra fördjupningar.

När storklockan började ringa, dovt och klagande som vid brand eller begravning, såg man upp och hälsade. Männen lyfte på mössorna, kvinnorna nego. Ty detta gamla bruk hade åter kommit till heders under Jonas Piscators tid.

Hör, gott folk, sa Nordgårdsbonden som kom klivande i nersnöad fårskinnspäls framför kärringen sin, som inte hade kunnat förmås att stanna hemma, fast åkdon ej kunde begagnas en dag som i dag — hör hur dovt det ringer och hur klangen försvinner gång efter annan i storm och snörök.

Jo, alla hörde de detta och ingen enda hade hört en så sorgsen bröllopsklocka. Som vid begravning sjöng ju storklockan, klämtade, snyftade som i nöd och vånda. Och lite var skakade på huvudet och menade som så att mången missgärning

under årens lopp visserligen begåtts i dalen, men det var frågan om ej den missgärning som i dag i själva templet skulle begås, var den största av dem alla.

Ty det ryktet hade tagit allt fastare form dag från dag att Ingeborg Brede med gråtande tårar hade bett att få slippa att äkta den man som var henne förhatlig.

— — —
Den stora kyrkan var till hälften fylld och snöblandat vatten rann i mörka floder utefter golvet's nötta stenläggning.

Se, se, nickade kvinnorna och pekade mot koret, där sitter Baronen alldeles under predikstolen. Ja, så skulle väl något komma att hända i alla fall, så som den gången han senast var här för gott och väl tjugo år sedan när Dingsrudens äldsta dotter jordfästes i koret.

Den åsyftade sitter med korslagda armar, gråskäggig och gammal, men klädd som en herreman och låter blicken glida från den ene till den andre. Än vidgas den och än drar den sig samman. Han sitter orörlig som en av träapostlarna över hans huvud och vinddraget leker med hans snövita hår.

Stormen sliter oavbrutet i kyrkogårdens avlödade lindar och yrsnön virvlar omkring halvt begravna stenar och kors. När kyrkdörren öppnas prässar vinden på, sveper fram utefter mittgången, kastar sig emot predikstol och altare och sliter och rycker i det guldinvävda antipendiet, det Jonas Piscator anskaffat före sin död. På altarbordet

brinna ett par ljus, som gång efter annan äro nära att slockna.

Äntligen anländer brudföljet. Ett stort och präktigt följe. Fint och förmöget folk kan man se. Herrar mest, däribland ett par i uniform. Nordgårdsbonden och ett par andra gubbar med honom le i mjugg och rynka på näsan. Länsmansuniformer — trodde knappast det var tal om utpantning här i dag. Men —

Bruden var vitklädd och bar krona och slöja och modern var svartklädd, som om hon hade sorg, det hon ju också hade. Allas blickar riktas mot Brede. Han är lugn och oberörd, går vid sidan av sin hustru omedelbart efter sin måg, som är rödbrusig, men tydligen nykter.

Följet som anlönt i slädar, fast vägen hart när är oframkomlig skrider sakta under det orgeln preludierar upp emot koret. Vigseln skall äga rum före högmässans början, hade Salomon Brede bestämt och kyrkoherden hade inte haft något att invända emot detta.

Baronen reste sig när brudparet blev synligt och alla i kyrkan lade märke till att hans blick sökte brudens.

Klockaren får en vink av prästen, som i full ornat trätt inför altaret och kyrkan fylles av orgel-spel och psalmsång.

När psalmen är ändad reser sig Brede och leder sin dotter till altaret på stormäns vis och brudgummen följer tjock och ovig, frackklädd och vitbröstad.

Baronen står alltjämt som han stått, orörlig med korslagda armar och han ser med en underlig, halvt bedjande, halvt befallande blick på bruden. Prästen harklar sig, öppnar mässboken och läser bönerna sedan brudparet kommit fram till knäfallet.

Ånej, det komme knappast att hända något. Kvinnorna, som vandrat den långa, besvärliga vägen en dag som denna, känna något liknande missträknings. Och männen i gemen kände detsamma. Ty de unnade såväl Brede som Erling så innerligt väl ett eller annat.

Man hade rest sig upp, klättrat upp på bänkar och bänkstöd, knuffat varandra, viskat och hyssjat, ty alla ville se och höra allt.

Jo, länsman Erling hade svarat ja, högt och redigt när prästen framställt den frågan till honom om han ville ha denna Ingeborg Brede till sin äkta hustru.

En andlös spänning rådde i kyrkan.

Allas ansikten voro stela och allas blickar voro riktade mot altaret.

Nu gällde det, nu. Ty det skulle ha hänt för — för länge, länge sedan att — —

En stormil kom rullande emot fönstren med piskande snö i följe. Det mullrade och dånade kring tak och tornhuv; lindarna böjde sig ödmjuka under gny och jämmer därute och snöröken stängde utsikten över dalen. Plötsligt slocknar det ena altarljuset i vinddraget, som pinar sig fram genom de gistna fönstren.

Prästen vänder sig halvt, men sänker blicken

ånyo och betraktar bruden när han frågar — om hon ville hava denne Erik Josias Erling till sin äkta make och älska honom i nöd och lust.

Den tillfrågade blir i hast likblek, svarar ingenting genast; låter sin skrämde blick glida åt sidan, där den träffar en vithårig gubbe som står med korslagda armar och förunderliga ögon. Så ser hon på prästen som står stel och avvaktande och svarar ett lågt och skälvande: nej!

Fadern hade rest sig och brudföljet betraktar bruden med stela blickar.

Men detta var ej möjligt; något så oerhört kunde ej ha skett. Ett ögonblick råder tystnad. Endast stormen mullrar över kyrktaket och den virvlande drivsnön smattrar som förr.

Än en gång frågar jag dig Ingeborg Brede om du vill hava denne man till din äkta make, säger prästen långsamt och högtidligt.

Nej! svarar bruden åter, högre och fastare än nyss, och alla lade märke till att hennes rygg liksom raknade när hon sade detta.

Prästen betraktar brudparet först, sedan Brede och hans hustru och han tycktes plötsligt förstå allt.

Fortsätt! Brede hade hastigt tagit ett par steg fram emot altarets knäfall. Fortsätt vigseln.

Men Edsdalens nye kyrkoherde fortsatte ej.

Han slog mässboken samman, lade den ifrån sig på altarbordet och hänvänder sig sedan till Brede som står där gråblek av sinnesrörelse.

Vad detta skulle betyda? undrade prästen och hans röst var utmanande skarp.

Ingenting, genmäler Brede; ingenting annat än en tillfällig nyck — fortsatt ceremonien, så som er plikt är!

Plikt! prästen ryckte till och blev blodröd. Detta är ej min plikt. Jag biträder ej här — — i egenskap av vigd man avslutar jag denna komedi!

Han vände sig halvt och vinkade åt brudparet att avlägsna sig.

Alla hade rest sig, bröllopgäster såväl som kyrkallmoge. Icke i mans minne hade något sådant hänt. Man stirrade på varandra och nickade, men ingen av de inbjudna kommo sig för att yttra något på länge. Men bönderna och deras kvinnor började att viska sinsemellan och de förstulna viskningarna övergingo i nästa ögonblick till högljutt prat.

Jo, jo — detta hade man på känn; annat att något skulle hända, att dessa underliga rykten, som spritts i bygden inte voro grundlösa. Jo nu kunde man sannerligen se att hårdhet ej hjälpte, att hån-synslöshet — — Rösterna stego och föllo och blandade sig med stormens dån till ett underligt sövande buller, väl aldrig förnummet inom ett tempels fridlysta väggar.

Bruden hade sjunkit samman framför altaret. Erling grep henne i armen för att resa henne upp, men släppte henne omedelbart. Han var likaså röd som bruden var blek och hans blick sökte Bredes.

Äntligen börja de inbjudna att röra på sig. De omringa den avsvimmade kvinnan, lyfta upp henne och bära henne under sorl och veklagan in i sakri-

stian. En enda är overksam — Erika Brede. Hon har ej rest sig, har ej yttrat något, men hennes ögonlock äro sänkta och hennes magra ansikte är drivande vitt.

Baronen står alltjämt orörlig, står under predikstolen med korslagda armar som skuren i trä.

Plötsligt får Salomon Brede syn på honom. Står och stirrar ett ögonblick. Söker tydligen att erinra sig ett eller annat, kanske dra känsel på denne gubbe, vars beteende var så misstänkt och som kanske hade sitt finger med i detta oerhörda som hänt.

Under det rådvilla kvinnor inne i sakristian söka väcka den avsvimmade till liv; under det menigheten samlas i koret under prat och under alla tecken till upphetsning, går han emot den främmande gubben och ser honom skarpt in i ögonen.

Vem är du? frågar han lågt under det stämman darrar av raseri.

Den jag alltid varit, svarar gubben lugnt.

Brede knyter sina händer och böjer sig fram emot den andre.

Har jag dig att tacka för detta? frågar han lågt. Då, då skall jag veta att göra dig fredlös, jaga dig från bygden så som man jagar ett farligt djur.

Gubben står som förr utan att svara.

Brede fattar ett säkert grepp om hans skuldra.

Vet du vem du har framför dig?

En avfälling, svarar gubben utan att förändra en min, en vilseförd, en av Gud förbannad.

Brede nyss blodröd och upphetsad, bleknar långsamt, vacklar hit och dit som om han fått ett

dråpslag och stora svettdroppar bryta fram vid hårfästet.

Han står länge med sänkt blick och böjd nacke som om han vore nära att digna under en fruktansvärd börda. Så vänder han sig långsamt och går med trötta släpande steg in i sakristian.

Men Baronen stannar på sin post tills han erfarit det Ingeborg Brede kommit till sans och att hon uttryckt önskan om att bli förd till och få stanna i den närbelägna prästgården tills hon kände sig helt återställd.

— — —

Denna söndag blev gudstjänsten inställd i Edskoga kyrka. Ty ingen enda kände behov eller lust att bevista högmässan efter detta underliga som hänt.

Genom snöstormen drog menigheten hem igen längs med Storstvattnet till sina gårdar, som lågo där halvt nersnöade och gömda i snöröken, som fortfor att bölja genom dalen.

Ånej, menade man sinsemellan när man arbetade sig fram genom drivorna, gille blev det väl näppeligen efter detta som hänt. Nu vände väl de främmande som Erling trummat samman snarast möjligt till sitt land igen och länge torde det väl dröja innan den gode länsmannen vände tillbaka till Edsdalen i egenskap av brudgum.

Men vad gillet angick, hade dock dalfolket missat sig grundligt.

Jo gille skulle hållas dekreterade den bedragne brudgummen. Mat fanns i överflöd, det hade han sörjt för och drycker av skilda slag desslikes —

varken han själv eller hans gäster skulle för detta missödes skull gå hungriga eller törstiga till sängs.

Alla förvånade sig förresten över med vilket beundransvärt jämnmod Josias Erling bar sin motgång.

Lappri, menade han allt som oftast och ryckte på axlarna — låtom oss glömma detta sorglustiga intermezzo och låtom oss fröjda oss, go vänner; äta när mat finns och supa när jag anskaffat ypperliga varor i stor ymnighet.

Och ätet blev det först med besked och supet sedan som kanske aldrig förut i Edsdalen.

Värdinnan visade sig icke varken vid bordet eller förresten under hela kvällen och det blev sagt gästerna emellan att hon vakade över sin dotter i prästgården. Men Salomon Brede var allestädes närvarande under kvällen och natten. Till en början gick han där dyster och fåordig som om han grubblade över något; kunde stå stilla ibland och stirra rakt fram som om han lyssnade efter röster eller ljud därute i stormen, som skakade det bristfälliga huset från grundmuren upp till den sönderblåsta takåsen. Men så småningom började han att delta i pokulerandet som om han på detta sätt ville söka glömma ett eller annat. Salomon Brede, den ingen människa hitintills kunnat förmå att taga emot ett glas, drack i natt så gott som oavbrutet. Och allt emellanåt bad han Erling om att snarligen taga sig av en farlig man som sedan en tid uppehållit sig i dalen, en uppviglare och kanallie, som borde häktas som lösdrivare.

Jo, jo, länsmannen skulle erinra sig detta. Du har min hand på det och mitt vägande ämbetsmannaoord, menade Erling — och i morgon dag får fjärdingsmannen order, kommer till Dingsrud med handklovarna. Är jag herre i mitt distrikt — eller är jag inte!

Skål, bror Brede, och låtom oss glömma det som hänt oss — och alltid, alltid förbli vänner!

Nej, make till fäst hade aldrig firats i Edskoga gamla prästgård.

Huset genljöd av skratt och sång timme efter timme under det ovädersnatten låg tung över dalen. Framemot morgonen måste Brede bäras till sängs, men Erling och de två andra länsmännen höllo ut tills det mesta av förrådet var tömt. Och som en värdig avslutning på en alldeles enastående fäst sökte de båda sistnämnda uniformerade herrarna att i grådagningen tränga sig in i tjänsteflickornas rum, men funno till sin högljudda harm och besvikelse dörren försvarligt stängd.

— — —
Dagen därpå visade sig Erika Brede åter i sitt hem.

Hon gick som i drömmar genom rummen, där urdruckna flaskor belamrade golven och där stolar voro sönderslagna och möbler kullvräkt. Hon grät icke och beklagade sig inte för någon, men hennes blick var skygg som ett jagat djurs.

Några dagar därefter sedan gästerna avrest spred sig genom Edsdalen den underrättelsen att Ingeborg Brede spårlöst försvunnit. Men en och annan me-

nade som så att hon nog fanns i livet och att hon sökt sig upp till Gränsbygden igen, där hon ägde vänner och kunde få skydd när hon ej mer vågade återvända hem.

Samtidigt hade man också det att berätta att den underlige gubben, som nu under en tid uppehållit sig på Dingsrud, denne som väl ej gärna kunde vara någon annan än Baronen, ej längre fanns kvar i bygden.

Somliga höllo före att han hjälpt Ingeborg Brede iväg och ledsagat henne under flykten mot norr; men andra trodde sig veta att han tidigt en morgon på länsman Erlings befallning blivit avhäm-
tad av fjärdingsmannen för att underkastas förhör och sedan bli behandlad som lösdrivare.

XIII.

Efter en lång och sträng vinter hade våren äntligen på allvar kommit till Edsdalen fram i början av maj.

Störvattnet hade brutit upp sedan en ljum sunnanvind under en veckas tid svept upp genom dalen mot de vida gränsbygdsskogarna, där snön ännu låg kvar i nordfallen och där undangömda vatten ännu låga tillfrusna. Som ett under nästan hade våren kommit. På få dagar hade allt förvandlats; där gråvita drivor täckt den frusna jorden spirade

i det flammande solskenet blyga blommor och nere i däl dern, där svallisen under månader varit allsmäktig knoppades kabbelöken under det bäckarna väsnades i ungdomlig yra och Laxforsen slungade sitt kokande vatten utför de hisnande stupen med utmanande buller. Genom dalen drog med vinden en doft av barr och av spirande brodd. Men högt över vårdiset som steg ur forsar och frigjorda vatten drogo natt och dag fäktande fylkingar av grågäss och tranor, som sökte sig upp till häckplatserna vid tjärnen och på de stilla myrarna inne i den oändliga storskogen.

Herren vare tack, suckade folket andäktigt, att våren äntligen kommer. Onda vintrar hade man ofta upplevat, men näppeligen någon som denna. I åtta månader hade kölden varat och snöfall på snöfall och storm på storm hade härjat dalen och skogarna på båda sidor. Men nu ville man glömma det onda man genomgått och le emot solen som sken varmare dag för dag.

Glömma — glömma — ånej tiden var ej sådan att man kunde eller fick glömma vare sig det ena eller det andra. Ty den som makten hade över dem alla i dalen skulle nog göra sig påmind. Salomon Brede skulle sannerligen allt framgent liksom under denna förfärliga vinter, då föga stått att förtjäna på körslor och annat, låta dem veta att han fanns till och att han ej tänkte efterskänka någon en vitten.

Och denne Erling, som var honom behjälplig med vräkningar och utpantningar, han skulle nog ej

låta ömmande omständigheter inverka på sina beslut.

Djävulen själv, denne Erling! menade bönderna när talet föll på denne. Blir han ej hårdare dag för dag och blir han ej allt mera tjänstaktig gent emot Brede, fast han blev så grundligt narrad på dottern.

Ingeborg ja — särskilt gummorna kunde runka på huvudet när de erinrade sig henne, som spårlost försvann och den modern sörjde som om hon vore död. Gud tröste Ingeborg, menade gummorna när de kommo samman, men modern främst som lär gråta i smyg natt efter natt och som vissnar dag för dag som en planta vissnar utan luft och vatten.

En mängd mer eller mindre förunderliga rykten voro i omlopp i Edsdalen rörande förhållandena i den gamla prästgården och rörande makarnas inbördes samliv.

Nej hård i ord var Salomon Brede inte. Detta voro alla överens om. Sällan eller aldrig talade han ovänligt till sin hustru. Ja, en och annan menade till och med det att han allt emellanåt kunde stryka sin hustru över kinden som han gjorde i gamla dagar.

Det som är bestämt, det kan ej ändras, vi få böja oss inför makternas vilja, skulle han ha yttrat en gång när hustrun låg vaken och grät. Men vilka makter han åsyftat kunde varken sagesmannen eller någon annan fatta. Ty för Gud böjde han sig icke som i forna dagar nu sedan mammon blivit hans ende gud. Och att hustrun härdade ut dag efter

dag i sin tröstlösa ensamhet! Detta föreföll mången oförklarligt. Men hon kunde väl ej annat, fick väl ej lämna den som hon svurit att tillhöra.

Det hade ju hänt att en och annan utan egentligt ärende besökt den gamla prästgården. Men man vände ej åter utan tvingande skäl. Ingen kunde uthärda. En pust av död och kvalfull ensamhet slog envar i möte när han öppnade dörren. Man kände sig manad till att tala lågt som om någon legat sjuk eller stått på bår i något av de halvskumma rummen. Och om husbonden varit tillstädes hade man frusit inför hans genomträngande blick.

Ja, nu voro makarna alldeles för sig själva i det stora huset. De hade inga tjänare längre. Ingen ville tjäna Brede om han så ville betala aldrig så mycket, vilket han inte ville.

Han är besatt av fanen själv, menade den tjänstesökande ungdomen, som ännu av en eller annan anledning stannade kvar i bygden. Hans blick utstrålar girighet och misstänksamhet. Man lamas av den blicken, blir vanmäktig som om man såge något ont och obegripligt.

Hur Erika Brede kunde hålla ut undrade man mycket över. Ty ingen hade provats som hon, som mist båda sina barn, dessa som hon älskade så högt, mist sitt hem, dit hon längtade, sina vänner, sin fria vilja, sin tro på sig själv, på livets välsignelse — — allt, allt hade hon mist, och förvisso fanns ingen människa som var så fattig som hon. Ja, detta förstod ingen, ty hon hade icke ens religionen

att tillgå så som de andra hade i sin nöd. En och annan kunde visserligen berätta att hon bevistat gudstjänsten i kyrkan allt emellanåt, men en högkyrklig gudstjänst räknades numera icke som någon religiös handling av folket i Edsdalen.

Nej sedan väckelsen kommit och gripit allt mera omkring sig betraktades kyrkan och dess vigde tjänare med avsky.

Belzebub själv, menade man och den skenbarlige satans synagoga. Kyrkan tömdes också allt mer och den nye prästen fick predika för tomma väggar eller också avstå, vilket gång efter annan hände.

Men i skymningen blev det som oftast folksamt på Dingsrud. Dit samlades alla som kunde krypa och gå, män och kvinnor, stavmän och hopböjda käringar, bönder och deras hustrur, barn som själva kunde ta sig fram, ja ännu mindre, och slutligen all ungdom som ännu ej lämnat bygden.

En söndagskväll i mitten av maj skulle ett särskilt välsignat möte hållas, ity att en känd Herrans profetissa från grannlandet annonserat sin ankomst.

Det var en kall och blåsig kväll.

Vinden hade vänt sig under dagens lopp, kom ej längre från söder med vår och värme utan från norr med köld i följe. Detta fäste dock ingen sig vid. Grupp efter grupp började anlända, allvarliga, men på samma gång nyfikna människor, vilka gingo dubbla i den pinande blåsten, som ryckte och slet i deras rockskört och schalar.

Jo, denna med särskild nåd utrustade profetissa, vars namn var Hanna liksom den i bibeln omtalade, den måste de alla se och höra. Hennes makt skulle vara underbar — ity att hon vid flerfaldiga tillfällen skulle ha gjort under: botat kränka genom händers påläggning, kunnat fasta i närmare fyratio dagar, talat med tungor, etc. Detta sista i synnerhet väckte uppmärksamhet.

En tungomålstalare måste man få fatt i, se och höra!

Och till den ändan hade bud avsänts till Hedemarken, där hon härjade, med bön om att hon snarligen ville komma till den i djupt andligt mörker försänkta Edsdalen för att bota sjuka, tala med tungor och eventuellt fasta. Efter en del invändningar och bön i enrum hade också profetissan lovat att förbarma sig över det efter nåd hungrande och törstande grannfolket. Allrahälsst som hon hade en vän och broder därnere, den hon under en tid bott samman med inne i Grue finnskog — Dingsruds arrendator, Arvid Oveson.

Allt fler och fler anlände denna blåsiga vårväll till Dingsrud, där sammankomsten skulle hållas. Dörren intill storsalen stod inte ett ögonblick stilla. Alla bänkar och stolar som i hast anskaffats voro inom kort upptagna. Men när folk alltjämt ankom blevo bräder och plankor inburna, vilka fingo tjäna som sittplatser med stolar, bänkar och andra föremål som stöd.

Mötet skulle ta sin början vid åttatiden, enligt vad besökarna hört. Men långt före den ti-

den var storsalen såväl som angränsande smårum till trängsel fyllda av andäktiga och sins emellan viskande människor, som andades tungt med svettpärlor i ansiktet i en luft så tjock att den kunde skäras med täljknivar. Men några få voro dock mindre andäktiga. Här som annorstädes fanns bespottare, gunås, som infunnit sig enbart för att fördriva tiden och om tillfälle gavs ingripa störande. Dessa bespottare, som höllo sig närmast dörren, där de trots de troendes hyssjningar samtalade lågt och bjödo varandra tuggsnus ur djupa näverdosor, dessa voro dock av främmande extration.

Saken var den att Salomon Brede, biträdd av sin vän länsmanen, under vinterns lopp, nu när timmerpriserna stigit, avverkat all skog å Dingsruds skiften och även å några andra, de han inropat å konkursauktion.

Storskog fanns inte, men småskog i mängd, såg-timmer och pappersved, pitprops, slanor och kolved. Allt blev avverkat, ty nu gällde det att medan tiden var gynnsam förvandla allt som var säljbart i reda mynt.

Detta menade såväl Brede som Erling, vilken var sakkunnig på grund av årslång erfarenhet. De hade också kommit överens om att under påföljande vinter kalhugga så stora vidder som kunde överkommas så vida priserna höllo sig uppe. För att verkställa huggning, körning och slutligen flottning hade en hel del arbetare införskrivits dels ifrån angränsande svenska bygder och dels ifrån Norge. Dessa främlingar voro av ett annat kynne än folket

i Edsdalen, sådant det blivit under den senaste tiden på grund av omständigheternas makt. Ingen enda av dessa gick med dödstankar som folket i Edsdalen, ty ruin eller andra skönjbara olyckor hotade dem inte. Och av denna grund blevo de ej heller dragna in i den stora väckelsens sugande virvel.

Dessa främlingar, som nu snarast efter avslutad flottning, skulle återvända till sina hem för att deltaga i vårarbetet, hade denna kväll infunnit sig på Dingsrud för att se profetissan.

Känner Hanna sedan gammalt, menade en och annan norsk syndare, som stod bredbent vid dörren i skinnjacka och mollskinnsbyxor — har dansat mången en vals med henne såväl natt som dag. Ty alla både väckta och oväckta voro överens om, att denna underbara sierska fört ett syndigt liv innan hon blivit omvänd och kommit i åtnjutande av andens gåvor på ett särskilt sätt. Men detta rubade icke i någon mån de omvändes tillit till henne — utan tvärtom.

Emellertid. Stunden nalkades.

Svart-Arvids lagvigda maka kom in med gitarr och slog sig ner framme vid bordet, där ett par ljus brunno med viftande lågor i det susande vinddraget. Hon såg allt emellanåt upp och ut över församlingen under det hon skruvade och stämde sitt instrument. Hennes ögon brunno dunkla bakom runda mässingbågade glasögon. Taklamporna brunno sömnigt i den tjocka luften, som var övermättad av allsköns utdunstningar från våta kläder, svettiga

kroppar och tjärsmorda skodon. Så började hon sjunga med låg röst, under det fingrarna gled över strängarna, sjöng skärande falskt och med snörflande nasaltoner, men så småningom när de väckta stämde in försvann den späda rösten.

Under det sången fyllde rummen och svävade oharmonisk och gäll vidare ut i den stormiga kvällen, gled dörren upp för en sista deltagare i den påbörjade sammankomsten.

Det var en kvinna som glidit in och sett sig skyggt omkring. En liten grå kvinna, fattigt klädd med schal över de magra axlarna. En och annan hade vänt sig om och till sin förundran igenkände Erika Brede. Men sången brusade vidare och ingen hann närmare reflektera närmare över detta. Den nykomna smög sig fram emellan de främmande borta vid dörren, som beredvilligt gävo plats när de igenkände den mäktige Bredes hustru, och hon fann till sist en undangömd plats i en vrå till höger. Hon sjönk samman och lutade ansiktet i händerna som om hon bad.

Nej hon kunde ej rätt klargöra för sig varför hon gått hit, smugit sig hemifrån som en tjuv smyger för att ej bli sedd. Men hon hade tyckt att hon måste gå, måste. Allt hade man tagit ifrån henne, allt, allt! Hon hade också under den senaste tiden tyckt att Gud blivit henne så fjärran. Bedja kunde hon inte mer; gråta inte heller på samma sätt som förr; kände ingen lisa, ingen lättnad när tårarna gled, endast en tung, tryckande beklämning.

Men Gud fick ej, fick ej övergiva henne, nu

när alla andra gjort det: man, barn och vänner. Han måste styrka henne i hennes djupa, obegrip-
liga nöd.

Man, barn och vänner — Erika Brede böjde sitt gråa huvud ännu djupare, där hon satt vaggande av och an, av och an under det ätt den brusande sången steg mot det sotiga loftet. Mannen som ej längre kunde kallas hennes man, som blivit förhäxad av mammon och som aldrig, aldrig mer nämnde Guds namn — och barnen, barnen.

Tår efter tår började glida, heta, svidande, salta tårar som ökade hennes pina och ångest.

Nej icke en rad hade hon fått mottaga, ej ett ord, ej en hälsning — Arne var död för henne, fjärran borta, var visste hon inte — och Ingeborg — Jo hon var i livet, det visste hon, kände det på sig. Ty hon hade för att undgå faderns vrede sökt sig upp till vännerna i Gränsbygden — när hon nu ej fick, ej vågade visa sig för hans ansikte. Han som aldrig, aldrig frågade efter henne, talade om henne, nämnde hennes namn. Han som blev tystare, hårdare, mera otillgänglig dag för dag.

Nej Gud måste vara barmhärtig emot den som anropat honom dag och natt när himlen var svart och alla vägar stängda. Han kunde ej övergiva henne, stöta henne helt ifrån sig, störta henne i förtvivlan. Hon hade ju ödmjukt tjänat honom i alla dessa år, i arbetsamhet och hjälpsamhet emot alla betungade hade hon tjänat; hon hade läst och bett, besökt gudstjänst och mässa. Men hennes nöd blev dock större dag för dag — —

Så hade hon som den sista räddningsplankan gripit efter detta. Kanske hon bland dessa mäniskor, som själva voro stadda i nöd kunde finna lindring. Ty det hade ju hänt att en okunnig kvack-salvare en och annan gång räddat den som varit dödsdömd av lärda läkare.

Sången är slut; fötter skrapa emot det såg-spånsströdda golvet och en allmän harkling vidtager.

Erika Brede rycker plötsligt till och ser upp, ej utan räddhåga. En gäll stämma hade som ett skarpt knivblad skurit genom det sammansatta sorlet. Framme vid bordet och vid sidan av Svart-Arvid, som sitter nedhukad med en bok mellan händerna, står en medelålders kvinna, klädd i det närmaste som en karl i ståndkrage och kavaj och med kortklippt hår. Hennes runda ögon skina fanatisk bakom gnistrande glasögon-glas. Hon står i det röda skenet från de spottande ljusen med en bibel i mjukt skinnband emellan händerna. Hennes första ord är: Djävulen —

Djävulen som går omkring som ett rytande lejon,

Det har med ens blivit dödstyst i det stora rummet och i alla dörrar tränga sig åhörare, angelägna om att inte gå miste om ett enda av de visdomens ord, som i en oavbruten ström vällde fram emellan profetissans darrande läppar.

Men nere vid dörren var det alltjämt oro. Alldeles nyktra voro väl näppeligen alla av de främmande som voro tillstädes.

Gu hjelpema ha a ikke kleppet håre sit, get! säger plötsligt en norrbagge, tydiligen förvånad över

att finna profetissan så förändrad sedan han såg henne sist. Allmän fnissning bland bespottarena och allmän och indignerad hyssjning i salen.

Profetissan spanner för en sekund ögonen i fridstöraren, men talar alltjämt, under de frälstas stön och suckar.

Och tecknet skall vara detta att världen skall härjas av krig, hunger och pestilentia — — krig, hunger och pestilentia — — det är, mina bröder och systrar, stora och okända sjukdomar!

Profetissan skakade bibeln framför sig i luften och väste fram orden.

Detta är varningen, tecknet till att världen skall gå under, att Kristus skall komma i skyn och att den yttersta domen är förestående. Allt detta bevittna vi nu och ingen som ej är blind kan vara i tvivel om att vi inom kort skola få skåda Kristus i skyn.

Profetissans ögon glödde allt mera fanatiskt och hennes nyss gälla röst rullade nu skrämmande hess genom stillheten.

Om djävulen i hälvetet var löst från sina fjättrar?

Jo, Gud hade tillstatt detta! Djävulen var fri och hade större makt än någonsin över vanmäktiga människosjälar. Han var löst, löst, löst!

Profetissan skrek och fäktade med armarna. Han jagade kring jorden med uppspärrat gap, ur vilket avgrundens lågor fladdrade! Han var allestädes närvarande — där man minst anade var han — kom krypande på sin buk utefter marken färdig

till språng — trängde sig in i husen. Djävulen var närvarande överallt där syndiga människor höllo till — synlig eller osynlig. Han var här i kväll därför att djävulens barn voro här!

Jag, jag som fått nåden i högre grad än någon annan här — jag kan se honom hur han krälar som en orm längs golvet.

Ett jämmerrop skar genom stillheten och detta följdes av flera. Många kastade sig på knä; skreko i ångest under det att de tuggade fradga.

Profetissan stod med skälvande läppar och allt emellanåt stötte hon fram obegripliga ord och artikulerade ljud.

Nu kommer det, menade bespottarna, nu började hon tala med tungor!

Lamporna i taket svängde sakta av och an som pendlar och de brunno med sömniga röda lågor under det att rummet, hela huset fylldes med jämmer och stön.

En och annan hade rest sig och tagit upp en sång, men tystnat igen när ingen ville instämma. Ett par kvinnor kröpo omkring på golvet som om de sökte efter något; andra sutto och stirrade rakt fram med stela, uttryckslösa blickar.

Över taken bullrade vinden, skakade takluckorna, mullrade i skorstenarna, ruskade i de knoppande träden därute.

Omvänden er medan tid är, skriker profetissan plötsligt — nu — i kväll, ty satan själv är här för att hämta edra själar!

Hon hade lugnat sig något och hennes blick

som nyss var en vanvettigs, famnade med myndig kraft de upprörda människorna. Sannerligen säger jag dig: i denna natt skall du dö!

Ett fruktansvärt oväsen bröt ånyo löst. Gråt, jämmer och entonig sång fyllde rummen. Alla hade rest sig; man åkallade, bad om nåd och misskund och man omfamnade varandra som om man allmänt bidade den vissa döden.

Men Erika Brede satt kvar. Hon kunde ej resa sig. Satt framåtlutad med händerna omkring huvudet för att utestänga larmet. Men detta ville ej lyckas. Hon hörde allt och såg allt, fast hon ingenting såg.

Gud i din nåd styrk mig och hjälp mig härifrån, bad hon utan ord — annars blir jag vanvettig — vanvettig som alla de andra.

Hon ville gråta, ville be någon hjälpa sig ut, men förmådde ingenting. Kände sig lamad, förintad där hon satt. En dov, sönderslitande ångest bemäktigade sig henne och hon kände hur kalla svettddroppar gled och gled utefter hennes brännande ansikte.

Nu hörde hon någon åter tala — en mans sträva stämma.

Oväsendet avtog med ens.

Belzebub ödelägger bygden, lamslår alla — — och Antikrist är kommen. En dov röst banade sig fram genom suckar och kvävda snyftningar, fyllde rummet och steg i kraft och välde minut för minut.

Erika Brede kände sig plötsligt starkare. Reste sig vacklande och stod. Hon igenkände talaren.

En gammal grå gubbe i lappade kläder, som stod med inåtvänd blick och med knutna händer. Det var Dingsruden.

Talaren å sin sida hade också igenkänt henne. Hans blick blev i hast utmanande och hatfull. Hans åtbörder blevo livligare. Hans ord susade genom stillheten som gisselslag.

Här fanns en som kommit hit för att späja — en av djävulens utkorade — som borde drivas härifrån.

Han knöt händerna framför sig och alla vände sig om.

Försvinn du sköka — du som bolar med Belzebub — annars — annars — talaren skälvde av upphetsning.

Ett fruktansvärt oväsen bröt ånyo löst.

En hand lades på Erika Bredes axel och en skäggig man lutade sig ner emot henne. Hon igenkände denne man, hade sett honom i Gränsbygden där han hörde hemma.

Jag skall beskydda dig, säger mannen lågt — frukta ingenting av dessa galningar. Vi äro många från Gränsbygden härnere.

Hjälp mig ut, ut — hennes ögon stå stela av rädsla.

Och under det larret tager till, glider Erika Brede som en sömngångerska vid sin räddares sida ut.

— — — —
Som jagad av onda andar rusar hon fram genom den isande blåsten.

Vart gjorde hon sig knappast klart.

Men detta var också likgiltigt, likgiltigare än

allt annat. Endast ett upptog henne helt: att komma undan, bort från det förbannade huset och från dessa människor, som i sin vanvettiga fanatism knappast kunde kallas människor längre.

Kvällen var mörk och över himlen drevo svarta skyar oavbrutet från norr.

Älvar och bäckar gingo uppsvällda i skummande kok; fräste i mörkret, viskade mellan alar och knopande viden som hemlighetsfulla mänskliga väsen. Genom den vilande dalen och längs Storstattnet, som gick med vitskummiga vågor prässade vinden i isande ilar och kast.

Den ensamma kvinnan sprang som för livet; föll stundom framstupa, slog sig blodig på händer och knän, men reste sig igen och fortsatte. Hon vadade över bäckar och vattenfyllda diken, klev över gärdsgårdar, kom ut på vattensjuka ängar och in i steniga hagmarker och ut på leriga åkrar — men hittade vägen igen. Och hela tiden tyckte hon sig vara förföljd, tyckte sig höra snabba steg bakom sig i mörkret och flämtande andedräkt av onda människor, som ville gripa henne, binda henne, miss-handla henne och föra henne tillbaka till den förfärliga sammankomsten, varifrån hon lyckats fly.

Vart hemmet fanns och i vilken riktning hon skulle gå gjorde hon sig ej reda för på länge.

Men plötsligt såg hon i det bleka månskenet, som så småningom lyste upp natten, kyrkan resa sig hög och allvarlig i hennes omedelbara närhet.

Nu kände hon igen sig. Nu kände hon vägen, efter att så länge ha vandrat vilse i natten.

En timme senare smög Erika Brede sig in. Gick på tå för att ej ådraga sig dens uppmärksamhet, som ännu var vaken, ännu satt lutad över sina papper och räkenskaper vid ett flämtande ljus bakom fällda rullgardiner.

XIV.

Som en iskall pust ifrån graven drog den underrättelsen genom Edsdalen och vidare mot gårdarna och de undangömda torpen inne i skogarna på båda sidor om denna att Erika Brede låg för döden.

Sinsemellan talade man om detta varhållst man träffades inne i gårdarna eller ute på vägarna i den inbrytande sommaren. Och allmänt menade man som så att Brede bar skulden till detta som så mycket annat ont.

Hans hustru hade sörjt sig till döds. Detta kunde ju envar förstå. Ingen människa hade väl haft det så svårt som hon. Att gå dag efter dag i sin tunga ensamhet utan någon att tala med eller beklaga sig för i sin stora nöd, detta översteg även den starkastes krafter. När därtill kom att hon blivit svält så länge och blivit tvingad att arbeta över förmågan, undrade ingen över att hon till sist dukat under.

Nu låg hon sedan flera dagar i brännande feber och talade oavbrutet i yrsel.

Ett gult och flackande ljussken trängde sig natt efter natt ut genom ett fönster på nedre botten i prästgården. Men annars låg den tystare och mera utdöd än någonsin. Brede såg man sällan till. Men de som av en eller annan anledning varit nödsakade till att besöka honom, kunde berätta att han blivit mera grå och mera fåmäld än förr, och att han långa stunder kunde vanka fram och tillbaka i sitt rum med böjd nacke i djupa funderingar.

Han ångrar väl både ett och annat, menade man. Men nu var så dags! Nu när hustrun av allt att döma måste dö.

Ånej. Ingen kunde tillfriskna efter en sådan sjukdom. Hade hon ej under en vecka jämt varit medvetlös så gott som oavbrutet. Och hade icke gamla Malena, som infunnit sig självmant för att sköta den sjuka så snart hon erfarit hur illa det var ställt, sagt till grannkvinnorna som hälsat på, att endast ett Guds under kunde rädda den som var så hårt angripen.

Allt emellanåt hade det hänt att Salomon Brede smugit sig in i sjukrummet, gått fram till sängen och stått länge och betraktat sin hustru. Och hans ansikte hade varit så stelt och livlöst.

Du får bereda henne de lätnader du kan, hade han en och annan gång sagt till Malena, som suttit hopsjunkin invid sängen med vaggande överkropp.

Lätnader jo. — Men vad förmådde hon när inte han själv ville företaga sig det ringaste.

Nej, Brede företog sig ingenting, fast han tydligen led och kände sig illa tillmöds.

Läkare, hade han menat, sådant galmansprat. Som om läkare förstode något och kunde hjälpa. Kvacksalvare, charlataner, alla jag kommit i beröring med.

Så kunde han mumla och betrakta den sjuka ömsom och ömsom den skrämde gumman, som kröp ihop ännu mer inför hans iskalla blick.

Men Malena såväl som alla andra visste och menade som så att inte läkarens påstådda oduglighet utan de kostnader som voro förknippade med ett läkarebesök avhöllo honom ifrån att företaga sig något för att möjligen rädda den sjuka eller åtminstone lindra hennes lidanden.

Salomon Brede var sig alltjämt lik, alltid densamme. För alla, sig själv ej undantagen, var han känslolös sedan pänningen kommit in i hans liv och omskapat hans själ fullständigt.

Dag efter dag satt Malena och vakade och natt efter natt. En och annan gång kunde hon slumra in i sin rankiga länstol, men hennes sömn var orolig och ofta tyckte hon sig förstå att hon icke var ensam om att vaka utan att en tredje stundom var närvarande. I halvsömnen hade hon tyckt sig höra hur en dörr öppnats och stängts försiktigt och att steg hade närmat sig sängen. Och det underliga kunde vid sådana tillfällen hända att den sjukas oro stillades, att hennes feberfantasier hörde upp och att hon kunde somna in lugnt och stilla som ett trött barn somnar.

Gamla Malena, som bättre än någon annan levande kände prästgården och de underliga män som

där levat fram sitt liv, visste väl vad detta betydde. Denna glidande skugga, som i nattens stillhet kommit in för att lugna en dödssjuk, var ingen annan än Jonas Piscator, hennes välsignade husbonde, vars bortgång hon så bittert begråtit, sedan Guds straffande hand sträckts emot henne och träffat henne så hårt. Än gick han omkring här i sitt eget och fädernas hus, gled som en förtätad skugga genom de skumma salarna, viskade tröst i den marterades själ, men straffande ord i dens öra, som förgätit hans vilja och som vandrade fjärran från Guds vägar.

Erika Brede hade insjuknat samma natt hon kommit hem från väckelsemötet på Dingsrud.

Hon hade ådragit sig en svårartad förkylning under sin flykt. Lagt sig svettig, delvis våt, angelägen om att hennes man ingenting skulle erfara, väl vetande att han under inga omständigheter skulle gilla att hon besökte en sammankomst som denna. Följande dag kunde hon ej resa sig upp, fast hennes man gång på gång hade anmodat henne om detta. Kreaturen råmade i ladugården av hunger och törst, huset blev opassat, maten olagad — — men hon förmådde ingenting. Allt flöt så småningom samman för hennes feberblanka blick, solljuset blev grått och föremålen inne i rummet blevo konturlösa. Ilningar av köld och brännande hetta skakade hennes utmattade kropp; hennes ansikte blosade och andedräkten blev hes och rosslande. Salomon Brede hade sitt att passa; måste tillvarataga sina intressen vilka under dessa dagar när flottning pågick voro mångahanda. Kreaturen fingo törsta

och svälta, det mindre viktiga fick träda i bakgrunden för det absolut nödvändiga. Och detta var att tillse det ingenting förfors under flottningen genom Edsforsen.

Så kom gamla Malena tassande, tog hand om hus och kreatur efter fattig förmåga och satt sedan dagar och nätter vid den febersjukas säng. Hon kunde sitta hopkrupen i stolen som ett grått livlöst bylte och med stela och vidöppna blickar betrakta den som skulle dö under det att hon timme efter timme lyssnade till hennes osammanhängande fantasier.

Det var barnen mest hon sysslade med — Andreas och Ingeborg, som de hade tagit ifrån henne nu när hon mest behövde dem. Allt emellanåt kunde hon också ropa högljutt under stor ångest och be barmhärtiga människor för Guds skull frälsa henne, rädda henne från ett eller annat ont, som var efter henne och som ville gripa och misshandla henne. Skökan som bolar med Belzebub, kunde hon upprepa gång efter annan under stigande ångest. Hennes uppspärade ögon stirrade ångestmättade ut i rummets tomhet och hon bet stundom sina läppar blodiga.

Gamla Malena kunde resa sig upp, knäböja vid sängen och tigga om hjälp och barmhärtighet åt den, som förvisso hade det svårare än någon annan på sitt dödsläger och hennes skrumpna, darrande händer gled lugnande och smeksamt över den sjukas hår och ansikte.

En och annan gång när nattlampan brann sömnig

under taket och vinden susade dovt i tunrönnen och de knotiga aplarna utanför fönstret kunde det hända att Erika liksom talade till någon som var närvarande i osynlig måtto.

Hälsa mina barn, kunde hon därvid viska — och bed Ingeborg komma, komma till mig innan jag drar min sista suck.

Malena slöt ögonen och gjorde sig så liten som möjligt, ty hon var förvissad om att den mest välsignade av alla människor hon känt, befann sig härinne. Och hon kände en sådan underbar ro strömma genom sig sådana nätter när Edsdalen låg sovande grå i vårdiset och månen gled rund och blank emellan drivande skyar.

En solig förmiddag kom den sjuka på fullaste allvar till medvetande igen.

Den isiga nordanvinden hade upphört att blåsa och en svag luftning kom åter från syd med värme och sommar i följe. Björkarna speglade sig i ljusgrön prakt i det solskälvande Storstvattnet och miljoner bi surrade omkring kuporna i gårdarna. Hägar och rönнар stodo utmed vägarna med ljusgröna löv och bristande knopp och inne i trädgårdarna spirade blyga vårblommor ur grönskande rabatter medan blankögda starar och beskäftiga svalor byggde på sina fjorgamla reden under pladder och oväsen.

Den sjuka ligger länge och ser med vidöppna ögon in i det gula solskenet, som väller in genom fönstret och breder sig vidare över golv och väggar.

Hur länge har jag sovit? frågar hon plötsligt och vänder sitt avtärda ansikte emot Malena.

Du har sovit länge, mitt barn, i flera dygn, svarar denna lågt.

Den sjuka följer med blicken solstrålarnas lek över de nötta golvtilljorna. Ligger länge så med händerna knäppta över bröstet.

Så långt som jag har varit, mor, och så mycket som jag sett, säger hon drömmande.

Jo, Malena kunde förstå det. Hon sitter sammankrupen som vanligt, vaggande av och an.

Säg, frågar Erika plötsligt, har Ingeborg kommit? Hon ser med ängslan på gumman och söker resa sig upp, men faller utmattad samman igen.

Malena möter den frågande blicken; skakar sitt vita huvud. Nej, mitt barn, Ingeborg har ej kommit — — vet nog inte ens att du är sjuk.

Jo, jo, Erika blir plötsligt ivrig och hennes likvita kinder få för ett ögonblick färg — Ingeborg visste allt — visste besked — hade blivit under rättad i går natt och i natt.

I natt, ekar Malena undrande.

I natt ja — av Jonas Piscator, försäkrar den sjuka med övertygelse.

Malena sjunker ännu djupare samman och hennes skumma blick blir grubblande inåtvänd. Men så ser hon upp.

Du har drömt, min dotter.

Nej, den sjuka hade icke drömt; hon talar lugnt och redigt — inte drömt nej. Här vid huvudgården hade gammelpprästen suttit natt efter natt, suttit med hennes hand i sin, eller strukit henne över panna och hår när hon varit som mest för-

tvivlad — suttit hos henne tills hon somnat — och han hade talat så underligt till henne om livet och döden, men mest om livet och tillvaron på andra sidan graven.

Den sjuka talade långsamt och eftersinnande under det hennes blick borrade sig in i Malenas.

Och nu skulle hon dö, lade hon lägre till, redan i natt skulle hon vandra. Men innan dess måste hon se och taga avsked av sina barn — — först och främst av Ingeborg.

En liten gråsparv har satt sig på fönsterblecket, sitter och tittar in i sjukrummet med runda ögon; börjar sedan ivrigt att hacka på rutan.

Malena reser sig plötsligt och går fram till fönstret; sparven försvinner, men kommer genast tillbaka och börjar åter hacka på rutan.

Gumman går och sätter sig igen och hennes skumma blick är orolig.

Så blir det döden i alla fall, tänker hon. Dödsfågeln har uppenbarat sig — ett förvarsel lika så säkert som de dödsklockor hon hörde ringa i natt.

Den sjuka ser upp och blicken är osäker.

Är min man hemma? frågar hon lågt.

Jo, Brede var visst hemma — Malena hade hört honom nyss inne på sitt rum. Hon reste sig.

Nu skulle hon genast be honom komma.

Och Salomon Brede kom, gled stilla in genom dörren och gick stilla fram till sängen. Han stod länge och betraktade sin hustru under tystnad och inte en muskel rörde sig i hans stela ansikte.

Nu är du snart frisk, säger han äntligen, kan

stiga upp som väl är. Vi ha ej råd att hålla främmande folk i huset.

Erika betraktar honom uppmärksamt, men på samma sätt som man betraktar en främmande och likgiltig person som kommit på besök. Så frågar hon stillsamt:

Komma ej våra barn snart?

Våra barn; Brede tar ett steg baklänges.

Du har kanske barn — jag icke! Stämman är sträv och utmanande vass.

Vad han menade? Hustrun reste sig halvt i sängen och hennes blick blev ängsligt frågande.

Vad han menade — — att han ej längre hade några barn — inte ville, inte kunde kännas vid några — hade ägt en son engång och en dotter. Men båda hade trotsat honom, satt sig upp emot hans faderliga vilja och befallningar! Nu voro de glömda, döda — finge aldrig mer visa sig för hans ögon!

Hustrun betraktar sin man med stigande ängslan under det han talar. Så säger hon lågt:

Tänk på mig, Salomon, och tänk på min dödsstund. Låt mina barn komma — —

Hon brast i gråt och kunde ej få fram ett ord vidare.

Brede såg sig oroligt omkring, avlägsnade sig ännu ett par steg från sängen, vände sig sedan hastigt som om han ej kunde uthärda härinne. I dörren vände han sig om.

Dödsstund, muhlade han lågt — inbillning — innan du vet ordet av är du frisk.

Han nickade stelt och stängde dörren i lås efter sig.

En halvtimme senare gnisslade ett åkdon över tunet, genom grinden och ner på den solbelysta landsvägen och vidare genom dalen.

Salomon Brede sitter stel i kariolsätet och låter den utmagrade hästen allt emellanåt smaka piskan. Han måste träffa länsman Erling i och för avtal och uppgörelse nu när flottningen i det allra närmaste var fullförd. Stora summor som stodo på spel — —

Men, men; den gråklädde mannen i kariolsätet nickade menande framför sig och gav hästen ännu ett svidande rapp — ingen kunde lura honom, ingen av kvinna född, nej! Förtjänsten var säker och inom kort skulle hans bankkonto vara mer än fördubblat.

— — — —

Några timmar senare när solen gled ner bakom de blåa åsarna i väst dog Erika Brede lugnt och fridfullt som ett trött barn somnar.

Men så länge hon förmådde tala frågade hon med stigande ängslan efter sina barn, sonen och dottern, de hon burit under sitt hjärta och vaggat på sina armar och sjungit till sömns — Ingeborg och Andreas, som hon ville välsigna innan hon dog.

Gamla Malena satt hos henne intill det sista. Och hon trodde sig förstå att ännu en var närvarande vid dödsbädden — en avsomnad som lovat att vara närvarande för att fröjda de sina i deras dödsstund.

När den döende dragit sina sista rosslande anddrag, tryckte den gamla till hennes ögon, öppnade fönstret på glänt för att själen skulle slippa ut och föll sedan på knä invid sängen och bad länge under strömmande tårar.

XV.

Vårnatten ligger ljus och blank över Edsdalen.

Ur Laxforsen, som väser och skummar emellan svarta stenar och över stupen ner emot Storstuvatnet stiger vattenröken oavbrutet, oavbrutet i virvlande moln och drivande skyar, som breda ut sig över bygden. Gårdarna ligga i mörka klungor under den härjade skogen, tysta utan hundglam som utdöda medan gråa molnbildningar sväva mot norr, där Gränsbygdens skogar stänga som en disig blå mur vid den fjärran synranden.

En ensam vandrerska glider knappast hörbart på den gråa vägen i natten. Hon kommer från norr; går hastigt med lutat huvud och mumlar allt emellanåt något. Men gång efter annan stannar hon. Ser sig omkring och låter blicken följa det vilande vattnets yta mot söder, där kyrkan på sitt näs kan skönjas som en grå underligt formad jättesten emellan svarta livlösa lindar.

Det är Ingeborg Brede som är på väg mot den gamla prästgården för att få se och tala med sin

mor innan hon drar sin sista pust. Att modern låg dödssjuk var hon nämligen övertygad om. Hon hade visserligen icke blivit underrättad härom av någon människa, men ändå underrättad så säkert och bestämt att hon icke ett ögonblick kunde tvivla på att förhållandet var sådant. Tvänne nätter å rad hade en gammal man, den hon ej förut personligen sett, men den hon dock trodde sig känna både till namn och utseende kommit till henne och bett henne att ofördröjligen återvända till Edsdalen.

Om hon hade sovit?

Hon visste det inte; trodde det knappast. Tyckte så bestämt att hon låg klarvaken och stirrade ut i den ljusa månnatten. Hon hade tydligt sett Bredegårdens urgamla hus ligga som underliga djur invid Björnvattnet och hon hade så tydligt hört det gamla dalurets knäpp från lillkammaren vid sidan av hennes sovrum å det vida loftet. Vårnatten hade varit så vidunderligt stilla och ljus däruppe fast de stora skogarna bredde sig mil efter mil omkring den odlade storbygden och omkring bruna myrar och undangömda tjärn, där tranor och grågäss byggde reden i säv och tuvor. Vad hon låg och tänkte på under dessa nätter som under alla andra — eller möjligen drömde om?

Allt sedan hon sökt sig hitupp för att undkomma den, som hon fruktade mest av alla, sin egen far, hade hon natt och dag sysslats med modern, talat med henne i sin tunga ensamhet, gråtit för sin egen och för hennes skull, drömt, drömt om den som nu gick dubbelt ensam, sedan den

enda hon hade igen måste lämna henne. Och gång efter annan hade hon skrivit till henne — brev efter brev, men aldrig fått ett ord till svar. Mer än en gång hade det dock hänt, isynnerhet under den första tiden, att moderns stämma hade nått henne. Nu tänker hon på mig, nu talar hon om mig, hade det fallit henne in där hon legat vaken under nätterna eller gått i sitt arbete ute och inne under dagarna.

Så hade denne gamling kommit till henne en natt och anmodat henne om att ofördröjligen infinna sig i den gamla prästgården.

Han hade kommit in genom den stängda dörren, hade hon tyckt, glidit fram till sängen och stått där böjd och vithårig, men på samma gång bjudande stark i det darrande månskenet, som flöt in över golvet och sängen genom det blyblandade vindsfönstret. Hon hade känt honom genast — i Edskoga gamla prästgård hängde ett målat porträtt av denne gubbe. Samma höga panna, samma vita hår och samma underligt forskande ögon, som tycktes se fram i tiden och tillbaka ting som voro förborgade för andra dödliga. Och denne man stod nu vid hennes säng och såg på henne under det suset av Björnforsen steg och föll i den dävna natten som en fjärran melodi, som endast bitvis föres fram av vinddraget.

Du får återvända till Edsdalen hadé gubben sagt, nu ofördröjligen. Ty din mor talar om dig och gråter för din skull. Sedan detta var sagt hade

han försvunnit, glidit undan och förtunnats som dimmorna i soluppgången.

Hela den återstående delen av natten hade hon legat och tänkt på detta och dagen därpå hade hon rådgjort sig med Bredebonden, hur hon borde göra.

Men han hade avrått. Du har drömt, mitt barn hade han sagt; icke vi häruppe ens tro längre på den slags varsel. Och du känner eller borde veta vad som väntar dig därnere hos den som med orätt bär vårt gamla ansedda namn.

Jo, Ingeborg Brede visste detta och den dagen kunde hon omöjligen bestämma sig för den milslånga resan.

Men följande natt kom gubben igen.

Han svävade ljudlöst fram till sängen och betraktade henne med en blandning av sorg och medkänsla, men yttrade ingenting.

Månskenet glittrade i hans långa hår, som var benat över hjässan som på porträttet hon sett och hängde ner över hans skuldror i oordnade testar. En underlig gravluft fyllde rummet.

Hur länge den gamle uppehöll sig därinne, kunde hon varken då eller nu göra sig klart, men så snart hon ånyo blivit ensam, steg hon upp, fast det var midnattes och bygden sov. Nu visste hon det var allvar! Detta hade hon ej drömt. Hennes mor måste ligga för döden — och henne måste hon träffa innan det blev försent.

Halva natten hade hon sedan vandrat genom de stora skogarna och de spridda bygderna mot

syd och hela dagen, timme efter timme, fast benen darrade av trötthet. Det fick gå som det ville; hon måste återvända till Edsdalen för att se sin mor innan det blev försent. Försent! Men om det nu redan var försent?

Ingeborg Brede kände en isande kyla lama sina lemmar när hon föreställde sig detta. Skulle modern dö dessförinnan — och skulle hon ha sänt bud förgäves.

Allt längre och längre glider den ensamma vandrerskan genom den ljusa vårnatten, går framåt lutad i tungt och tärande grubbel. Hon stannar någon gång, när tröttheten håller på att överväldiga henne. Sex mil, sex långa mil till fots som en nerböjd botgörerska för att få blanda sina tårar med dens som givit henne livet — som var den enda hon ägde igen.

Anej. Inte den enda. Hon ägde ju brodern — och honom, Arne Dingsrud.

Ingeborg stannade. Fötterna smärtade så fruktansvärt och kroppen ville falla samman av trötthet.

Laxforsen dånar i hennes närhet; gråa dimmor sväva i kapp med de drivande skyarna över Storstvattnet och långt inne i ensamheten gastar en räv.

Anej — ånej — låt mig inte bli ensam. Hon fortsatte igen; hon fick ej vila, ej stelna, ej somna. Hon måste vidare. Men under det att hon allt långsammare skred mot söder sysselsatte hon sig oavbrutet med brodern, den hon kände så litet och Arne, som hon trodde sig känna bättre än någon annan människa. Båda hade hon fått underrättelse

ifrån. Fått brev och hälsningar från gemensamma bekanta. Andreas var i huvudstaden. Men Arne var så långt, långt borta. Så långt, långt borta. På andra sidan om världshavet och hundratals mil längre bort. Men honom ville hon ej glömma, kunde, fick ej, ty skilsmässan hade fört henne närmare till honom dag för dag. Vad betydde det om hon blev den ringaste bland alla ringa, den fattigaste bland de fattiga, så som han menat — blott hon fick dela fattigdomen med honom, det dagliga slitet, obemärktheten. Blott hon fick träla tillsammans med honom, drömma hans drömmar fjärran därute på den oändliga slätten.

Men hon kunde ej lämna hembygden förrän modern följde, och godvilligt ville lämna den som ej längre var make eller far för sina barn.

Ingeborg Brede ser plötsligt upp. En gestalt dyker upp ur dimman strax i närheten av Laxforsen. Det är en mager gubbe, hopsjunken och med dregel omkring mungiporna. Hon igenkänner honom genast. Det var hennes egen morfar, Erik Björn, som gått sinnesrubbad omkring i Edsdalen och angränsande bygder natt och dag nu under många år.

Gubben stannar och stöder sig tungt på staven. Hans blick är dolsk och stickande under de buskiga ögonbrynen. Plötsligt höjer han staven liksom besvärjande och en mängd meningslösa och osammanhängande ord ramla med svindlande fart fram mellan hans tandlösa käkar.

Den unga kvinnan betraktar gubben så som man

betraktar envar annan sinnessjuk med medlidande och rädsla. Han kände henne icke, hade aldrig känt henne, och hon å sin sida kunde lika litet nu som förut fatta att denne gubbe stod henne nära. Hon stod just i begrepp att fortsätta när gubben går fram till henne och lägger staven över hennes axel.

Hon är död, säger han långsamt, död, död.

Ingeborg kände en sjudande blodvåg skölja genom sin kropp.

Vem, vem är död? hon viskar fram orden.

Erika är död, säger gubben — hon som en gång var min dotter — som höll av mig, fast jag ej förtjänade det — nu är hon död — — dog i kväll — ensam så som jag skall dö — ligger grå och tyst i månskenet — har sett henne inne i lillkammaren — ligger ensam — ensam i det stora huset.

Gubben talade redigt nästan och hans blick hade blivit mildare än nyss.

Ingeborg var nära att segna samman. Men hon tyckte att en osynlig höll henne uppe och på samma gång intalade henne mod.

Ensam — ensam, stammade hon.

Gubben lyfter ånyo staven.

Den som make skulle vara är borta — reste innan hon dog och kommer inte hem i natt. Och därför har jag smugit mig in genom ett fönster som lämnats på glänt — smugit mig in för att se henne för sista gången, som en gång var mitt barn.

Gubben tystnade och sänkte staven, betraktade den unga kvinnan med nyfiken misstro.

Vem var hos henne när hon dog —? stämman var kvävd av gråt.

Men gubben svarar ingenting till detta. Han börjar i stället tala osammanhängande och förvirrat som nyss. Orden rulla utan uppehåll ur hans uppsparrade mun: meningslösa påståenden, brottstycken ur bibel och psalmbok, namn, årtal, frågor och svar — allt i oredigt virrvarr. Han skyldrar med staven, svänger den som ett kastspjut över sitt huvud, kryper samman och tar danssteg på vägen, och Ingeborg som avlägsnar sig med oro och beklämning, överväldigad av det hon hört, fast långt ifrån övertygad, kan länge höra den vanvettiges röst följa efter sig i den dimtunga natten.

— — — —

Den gamla prästgården ligger svart emellan knoppade och halvt lövade träd med gardinlösa fönster, vilka stirra tomma som döda ögon ut över sjön och dalen.

Över den ljusa himlen glida oavbrutet underligt formade skyar. Sakta, sakta glida dessa skyar mot norr, där de slukas av mörkret och av den hemlighetsfulla storskogen. Icke en vind rör sig och icke ett ljud förnimmes annat än de båda forsarnas sövande sus, som ej avbryter utan snarare fördjupar den tryckande stillheten.

Ett fönster som vetter ut emot trädgården står halvöppet. Gamla Malena hade glömt att stänga detta fönster sedan hon, iakttagande gammalt skick, släppt själen ut efter att Erika Brede dött.

Utefter långväggen i rummet innanför står en

säng, täckt med ett lakan. Och i sängen ligger en död. Månskenet rutar väggar och golv och lägger sig mjukt över den dödas insjunkna ansikte.

Spjälgrinden nere vid landsvägen knarrar när den öppnas varsamt och stänges efter en kvinna, som med slingrande gång som en drucken eller dödstrött närmar sig det döda huset. Hon går hela tiden spjåjande och lyssnande som om hon ville taga sig i akt för en eller annan fara som lurade under de mossiga träden eller i den becksvarta slagskuggan som huset kastar över tunet. Men allt är lugnt och dödens stilla. Den ensamma kvinnan kommer närmare, tveksamt och försiktigt. Hon går runt huset och spjäjar efter ljus. Men ingenting tyder på att någon är uppe eller ens att någon levande uppehåller sig därinne. Så visste kanske den galne besked i alla fall — så var kanske modern död.

Ingeborg sjönk utmattad samman i det daggvåta gräset, som spirade under aplarna. Aldrig hade hon känt sig så matt, aldrig så ensam, så värnlös och övergiven av Gud och människor som nu när hon som en tjuv kom smygande till gården som väl borde kallas hennes hem.

En kall vind började blåsa; de gamla rostiga vindflöjlarna på bodtaket gnällde och gnisslade när stötarna kommo och uppe i trädens grenverk suckade det oavbrutet.

Den unga kvinnan reste sig långsamt, stod obestutsam om vad hon borde företaga sig, men skred äntligen fram emot det öppna fönstret som ryckte i sina stormhakar. Höjde sig på tårna och såg in.

Månen skymmes för ett ögonblick av moln, men när det vita ljuset ånyo låter allt därinne framträda klart och skarpt ser Ingeborg sin mor. Hon står länge och stirrar utan ett ord, utan en rörelse eller ens en ryckning i sitt likvita ansikte. Men äntligen faller hon samman med huvudet över sina korslagda armar och gråter stilla under det kroppen skakar som av köld. Så står hon länge framåtlutad, överväldigad av sin hopplösa sorg. Hon aktar ej den genomträngande vinden eller den fräna fuktighet som strömmar ur jorden, glömmer tid och rum för detta att modern fått kalla förgäves.

Äntligen får hon kraft att räta sig, kraft att gå in till den döda, som ligger som en sovande med slutna ögon och med de vaxgula händerna knäppta över bröstet.

Dottern sitter och drömmer under det att hon oavbrutet betraktar sin mor. Hon drömmer sig i månnatten tillbaka till Peniklamp och till de böljande skogarna däromkring, dessa som hon fann så oändligt stora och så fyllda av allsköns underligt när hon tillsammans med sina föräldrar gick till kyrkan och storbygden under välsignade söndagar i sin barn-dom. Ingen människa kunde le mera ljust och smittande varmt än modern gjorde den gången när de i solskenet trampade den slingrande vägen ner emot dalen och Björnvattnet. Allt emellanåt kunde det hända att hon i överväldigande livsglädje tog danssteg på vägen och att hon grep fatt i sin man som gick med långpipa mellan tänderna och virvlade runt med honom. Och under arbetet sedan på de

nybrutna åkrarna i sydhällningen ner emot Peniklamp eller emellan de nystrukna husen — hur blosade hon icke av kraft och hur ekade icke hennes sånger och hojt emot åsarna fjärran och när. Hon var en annan den gången än vad hon sedan blev när hon kom hit. Och fadern var visserligen en annan. Då logo de båda i kapp med varandra när de tävlade under arbetet, och sällan eller aldrig hände det däruppe att fadern var nerstämd eller butter. Han var densamme hälg som söcken, tidigt som sent. Alltid densamme slitare som lade teg till teg, nyland till nyland år efter år. Men han gjorde allt under glädje och det föreföll hans närmaste stundom som om arbetet för honom fick en religiös betydelse — som om slitet hade en gudomlig innebörd på ett eller annat sätt.

Nu var det emellertid slut, förbi!

Den givmilde som aldrig ville tillåta att en fattig gick ohulpen från Peniklamp och som inbjöd envar att stanna natten över, ja som själv satte sig i skuld för att behörigen kunna hjälpa, den fanns ej mer. Han hade blivit en gnidare, en ockrare, en som människorna härnere förbannade under det att folket i Gränsbygden än i denna dag med saknad och vemod talade om en som var barmhärtigare och mera hjälpsam än någon annan.

En liten grå fågel börjar plötsligt att kvittra i tunrönnen och uppe i en mossig apel svarade ett par andra.

Natten ljusnar alltmer. Månen fördunklas och i öst börja skyarna glöda. Dimmorna lätta över

sjön och dalen; tupparna gala i gårdarna, hundar skälla här och där och i enstaka gårdar börjar en blå rök ringla sig upp genom skorstenarna.

Ingeborg Brede reser sig långsamt och med ansträngning. Kroppen har stelnat och domnat och blodet flyter trögt fast pulsarna dunka som i feber. Hon står länge och betraktar sin mor, henne som hon nu ser för sista gången. Ty hon måste bort redan i denna timma, vågade ej stanna för att sova eller vila sig, fast hon höll på att gråta av trötthet.

Nej, nej, den förskräcklige, den hon fruktade mer än någon människa fick ej finna henne här.

Plötsligt faller hon på knä vid sängen och lutar sitt tårvätta ansikte emot moderns händer och en vild stormande bön skär genom den gråa morgonens stillhet. Vad hon bad om visste hon knappast. Men hon kände behov att ropa ut sin gränslösa jämmer och nöd, berätta för den som låg tyst med slutna ögon och hörde på henne hur ont hon hade det, hur ensam hon kände sig och hur värlös hon var. Ty hon hörde henne, måste höra henne, fast hon var död och hon måste viska tröst och ro i hennes själ som hon gjorde när hon själv var liten och med sina bekymmer vände sig till henne.

En blek solstråle smyger sig in genom fönstret och i öst flamlar himlen blodröd. En däven luftning sveper genom rummet, virvlar upp damm i vråna, sänker sig ner över likbädden och sätter lakonet i en böljformig rörelse.

Ingeborg står länge försjunken i tankar med händerna knäppta under det att hon oavvänt be-

traktar modern. Åter vandrar hon tillsammans med henne uppe i Gränsbygden, genom skogarna och utefter tjärnstränderna eller över de vida myrarna, där hjortronen glöda gyllengula i höstdagarnas solsken. Syner och tavlor växla oupphörligt, glida fram som om en förlåt förts undan för ett ögonblick och försvinna igen för att giva plats åt nya.

Hur länge hon uppehöll sig hos den döda sedan hon fick styrka genom bönen gjorde hon sig icke klart, men hon lade märke till att solljus så småningom började fylla rummet och att dalen vaknade allt mer.

Nej, nej — hon vågade ej stanna längre. Vilket ögonblick som hälst kunde ju fadern komma Hon måste vidare, bort härifrån!

Hon går fram till modern och tar avsked. Kysser hennes händer gång på gång under strömmande tårar, hennes panna och kinder. Breder sedan lakanet över hennes ansikte, stryker med händerna över den stela kroppen och avlägsnar sig sedan samma väg som hon kommit.

Nere på vägen bullrade åkdon och klapprande hovslag. Storstövnet låg solskimrande, speglade skogar och gårdar, gröna sluttningar och åkrar med spirande brodd.

Men den gamla prästgården låg som förut, svart som ett underligt sovande djur under knoppande träd i solglansen.

XVI.

Andreas Brede hade sett sig nödsakad till att lämna Uppsala. Han kunde ej stanna på grund av ekonomiska skäl och han ville ej heller. Att börja från början när han nu legat här i årtal hade han varken lust eller mod till — och vad skulle han förresten ägna sig åt?

Han funderade oavbrutet över detta som hänt honom, detta som gjort honom viljelös och brutit ner honom; natt och dag funderade han över detta och grubblade över vad han lämpligen skulle ta sig till.

Ty ett var han överens med sig själv om: att han ej fick gå sysslolös, ett rov för sina tankar och erinringar. Såvida han då inte ville gå under som så mången annan före honom, bli en vinddriven och ett vrak, som aldrig kunde resa sig och återvinna sin egen och sina medmänniskors aktning.

Dag efter dag räknade han över sin kontanta behållning. Men till sist hade han ingenting att räkna. Så synade han sin garderob och värderade sina böcker och fann till sist att han genom att sälja och pantsätta det han ej oundgängligen behövde, kunde skrapa samman en summa så stor att han med yttersta sparsamhet kunde uppehålla livet ett par månader ännu.

Men sedan — sedan var det slut!

Då voro alla utvägar stängda, såvida han inte som andra överläggare ville försöka dra sig fram en

tid ännu genom smålån av kamrater eller bedrägeri gent emot borgare han kände.

Men detta ville han inte. Nej vid Gud och djävulen han ville intel! Ofta kunde han slå handen i bordet och förbanna sig på att ingen skulle se honom förfallen, se honom smyga sig fram i skymningen trasig och utmärglad för att hos bättre lottade tigga sig en slant eller ett mål mat. Han måste ta sig samman, finna på en eller annan utväg, skaffa sig arbete, ty detta sysslolösa liv i hat och grubbel ledde mot en säker ruin.

Så började han med iver att studera tidningarna, som gratis tillhandahöllos på det tredje klassens kafé, där han morgon och kväll intog en enkel måltid.

Det var huvudstads tidningarnas annonser under rubriken: Lediga platser, han ögnade igenom. Skräddare, skomakare, murare, järnarbetare — men ingenting för en f. d. teolog som kunde läsa novum på grekiska men inte förfärdiga varken byxor eller skor.

Tidningsman! Han ryckte till en dag när han som vanligt plöjde igenom spalterna.

En ung man, helst akademiker kunde omedelbart få anställning å redaktion i huvudstaden.

Detta var något för honom. Korrektur hade han sysslat med och att referera stämmor och sätta samman notiser var väl knappast någon konst. Skrev genast och utbad sig närmare upplysningar.

Fick svar om ett par dagar.

Lön betalades inte under det första halvåret, då sökanden ej förut sysslat med journalistik.

Brede kastade brevet i papperskorgen och skrat-tade. Men skrattet var ihåligt och tomt.

Anej — ingenting fanns väl för den som inriktat sitt liv mot ett bestämt mål, men som kommit på villovägar och aldrig skulle nå detta mål.

Dag gick efter dag. Den ena ansökan skrevs efter den andra. Men svar kom aldrig.

Allt emellanåt hände det att Andreas Brede i sin nedtryckta sinnesstämning kände ett manande behov att skriva hem, be sin far om ursäkt, och ödmju-keligen anhålla om hjälp. Men han kunde dock inte förmå sig till detta: Ty han hade på känn ja visste med bestämdhet att fadern inte ens skulle svara. Han ville vara honom kvitt. Inte närmast därför att sonen nämnt honom vid hans rätta namn utan därför att han fruktade hans inflytande, fruk-tade för att han skulle göra sina anspråk gällande och samtidigt förebrå honom hans beteende gent emot den döde.

Nej all förbindelse dem emellan var slut och nu gällde det att stå på egna fötter eller också att dö.

Men dö ville Andreas Brede inte. Inte än. Inte förrän alla utvägar voro stängda.

Och ännu fanns, måste finnas utvägar även för honom. Han med sina allsidiga kunskaper och in-tressen borde väl kunna finna en passande syssel-sättning, när tusenden utan kunskaper hade väl av-lönat arbete.

En dag i skymningen när Andreas Brede är på väg till kaféet mötte han en student, den han

helt obetydligt kände. Han ville fortsätta sedan han nickat och hälsat, men den andre griper honom i armen och håller fast.

Om Brede var sjuk — han såg så mager och eländig ut?

Anej, inte just det men —

Men?

Jag är arbetslös — och — och, han dröjde med fortsättningen — har pantsatt allt för att kunna leva.

Arbetslös? Vad han menade? Om han ej läste längre — skulle ju bli präst.

Nej Brede skulle inte bli präst — kunde bli allt annat, men inte det.

Kamraten bad om förklaring och Andreas Brede lämnade beredvilligt en sådan. Så och så var det. Men hur det skulle bli hade han ingen aning om.

Nå — den andre som är både mätt och välklädd och ej alldeles nykter står bredbent med händerna i rockfickorna och funderar under det att han energiskt tuggar på sin cigarr.

Nå — du vill ha arbete — och du tar vad som hälst.

Jo, Brede ville ta vad som hälst.

Hör, säger den andre plötsligt och slår ut med handen. Jag får plötsligt en idé. Vill du finna dig i att renskriva?

Jo, Brede hade ingenting emot att renskriva precis, blott han fick betalt för det.

Visst tusan fick han betalt — hur mycket kunde han inte säga — kamraten, som var jurist tuggade alltjämt på cigarren — min farbror, härads hövding

Carlman, är ingen knusslare, så mycket kan jag säga dig.

Andreas Brede tycker att den skumma kvällen ljusnar och att isvinden ute från den gråa slätten ej längre är så genomträngande vass som nyss. Att få arbete — arbete — att slippa härifrån — slippa svälta ihjäl eller beröva sig livet i ett anfall av sinnesförvirring som det ju heter när en pinad människa själmant söker glömska — detta var det förnämsta av allt.

Och du är viss om att din farbror har sysselsättning åt mig?

Därom känner jag visserligen ingenting, men — den andre ler och klappar Brede på axeln — om han inte har, så ser han till att han får. När jag, hans arvinge och blivande kompanjon önskar det så —

Den kvällen åt Brede sig mätt; åt så glupskt att det formligen väckte uppsikt på det lilla kaféet. Den ena portionen efter den andra beställde han in och stamkunderna, som till huvudsaklig del utgjordes av grovarbetare och kuskar, började sins emellan viska om att kandidaten oväntat fått ära eller lyckats resa ett lån. Nu hade han svält i månadstal och när nu något så vidunderligt som arbete vinkade, måste han göra sig en glad kväll.

Ty detta var ej dröm eller inbillning. Nu stod han på fast mark och skulle få börja i morgon dag. Göran Carlman kände han så pass att han visste det han icke for med löst prat, om ock en smula påstruken.

Och hans hopp kom ej heller på skam.

Ett par dagar senare mottog han en i officiella vändningar avfattad skrivelse från farbrodern, vice häradshövdingen Justus Carlman, vari han under rättades om att en plats som biträde på dennes advokatbyrå fanns att tillträda när som hälst och att lönen komme att utbetalas förskottsvis för en månad åt gången.

Samma dag lämnade Andreas Brede Uppsala för alltid.

På byrån kom dagligen en medelålders man som det nya biträdet fattade ett särskilt intresse för.

Det var en korpulent, en smula rödnäst herre, ej särdeles välklädd, men med later som tydde på att han ej alltid beklätt en inkasserares anspråklösa syssla. Hans namn var Sevenius, reservofficer, som han själv brukade framhålla när han blivit stött över en allt för nonchalant behandling från de examinerade biträdenas sida. Och det hände så gott som dagligen att Klas Sevenius blev avspisad med axelryckningar och försmädliga skratt när han i ett eller annat ärende infann sig.

En fördetting menade de vattenkammade och nyprässade notarierna sinsemellan när han avlägsnat sig — en som spelat bort sin förmögenhet och som än i dag vill söka spela grand seigneur, fast han knappast har annat tillbaka av sin forna glans än sin strålande näsa. Men den näsan plus hans benägenhet för spel hade kostat honom hans för-

mögenhet, vadan den näsan näppeligen kunde anse med sin ställning förenligt att stråla mindre kraftigt.

Detta menade notarierna, som sutto vid magnifika skrivbord å det inre kontoret sysselsatta med lagtolkning. Men det oexaminerade biträdet Andreas Brede, som hade sitt bord närmast dörren å det yttre kontoret och som närmast gällde för en bättre vaktmästare hade ännu ej kunnat bilda sig något bestämt omdöme om denne exlöjtnant Sevenius.

Halvtokig var han dock knappast, så som notarierna påstodo. En underlig kurre visserligen, som var både fåfång och uppblåst över sin fina härkomst, men som skötte sina åligganden till sina föresattas belåtenhet.

Det hände allt som oftast att Andreas Brede fick i uppdrag att granska denne inkasserares räkenskaper, vilka för det mesta voro i mönstergill ordning. Han kom därunder i tillfälle att göra mannens närmare bekantskap och utbyta tankar med honom. Sevenius var pratsam; munnen stod aldrig aldrig stilla. Räkenskaperna och dess revidering intresserade honom emellertid mindre. Han talade i stället om sig själv, om sina mer eller mindre underbara upplevelser, men först och sist om släkten.

Han kunde sitta framåtlutad över bordet med det rödbrusiga ansiktet emellan händerna och stirra på Brede under det att kaskader av ord strömmade fram emellan hans maskstungna tänder.

Att bära namnet Sevenius var sannerligen större ära än någon trodde.

Släkten var gammal, ja urgammal, försäkrade

inkasseraren. En och annan präst hade burit namnet, men annars hade höga officersställningar så gott som gått i arv från fäder till söner genom århundraden. Överstar och generaler hade det varit särdeles gott om. Och rikedom hade funnits — bottenlös rikedom.

Exlöjtnanten kunde smacka med de blodsprängda läpparna när han talade om detta.

Kväll efter kväll sedan arbetet var avslutat kunde de båda sitta timme efter timme å det tomma kontoret eller å något simplare kafé. Sevenius pratade och Brede lyssnade dels av intresse och dels därför att han saknade annan förströelse och annat sällskap. Ty notarierna hade icke visat benägenhet att intimare umgås med den som enligt deras förmenande i mer än ett avseende var dem underlägsen. Men inkasseraren var trofast. Han mötte på klockslaget och pratade sig tom och trött innan han fann anledning att avlägsna sig.

Gång efter annan vände Sevenius tillbaka till en viss officer som försvunnit för många, många år sedan under synnerligen mystiska omständigheter.

Hans namn var Malte Jonathan Sevenius, om han ej missminde sig.

En dråplig herre denne unge officer. En ypperlig fäktare och snäll pistolskytt, som på femtio stegs avstånd kunde släcka ett ljus med en kula. Men även i andra ädla idrotter var han oöverträffad. Ingen hade knäckt honom i dryckjom och som kvinnotjusare var han förmer än någon annan.

Detta berättade hjältens namne med synbar för-
tjusning.

Men så kom olyckan, ja, så kom olyckan. Inkasserarens ansikte blev i hast allvarligt och hans röst blev dov.

Denne bålde löjtnant hade löjligt nog fått en närsynt lärd, en magister ett eller annat, till-rival. Och denne plugghäst sköt han sedan ner i duell.

Exlöjtnanten skattade och ryckte på axlarna.

En plugghäst mer eller mindre i en universitetsstad betydde visserligen föga eller rättare borde göra det. Men saken väckte i alla fall uppseende. Kunde omöjligen tystas ner. Se denne magister som bitit i gräset hade inflytelsrika släktingar och dessa styrde om att duellen blev offentliggjord. Små orsaker — stora verkningar! Löjtnant Sevenius' bana som officer var förstörd. Den som hitintills varit en heder och prydnad för regementet, blev avskedad eller tvungen att söka sitt avsked. Försvann från regementet och den glada universitetsstaden — ingen visste varthän. Ja, ja det har till och med blivit sagt att han häktats och ådömts ett kortare fängelsestraff. Men ingen visste dock närmare om detta.

Och sedan? kunde Andreas Brede fråga — hur gick det sedan för denne man?

Sedan ja — exlöjtnantens såg förvirrad på frågaren — ingen vet något bestämt. Men i vår släkt har den uppfattningen gjort sig gällande att denne olycklige officer, som icke var någon annan än min köttslige farbror, levat ända upp till vår tid under ett främmande namn.

Ett främmande namn?

Ett främmande namn ja, nickade den andre

— ett eller annat på -son. Men som sagt detta är höljt i dunkel. Jag åtminstone vet ej fullgott besked. Ty min far, den gamle majoren, som dog medan jag var barn, ville ogärna yttra sig om detta.

Glömt är glömt, lär han ha sagt, den som är död, skall ej störas. Som Sevenius är min ende bror ej mer och om han möjligen lever under annat namn kommer ej mig eller ätten vid. En stolt herre, den gamle majoren skulle Brede veta — ville väl ej kännas vid eller minnas den som fläckt ättens namn och anseende, om ock detta skett i ungdomlig överilning eller desperation.

Denna samma historia berättade inkasseraren med smärre variationer gång efter annan. Och Andreas Brede lyssnade med samma intresse som man lyssnar till en gammal, halvt glömd melodi.

Ty detta som berättades var ingenting nytt för honom. Vid otaliga tillfällen hade han hört gamle Piscator med sin torra gammalmansröst berätta det samma. Berättat på sitt stillsamma manér om anledningen till att Malte Oveson, Edsforsens patron, förkastade sitt rätta namn och drog upp till den isolerade Edsdalen för att där glömd av de sina börja ett nytt liv.

Men aldrig med ett ord lät han förstå att han kände historien förut.

Vad glädje eller nytta kunde också denne fattige och avsigkomne man väl ha av att erfara det han själv nu kunde ha varit rik, såvida ej farbrodern i dödsstunden betänkt sin naturlige son med sin

samlade förmögenhet. Nej ingen som helst! Hans dagar skulle säkert bli ännu tristare och han skulle sannolikt känna sig dubbelt förödmjukad på grund av sin anspråkslösa ställning.

Och det som en gång var givet kunde ej tas tillbaka — Edsforsens rikedomar, som kommit till med tillhjälp av list och bedrägeri, hade nog också tillfallit den som gjort sig mest förtjänt av desamma eller åtminstone den som bättre än någon annan förstod att förvalta dem enligt givarens vilja. Salomon Brede var sin faders sanne son, sedan han vaknat ur sin årslånga slummer!

Allt eländigare blev ju tillståndet i Edsdalen, allt fattigare blevo bönderna och allt fler och fler vandrade år efter år till fattighuset.

Edsforsens säd hade spirat och rotat sig allt mer dag efter dag — Malte Ovesons draksådd bar nu femtiofalt, ja hundrafalt.

Ty dalen, som nyss var en Herrans välsignade lustgård var nu på väg att totalt förintas, förödas, förgiftas, läggas i grus och spillror som om fiendehorder dragit fram under brand och plundring.

XVII.

Det hade hänt allt som oftast under den senaste tiden att Andreas Brede kommit sent hem.

Hem, hade han mumlat och ryckt på axlarna

när han förebrått sig detta — inte hade han något hem varken här eller annanstans. Kunde det eländiga kyffe han hyrde uppe i Vasastaden kallas hem. Ett fyrkantigt rum med flottiga tapeter, en knarrande järnsäng, ett haltande bord, två stolar och ett tvättställ — kunde detta allt sammanfattas under beteckningen: hem? Nej!

Brede kunde rusa upp och börja vandra fram och tillbaka som ett djur i fångenskap när han tänkte på detta och på sin eländiga tillvaro. Inte en enda dag hade han varit tillfredsställd sedan han kom hit till denna gråa stenöken. Han hade sökt glömska i arbetet, men icke lyckats. Var detta han sysslade med förresten ett arbete för en vuxen man och för en som lärt något. Skriva rent, ark efter ark, dag efter dag, skriva adresser, kuvertera brev och äntligen genomse inkasserarens räkenskaper. Var detta något för den som studerat vid akademien i årtal och som nu skulle ha varit präst, ja mer än det: Edsdalens hövding och förmyndare!

Andreas Brede kunde stå stilla vid det dammiga fönstret efter sådana vredesutbrott; stå och se ut över gråa tak, över sotiga skorstenar och brandgavlar och hans tanke gled fjärran mot de stora skogarna uppe vid riksgränsen eller till Edsdalen, som grönskade nu i våren. Men här var han bunden och kunde ej komma loss. Han var uppslukad av den larmande, fientliga storstaden — en träl bland andra trälarna, en missnöjd bland alla andra missnöjda, vilka som han kommit på orätt plats i samhället. Och vem var skuld till detta? Icke han

själv, utan den som stött till det korthus han själv och Jonas Piscator uppfört. Den som gjort honom viljelös genom sitt beteende, som i maktlystnad roffat åt sig det han skulle verka med till dalfolkets gagn.

Dag efter dag och natt efter natt hade Andreas Brede känt hatet växa. Hatet emot människorna i allmänhet, dessa som utan barmhärtighet trampade ner den svage, men särskilt emot den som i första hand var skuld till hans olycka.

Nej ingen kunde undra över att den sökte glömska i uteliv och nattvak som hade det så svårt som han.

Sevenius var hans vän, kanske farlig, men underhållande. I hans sällskap glömde han ofta det han ville glömma. Kväll efter kväll sedan arbetet var slut voro de tillsammans; intogo sina måltider på samma ställe, söpo sig fulla tillsammans, väsnades på gatorna och antastade lösa kvinnor i varandras sällskap. Allt hade de båda gemensamt, glädje och sorger, kvinnor, ljuva hemligheter, ja deras utgifter bestredos som oftast av gemensamma medel. Hur länge detta skulle fortfara viste ingen av dem. En dag skulle väl en eller annan katastrof inträffa. Måste inträffa. Ty Brede visste mer än väl att hans ställning på byrån blev allt mera otrygg dag för dag. Ja, snart blev han väl inkallad till chefen och fick sitt avsked. Ingen kunde vara belåten med det arbete han presterat under den senaste tiden. Kom för sent dag efter dag, var omorgnad och ohågad och knappast nykter.

Notarierna besvarade knappt hans hälsning längre; gåvo honom sina befallningar i en nedlåtande, stundom snäsigt ton, lät honom förrätta en springpojkes sysslor, fast han var jämnårig med de flesta och studentkamrat med ett par.

Nej den som vore rik, tänkte Brede ofta i sina mörka ögonblick; hade pänningar i överflöd. Kunde åka i hyrvagn som storfolk och intaga sina måltider på fina ställen, gå i teatern och vara elegant eller åtminstone anständigt klädd. Men nu var han i stället luggsliten, ja så eländigt klädd att det hänt ett par gånger att han blivit nekad servering på bättre ställen.

Det var kläderna som skapade mannen, pänningarna som förlänade folk socialt anseende. En förbrytare i päls blev bemött med mera aktning än en hederlig man i blus. Den som var fattig blev alltid ringaktad av det välklädda packet, som inte fått för sig att det fanns annan värdemätare än pänningen.

Utan tvivel hade Salomon Brede rätt på sitt sätt när han inte lämnade sin rikedom ifrån sig. Men den som kunde beröva honom denna samma rikedom, den hade också rätt — rätt i denna underbara tid, då ingen som ville bevara egen och andras aktning fick hysa moraliska betänkligheter när det gällde att samla medel till grannlåt och njutning. Tiden var sådan, och tidsandan sådan! Hög och låg tänkte endast på ett: att armbåga sig fram ensam eller i flock, skaffa sig högre inkomst och att sparka den svage eller samvetsömme åt sidan.

Detta erfor han dagligen och stundligen där han färdades i den gråa stenöknen.

Överallt talades om affärer; affärer och åter affärer, om vinst och procent, om börsspel och ökad timpänning. Kroppslarbetare och jobbare voro härvidlag lika. Men ingen talade om kunskap för dess egen skull, om upplysning eller om den tillfredsställelse man i en avlägsen forntid kunde finna i ett målmedvetet arbete eller i förnöjsamhet. Dessa tvivelaktiga dygder kunde nog än i denna dag anträffas hos de efterblivna bönderna i Gränsbygden, dit den nya och välsignade tiden ej trängt. Men inte här i detta kulturcentrum.

Ja, tänkte Brede, så var det då nödvändigt att först och främst bli rik! Men hur? Detta hade han funderat över i gråa dagar och i långa vakna nätter. Han hade även en gång rådfrågat Severnius. Men denne hade skrattat och ryckt på axlarna. Förstöra pänningar det hade han fått lära sig och den konsten kunde han grundligt, men att förtjäna några summor — nej!

Så hade Brede funderat ensam. Och till sist hade han trott sig finna en utväg.

Salomon Brede, den han på länge ej erkänt som sin far, skulle eller åtminstone borde plundras.

Varför var denne man så rik? Och vilken glädje hade han av sin rikedom. Ingen var väl fattigare än han, ingen mera trasig, mera svältfödd, fast han ägde en hel kyrksocken. Han själv däremot, som nu lärt sig att fatta hur pänningar skulle användas och livet njutas, han skulle veta att förvalta denna

rikedom på ett rätt sätt — kanske just såsom givaren tänkt sig.

En dag fram i slutet av maj är Andreas Brede mera upprörd än vanligt. Han vankar oavbrutet fram och tillbaka på golvet. Stannar allt emellanåt och lyssnar.

Därnere på den gråa gatan väsnas flockar av barn. Gälla stämmor korsa varandra, överrösta varandra, blandas med varandra till en undelig kör som fyller huset och det lilla rummet, där en ensam man kämpar med sig själv. Genom det öppna fönstret tränger fabrikrök och stank från det ostädade gårdsrummet, där feta råttor kila av och an emellan fyllda soptunnor.

Brede kryper samman och fattar med båda händerna om sitt värkande huvud. Stönar gång efter annan och stampar i golvet.

Så kom då detta han väntat och fruktat. Att Sevenius var en filur hade han länge förstått, men att han kunde göra sig skyldig till förskingring det hade han dock ej tänkt sig. Förbrytelsen var visserligen ännu ej upptäckt men — — Fyra tusen kronor, inga småsummor precis. Nu blev det han som fick sitta emellan — Sevenius tog saken lugnt. Ty han hade varit i konflikt med lagarna förut efter vad han i dag, nyss häruppe, medgivit. Nu blev det han, Andreas Brede, som fick stå till svars för bristande kontroll. Han hade litat på denne Sevenius, trott honom på hans ord — och nu var det försent att företaga sig något.

Försent! Brede kröp samman och hans blick blev mörk och beslutsam. Knappast! Det fanns en utväg. Det enda som kunde rädda vännen från fängelset och honom själv från nesligt avsked. Pänningar måste snarligen anskaffas!

Brede satte sig på den knarrande sängen, satt länge med huvudet mot bröstet. Så reste han sig igen.

Anej — han kunde väl inte i alla fall — hade ej samvete till detta — så länge modern fanns i livet och systemen — Ingeborg. Salomon Brede hade han däremot intet medlidande med. Han hade ej haft medlidande med honom. Jagat honom hemifrån som man jagar en farlig hund med skällsord och sparkar. Ödelagt hans liv; gjort honom fredlös och störtat honom ner i det djupaste elände.

Den upprörde mannen började åter mäta golvet med långa steg under det att han allt emellanåt mumlade något för sig själv.

Utväg måste skaffas ja, men hur och på vad sätt. Procentarna fordrade säkerhet; god säkerhet till och med — —

Plötsligt spratt han till.

Någon hade knackat stilla och tveksamt.

Hysch! Han var ej hemma; ville inte träffa någon människa i dag. Och minst av alla den som det förmodligen var. En fal slinka som allt emellanåt hälsade på honom, ett utklutat stycke som luktade sprit och dålig tobak och som talade den värsta söderslang han någonsin hört.

Det knackade ånyo, nu något hårdare.

Nej det var nog ej slinkan; hennes sätt att banka kände han. Så fick han väl öppna i alla fall, fast det bar emot, när han var i sådant humör.

Nyckeln vrides om i låset och dörren går upp — utanför står en ung kvinna, klädd i tarvlig sorgdräkt. Hon ler sorgset och sträcker fram handen till hälsning.

Ingeborg! Broderns röst uttryckte rädsla och förvåning. Och sorgklädd — vad betydde detta!

Systemen steg tveksamt in, men yttrade ingenting. Äntligen sjunker hon samman på sängen med huvudet lutat i händerna och hennes kropp skälver av gråt. Så ser hon upp och betraktar brodern, som står handfallen borta vid fönstret.

Du vet väl inte att mor är död, säger hon lågt och stillsamt under det tårarna glida och glida.

Var mor död? Andreas stirrade länge på sin syster som om han ej rätt kunde fatta detta. Sedan sjönk han samman och blev sittande framåtlutad och stirra i golvet.

Därnere på gatan väsnades barnen alltjämt och bakgårdens damm och orenlighet virvlade in genom fönstret när vindstötarna kommo genom den rökfyllda luften. Men de båda syskonen märkte ingenting, helt upptagna som de voro av sin kvävande sorg.

Äntligen reser sig brodern och går bort till sängen.

Du får berätta om — om hennes sista stunder, säger han lågt och sjunker ner vid sidan av systemen. Denna säger ingenting på länge; hon gråter stilla med knappt förnimbara snyftningar.

Anej — hon kunde inte det, menar hon till sist. Hon kom fram när det var försent. Modern var redan död och kall när hon kom.

Ingeborg blir överväldigad av sina hågkomster och snyftar allt mera förtvivlat.

Men så småningom blir hon lugnare och med låg och tonlös stämma börjar hon berätta om moderns död.

Gamla Malena hade sagt henne allt. Fadern hade nekat att tillkalla barnen, fast den döende bett därom — tiggat honom om detta in i sin dödsstund. Och själv lämnade han huset, lämnade sin hustru, sina barns mor. Så hade Malena berättat. Han hade visst ett eller annat att uträtta hos länsman Erling — affärer att göra upp —

Andreas sprang upp och betraktade sin syster med gnistrande ögon.

Var detta sant — möjligt?

Det var så. Ingeborg möter med lugn sin broders genomborrande blick. Tyvärr allt för sant. Men deras mor var dock lycklig in i sin dödsstund, fast hon intill det sista frågade efter sina barn. Hon ville gråta tillsammans med dem, välsigna dem innan hon gick in i evigheten. Så hade hon sagt. Men döden var barmhärtig. Hon slocknade stilla som en ljuslåga slocknar för en vindpust.

Timme efter timme sutto de båda syskonen vid sidan av varandra under det kvällen grånade och nattskyningen silade in genom det öppna fönstret. Hela tiden talade de om modern, denna som de älskat så hängivet. De påminde varandra om hän-

delser och upplevelser från barndomen, talade om Peniklamp och skogarna, om soldagar och om underbart ljusa nätter när de tillsammans med modern suttit under tunrönnen därhemma och lyssnat till vindspelet i skogen och till nattskärans surrande läte i de daggiga klövervallarna nere vid det svarta tjärnet. Men allt detta som de talade om var så fjärran och avlägset. Nu var modern död och hennes barn voro hemlösa. Vid Peniklamp bodde främmande människor och i Edsdalens gamla prästgård bodde en man, som ingen av dem varken ville eller kunde kalla för far. Ty för pänningens skull hade Salomon Brede brutit med allt och alla som kunde påminna honom om hans hopplösa förnedring.

Och nu? frågade Andreas när en paus inträtt — vad tänker du nu ta dig till?

Ingeborg dröjde med svaret. Jo, säger hon lågt till sist, hon tänkte då utvandra.

Utvandra!

Andreas reste sig hastigt, stod stel och allvarlig i den gråa natten och betraktade sin syster.

Jo, hon tänkte det. Ute på en ändlös prärie låg ett blockhus, som var omgivet av sädesbärande åkrar. Och i det blockhuset bodde en man som bett henne komma till sig för att dela hans ensamhet och hans arbete och för att stanna hos honom som hans hustru.

Du menar Arne — Arne Dingsrud, stammade Andreas.

Jo, Ingeborg menade Arne. Om ett par dagar

skulle hon avresa och Herren Gud allena visste om hon någonsin kom tillbaka igen.

— — — — —
Följande dag ledsagade Andreas Brede sin syster till tåget.

Han var dystert och fåordig och hans ögon voro röda som efter en genomvakad natt.

Sedan han tagit avsked och vinkat farväl blandade han sig i vimlet utanför stationen. I dag ville han försumma sitt arbete; kunde, ville ej se de pomaderade notarierna eller ägna sig åt en själsnerbrytande sysselsättning.

Så är jag då fri, mumlade han gång efter annan emellan sammanbitna tänder. Fri, fri! Hade inga förpliktelser mer, inga hänsyn att taga. Kunde handla så som han fann för gott och företaga sig det som gagnade honom mest. Modern var död, sov sött och drömfritt där hon låg i skuggan av Edsdalens gamla tämpel. Systemen var rest; kom aldrig igen. Och någon far kände han inte. Endast en gnidare kände han, en procentare, en be- dragare, en man som pinat sin hustru till döds, svält henne, låtit henne arbeta över förmågan och låtit henne förgäves kalla på sina barn i sin bittra dödsstund. Men denne stod honom ej nära utan så avlägset som väl någon. En främmande man denne Salomon Brede som med orätt berövat honom arv, ställning, hem, anhöriga — som gjort honom livet förbannat och varje ny dag till en plåga för honom.

Skulle han hysa medlidande med denne? Nej!

Andreas gick framåtlutad och stirrade rakt fram. Gav icke akt på människorna han mötte och han förnam sorlet omkring sig som bruset av ett avlägset vattenfall.

Jo, nu skulle planen förverkligas!

Redan i denna dag skulle han uppsöka Sevenius och meddela denne vad han visste och ämnade företaga sig.

Brede knuffade sig fram igenom folkvimlet, vek om gathörn, passerade broar och anläggningar och befann sig till sist högst uppe å Söder, där Sevenius skulle bo. Han kommer in i en trång gränd; finner husnumret, passerar en stinkande bakgård, letar sig upp för en mörk trappa och bankar på.

Jo, Sevenius var säkert hemma vid denna tid på dagen. Steg knappast upp före nio. Men innanför dörren är det tyst och stilla. Brede bankar än en gång, men ingen öppnar. Så säger han vem han är: Andreas Brede!

Om en stund höres släpande steg över golvet därinne och dörren öppnas på glänt. Sevenius är halvklädd och synbarligen både rädd och förvirrad.

Det är inte polisen, säger Brede kort när han äntligen befinner sig inne i det tarvliga rummet, där kläder ligga på golv och stolar och där ett tvättfat med smutsigt vatten är anbrakt på bordet.

Fy tusan! säger han sedan och ser sig omkring — eländigt hade han själv, men här var eländigare.

Ja du kan så säga — fattig som du ser, och fattigare lär jag väl bli, lägger Sevenius till.

Brede sätter sig på en haltande stol och betraktar vännen.

Du kommer kanske med dåliga nyheter? säger denne äntligen när den nykomne tiger.

Anej, inte precis det — goda väl snarare.

Sevenius spratt till. Goda, säger du — förklara dig närmare!

Hör, min bror, säger Brede högtidligt — vill du bli en rik man?

Jo, Sevenius hade ingenting emot det precis.

Brede tänder en cigarett, pustar ut tändstickan och kastar den i närmaste vrå. Sevenius betraktar honom spänt, där han står orakad och halvnaken i det skumma rummet.

Jag har något att föreslå dig, säger han långsamt. Säg mig — vill du dela hälften med mig ifall jag styr om att du får ärva — ärva en oerhört stor förmögenhet.

Jo, Sevenius var ögonblickligen med på det. Hans ögon börja skina och ansiktet rodnar och bleknar ömsom.

Brede reser sig långsamt, går fram till bordet, lyfter ner tvättfatet och slår sig ner i stolen. Finner papper och börjar skriva.

När han är färdig med detta, räcker han Sevenius skrivelsen och ber honom underteckna; vittnen skulle han själv anskaffa när han kom upp på byrån.

Och utan ett ögonblicks betänketid undertecknar Sevenius den förbindelse som vännen avfattat, gående ut på att han Klas Sevenius fullt godvilligt

till Andreas Brede, boende där och där, avstod hälften av det arv, som efter avslutad process eventuellt kunde tillfalla honom i egenskap av ende arvinge efter avlidne Malte Oveson Sevenius, under livstiden ägare till Edsforsens bruk jämte underlydande i Edskoga församling.

Exlöjtnanten skälver på handen när han skriver under.

Så rätar han sig, och Brede stoppar papperet ner i sin plånbok.

Om detta var ett dåligt skämt — eller vad Brede menade med detta?

Om du klär dig och följer mig till kontoret, säger denne, så skall jag under vägen förklara dig allt.

Om ett år eller så kan både du och jag vara rika, ja bottenrika män. Och vad mera är — han klappar vännen lätt på axeln och nickar gång på gång — vad mera är: efter detta komma judar och andra procentare att lämna oss båda mynt utan tvekan. Du är räddad, min bror, och jag är räddad från döden och djävulen.

XVIII.

Salomon Brede är tio gånger värre än salig far sin, menade bönderna i Edsdalen när samtalet föll på denne och på hans tillvägagångssätt.

Visst och sant var det ju att patron Oveson var en blodsugare och en hänsynslös kanallie som aldrig glömde att hugga för sig och roffa åt sig när tillfälle gavs — men han överträffades dock vida av sonen, som med orätt bar en hederlig släkts namn.

Allt emellanåt hände det under våren och försommaren att länsman Erling kom på besök till den gamla prästgården. Han kom ridande som vanligt, däst och lindrigt berusad, och ofta stannade han natten över.

Jaja det spörs väl något, muttrade gubbarna, där de icke utan hjärtklappning från sina åkrar och tun följde länsmannens färd upp genom dalen. Och det spordes snart både det ena och det andra. Knapast en vecka förflöt utan att utpantning företogs hos en eller annan bonde.

Länsman Erling var outtröttlig och han visste råd för allt. Om Brede en eller annan gång var tveksam om på vad sätt han skulle företaga en utprässning, hade han endast att vända sig till Erling och genast var han hjälpt.

Hota med konkurs, kära bror, hota blott med konkurs, menade länsmannen. Och Brede gjorde som han blivit lärd. Han hotade med konkurs eller lät det gå till konkurs, allt eftersom det var honom förmånligast.

Efter hustruns död bodde Brede ensam. Det blev sagt i bygden att han begivit sig till fattighuset och anmodat gamla Malena om att återvända. Lön ville han visserligen inte betala och någon sådan kunde

väl ej heller en så gammal och orkeslös människa göra anspråk på. Men han ville giva henne maten och hon skulle få tillåtelse till att bo i köket som förut. Skulle hon däremot föredraga att bo kvar i det närbelägna fattighuset, hade han ingenting att invända emot detta. Blott hon infann sig tidigt nog och passade hus och kreatur till hans fulla belåtenhet.

Gamla Malena ville emellertid icke. Hon var för gammal nu och för utsliten. Brede fick ursäkta henne, men hon kunde inte.

Detta hade hon sagt såväl Brede som andra, vilka förhört sig om saken.

Nu var det emellertid tämligen känt att Malena bar agg till sin forne husbonde. Inte i första hand därför att han emot Jonas Piscators bestämmelse anbrakt henne å fattighuset utan av en annan orsak. Brede hade tagit ett halsband ifrån henne. Och detta kunde gumman varken glömma eller förlåta. Den halskedja av guld som gammelpresten gav henne samma dag han dog som ett minne av honom och hans hustru, den hade Brede berövat henne.

Ingenting för dig, skulle han ha sagt, du som är så gammal och som snart skall dö.

Malena hade gråtit och bett för sig, men Brede hade varit obeveklig. Han hade ryckt kedjan ifrån henne och låst in den sedan.

Detta hade gumman under strömmande tårar berättat för sina kamrater i fattighuset.

Närmast av denna anledning var det väl också

att hon inte ville återvända till den gamla prästgården, där hon bott i femtio år. Någon annan till hjälp hade ej Brede sökt anskaffa, väl vetande att detta var lönlöst. Nej ingen människa ville komma till honom. Hällre då ville man söka sig in på fattighuset. Följden blev den att Brede blev ensam. Han lagade själv sin mat och lite var lade märke till att han blev magrare dag för dag. Han näns inte äta, menade man i bygden, svälter sig för att spara så mycket som möjligt.

Ja, fanen själv måtte ha tagit sin boning i prästgården nu. Icke utan ängslan närmade man sig denna. Allt mera grått och dystert blev det gamla huset dag för dag och allt mera fallfärdigt. Ty Brede hade ej råd att reparera, fast han hade virke i överflöd sedan han satt i gång den stora avverkningen av skogen på de skiften han ropat in till vrakpris.

Dalens, ja häradets kanske rikaste man levde som en fant. Ingen var så tarvlig som han, ingen var mera mager. Men trots svältkosten var han vid god vigör. Ingen i dalen var uppe så tidigt som han och ingen gick senare i säng. Dag efter dag slet han som en träl. Och alltid var han ensam. Harvade och sådde, fodrade kreaturen och mjölkade, kärnade smör och gjorde ost. Allt uträttade han själv och allt hann han med. Man fick en viss aktning för den fåmälde mannen där i bygden, fast man avskydde honom och fruktade honom på samma gång.

— — — —

En dag fram i början av juni spred sig ett underligt rykte i Edsdalen.

Till en början ställde man sig tvivlande, men så småningom antog detta rykte allt fastare form och till sist blev man tvingad till att tro det något underligt var i görningen.

Salomon Brede skulle ha blivit stämd till instundande sommarting.

Detta i och för sig var ingenting märkvärdigt, ty processat hade såväl Brede som bönderna i bygden mer än en gång. Men det här gällde en sak av alldeles utomordentlig vikt. Det arv som Salomon Brede fått, skulle ej vara lagligen undfånget. Ingenting fanns skrivet, så blev det sagt man och man emellan. Och nu skulle det vid domstol prövas om Brede eller någon annan var lagligen berättigad till att äga och förvalta Malte Ovesons rikedomar.

En tve tydlig individ som kallade sig löjtnant och hette Sevenius och som kunde styrka med de säkraste intyg och bevis att han var brorson till Edsforsens patron, hade uttagit stämning på Brede.

Men det fanns då vittnen, invände en och annan. Både Jonas Piscator och gamla Malena hade av den döende blivit anmodade om att vid behov vittna och intyga det hans sista vilja var den att Salomon Brede och ingen annan skulle ärva honom.

Jo, jo, detta var nog rätt och riktigt och ingen hade anledning att betvivla. Men Jonas Piscator var död och kunde ingenting intyga och ingen kunde veta om en sinnesslö gummas vittnesmål kunde till-

erkännas laga beviskraft. På rättens uppfattning härvidlag berodde allt.

Hur allt detta hängde samman visste ingen. Men man fann det mer än underligt att denne arvinge först nu anmälde sig.

Dag efter dag under såväl arbete som vila talade man om detta, undrade och frågade. Om Brede nu förlorade hur skulle det sedan bli? Dock — man tröstade sig med att strängare fordringsägare än denne kunde man omöjligen få.

Men Brede skulle näppeligen förlora! Han var slugare än någon annan och han skulle säkert bringa sitt på det torra. Förresten hade han ju Erling att tillgå, länsmannen som helt säkert var en lika slipad advokat som högröstad auktionshållare och hänsynslös utpantare.

Allt emellanåt hände det att bönderna sneglade åt den gamla prästgården och undrade över hur den hotade själv skulle ta det. Ingen kunde emellertid märka något särskilt. Han litar väl på Malena, blev det sagt — och på sin vän länsman Erling.

Jo Brede hade uppsökt länsmannen först och sedan i dennes sällskap Malena. Vad som under dessa besök avhandlats visste emellertid ingen. Och Malena, som annars var pratsam nog, hade ingenting velat yttra. Tids nog när dagen kommer, hade hon sagt, tids nog då. Då skall allt bli uppenbart som jag gått och burit på.

Annat storfolk än länsmannen och Brede hade även besökt gumman, som med ens i allas ögon blivit en viktig och inflytelserik person.

En dag hade ett ekipage kört upp till fattighusets trappa och en ung herre hade bett att få tala med Malena.

Hans namn var annars Göran Carlman, notarie och delägare i advokatfirman Carlman i huvudstaden.

Jo, Malena hade anträffats, där hon biträdde med diskning i köket och hon hade sedan haft ett längre samtal med denne nyprässade och välluktande notarie, som i elegans kunde tävla med den finaste provryttare.

Nästa dag kom han igen och han fick komma i tillfälle till att under åtskilliga timmar fullkomligt ostört få samtala med Malena, den han skulle ha kallat för fru och bemött med den största aktning, efter vad lyssnare trott sig förstå.

Så hade han rest, synbart belåten, efter att ha tryckt en stor sedel i handen på den nigande fattighusgumman.

Vad han ville och önskade få upplyst?

Malena bestormades med frågor. Men allra ivrigast var Dingsruden, som ville gå och gälla för en kaxe bland de andra hjonen. Han uppsökte Malena varhelst hon uppehöll sig och han menade som så att hon åtminstone för en karl som honom, den hon måste ha både aktning och förtroende för, borde yppa vad som avhandlats.

Men Malena ville ingenting yppa. Inte ens för en sådan karl som Dingsruden. När dagen och stunden var inne, skulle hon tala, därför att hon måste och blev tvingad därtill. Men inte förr!

Dingsruden gick omkring i stor vanda och spän-

ning. Ingen kunde ju veta vilka följder denna rättgång kunde få.

Om Brede blev utfattig, vilket han efter alla solmärken att döma blev, så skulle det kanske ljusna för lite var. Då fick Dingsruden kanske sin släktgård tillbaka, kunde låta titulera sig patron som förut och få massor av förtroendeuppdrag än en gång.

Och om inte så blev. Den fördömde Brede, den satan själv för länge sedan skulle ha anammat, blev under alla omständigheter fattig; skulle själv få bära armodets förödmjukelse, så som alla han slungat i fördärvet. Nemesis — muttrade Dingsruden och snusade — Nemesis. Nu skulle man få erfara, få erfara vad underligt som komme att hända i Edsdalen.

Storfuran skulle falla så som han själv vid upprepede tillfällen profeterat när andan kommit över honom på väckelsemötena. Solen skulle än en gång komma att skina över dalen och över dalens förarmade gårdar.

Nej, Gud skulle ej övergiva vare sig Dingsruden eller någon av de andra, som böjt sina hjärtan och sina knän under dessa välsignade väckesedagar. Detta var Dingsruden övertygad om. Men Salomon Brede skulle det gå illa, då han ej slagit in på den smala vägen innan nådens tid var förbi.

Allt som oftast hände det att Dingsruden i sitt stilla sinne undrade över om gamla Malena egentligen var den hon utgav sig för.

För många, många år sedan hade hon kommit till bygden, ingen visste varifrån. Och ingen hade

håller forskat efter detta. Vem som blev den urspårade Jonas Piscators hjälpreda var bygdefolket den gången så alldeles likgiltigt. En och annan menade dock som så att hon var en fattig släkting till den försupne prästen, men de flesta menade detta: att hon kommit strykande till prästgården som en annan tatterska och sedan slagit sig till ro. Det ena människovraket söker gärna upp det andra, menade man i dalen den gången. Men sedermera hade det ju hänt att en och annan menat som så att Malena kanske inte hette Malena och att hon möjligen sett bättre dagar en gång och fått inhämta mera vett och kunskaper än en vanlig piga i regel får.

Hur det egentligen hängde samman med detta återstod att utforska, såvida någon ville göra sig besvär, vilket ingen ville.

Malena själv talade aldrig om varifrån hon kommit eller vad hon företagit sig innan hon kom till Piscator. Hon teg om detta, hade tigit som en mur i över femtio år.

XIX.

Det är en strålande dag mitt i högsommaren. Genom Edsdalen sveper en ljum sunnanvind och de små vågorna på Storsvattnet blänka och gnistra i solglansen. Slåttern är påbörjad för några dagar sedan och på strandängarna ligga hövålmor i led

och räcker och på vallarna i sluttningarna ner emot sjön stå otaliga hässjor med sviktande stänger. Hödoften driver med vinden berusande stark genom dalen. Sent och tidigt ha liarna visslat och slättermaskinerna smattrat över ängar och backdrag, ty det gällde för alla att hinna få ner det mesta möjliga och sedan bärga vad man kunde medan godvädret höll i sig. I varendaste gård steg man upp med solen och först i skymningen vände man utasad hem efter en slitsam dag.

Arbetet ute och inne gick emellertid ej längre med samma fart och glädje som förut. Ingen sjöng under arbetet och ingen trallade och log. Ungdomen var borta, hade lämnat bygden och sina fädernegårdar, som nu i regel arrenderades av dess gamla ägare.

Salomon Brede var ägare till så gott som all dalens jord. Men han kunde ej själv bruka den, då ingen ville vara i hans bröd och av denna anledning fann han det vara förmånligast att utarrendera sina otaliga gårdar emot höga avgifter.

Denna soldag är det emellertid stilla på båda sidor om Storstvattnet. Inga liar vissla och inga slättermaskiner smattra. En hälgdags fridfulla stillhet vilar över bygden och över de glesa och plundrade skogarna som inrama densamma. Endast de äldsta och mest orkeslösa äro hemma i dag. Alla andra, yngre och äldre, män såväl som kvinnor ha tagit sig ledigt, fast rägn är att vänta när som helst, för att bevista det stora sommaringet å tings-

stället och marknadsplatsen en mil söder om Edskoga kyrka.

När solen rann hade rökar denna morgon som alla andra stigit ur gårdarnas skorstenar. Men inga sömndruckna människor hade tagit fatt på arbetet. I stället hade åkdon dragits fram ur lidren och hästar hade skrapats och borstats. Och hälgdagsklädda män och kvinnor hade kort därpå åkande eller gående begivit sig söderut till Långnäs, där häradets tingshus fanns.

Precis som i den gamla goda tiden, menade en och annan, som var så gammal att han kunde erinra sig hur det tillgick innan sederna förmildrades, precis som fordomdags då en eller annan mördare skulle halshuggas å Långnäset eller en tjuv piskas. Då drog man också som nu man ur huse för att bevista exekutionen, allrahälsst som detta var påbjudet å häradets alla predikstolar. Men ingen hade väl den gången varit i en sådan spänning som i dag, fast det då gällde livet stundom. Nu gällde det nästan mer, åtminstone för många.

I dag skulle nämligen målet emellan löjtnant Sevenius och Salomon Brede vara före. Och av det målets slutliga utgång berodde mycket.

Alla som drogo söderut talade om detta i dag. Skulle Brede vinna och sitta trygg för alltid — eller skulle han förlora och få gå ifrån allt det han ägde. Ty detta var man alldeles övertygad om att blev löjtnanten den vinnande parten, så var Brede mogen för fattighuset som så mången annan stor-karl före honom. Om rätten gillade käromålet och

tilldömde brorsonen all patron Ovesons efterlämnade förmögenhet med räntor och räntors räntor allt intill denna dag — ja då var det slut med Salomon Brede!

Visst och sant var ju det att Brede var rikare nu än patronen någonsin var, men man måste ta hänsyn till räntorna i över tjugo år och erinra sig det att Jonas Piscator icke i ringaste mån ökat det kapital som han satts att förvalta.

— — — —

Långnäs tingshus låg högt och fritt över den vidsträckta storbygden, som denna högsommardag badade i solsken.

Hur gammalt detta tingsställe var, kunde ingen med bestämdhet säga. Så långt minne och tradition sträckte sig tillbaka hade Långnäset varit tingsplats för häradet.

Ej så särdeles långt ifrån det nuvarande tingshuset, som var uppfört för en mansålder sedan, låg Galgberget, där schavott och galge fordomdags voro synliga för alla som färdades kungsvägen fram; och där piskade profossen syndare, som voro fastspända vid pålen så att blodet flöt.

Nu fanns emellertid varken schavott, galge eller påle, men ett häradsfängelse fanns, där förbrytare som skulle rannsakas vid tinget stundom förvarades.

Än i denna dag var emellertid respekten för Galgberget stor. Icke utan tvingande skäl ville någon gå där förbi midnattes. Ty lite var visste ju att i sänkan under berget voro många hängda och halshuggna jordade. Den som var söndagsbarn

och synsk skulle än i denna dag, så påstod man åtminstone, kunna se åtskilligt som man hälst ej talade högt om. Dödingar skulle midnattes i mån-skenet ha gått och letat efter sina huvuden. En och annan påstod sig också ha passerat begravnings-tåg, som glidit fram efter vägen som förtätade skuggor. Ungdomen trodde visserligen inte på detta, men de gamla trodde. Och de brukade ofta under långa höstkvällar när nordanvinden bullrade över taken och tjöt i skorstenarna uppbygga varandra med det de sett eller hört i Galbergets närhet.

I dag tänkte emellertid inte en enda på historier som dessa. I dag sken solen varmare än på länge och luften var fylld av surrande flugor, av brokiga fjärilar, av humlor och bin.

En välsignad dag, menade många i tingsmenighet, som var ovanligt talrik — en välsignad dag som varslar gott för slåttern och höbärgningen. Men en och annan välsignade sannerligen ej dagen.

Ingen var dock dystrare och mera blek än Salomon Brede. Han hade åkt ner genom Edsdalen och genom skogen, som skilde denna från Långnäsbygden tidigare än någon annan. Hade suttit framåtlutad i kariolsätet och hans blick hade varit kall men på samma gång skygg. Folk som han mött hade hälsat som ju skick och bruk var, men Brede hade suttit tyst utan att svara eller förändra en min. Han hade endast låtit piskan vina över hästens vassa rygg och löddriga sidor där revbenen stodo som spända sprättbågar.

Anej — Brede hade väl knappast något att

glädja sig åt en dag som denna. Detta menade alla som följde hans färd med blicken. Att ha länsman Erling till hjälpare och en höglärd stockholms-jurist till motståndare, kunde ej ingiva annat än farhågor!

Jo, Erling hade pockat på att få biträda Brede. Hade förbannat sig på, blev det sagt, att han skulle vinna målet säkrare än någon annan. Var han inte kungl. majestäts högtbetrodde ämbetsman med galon omkring mössan och med sabel vid sidan när det var som mest högtidligt. Och hade han inte läst juridik i — ja i flera veckor innan han fick rätt att avlägga den svåraste av alla examina — länsmans-examen. Han skulle föra processen med glans, kunde bror Brede vara viss om! Men betalt ville han ha. Bra betalt! Och fri förtäring ville han ha! Mat och sprit allt han kunde förtära den dag saken var före. Detta gick också brodern in på, dock icke utan tvekan. Ty ingen kunde minnas att länsman Erling vunnit en process under alla de år han varit brännvinsadvokat häruppe. Han hade förlorat dem alla som en!

Löjtnant Sevenius' biträde hade i behörig tid hos häradets domhavande, hovrättsrådet Stjernman, anhållit om att målet emellan hans huvudman och Salomon Brede skulle få behandlas särskilt, närmast med hänsyn till dess stora omfattning och betydelse. Och detta hade domhavanden gått in på.

Tingsmenigheten såväl som alla andra intresserade visste därför att inga andra mål skulle behandlas under den första rättegångsdagen och att utslaget troligen skulle komma att falla någon gång

frampå kvällen eller natten — såvida målet blev tillräckligt upplyst för att omedelbart kunna slutbehandlas.

Nämndemännen började att anlända fram emot notiden. Klockan tio skulle rätten vara satt!

Och länsman Erling anlände även, tillsammans med en ämbetsbroder. Ämbetsbrodern var synbarligen nykter, men ingen ville gå i borgen för Erling.

Fyllkaja, menade nämndemännen indignerade — att inte kunna hålla sig nykter ens i dag.

Men länsmannen lade ej märke till gubbarnas sura miner. Han var själv idel vänlighet och solsken. Gick från den ene till den andre och gjorde honnör, handhälsade och skramlade med sabeln, ty dagen och högtiden till ära var han iförd full mundering.

Platsen framför tingshuset vimlade av folk. Mången hade kommit långväga ifrån, ja ända ifrån angränsande härader.

Hästar stodo bundna i långa räckor utefter väggar och staket. Hingstar vrinskade och fölungar sprungo lekfullt omkring och kråmade sig i solvinden.

Gubbar, som ej sett varandra på år och dag, funno varandra på tingsplanen, nickade emot varandra eller lyfte på mössorna, handhälsade och kommo så gott som genast överens om att vädret var vackert och att en kopp kaffe i skänkstugan eller en slurk ur lomflaskan i all ärbarhet bakom en husvägg inte kunde vara ur vägen. Och de drucko sitt kaffe och söpo varandra till och funno att livet var värt att leva en sådan välsignad hög-

sommardag, allrahälst när man inte skulle stå inför dombordet i egenskap av svarande.

Äntligen steg ett ljus dammoln upp ifrån vägen därnere och vagnsbuller hördes på avstånd. Häradshövdingen kom! Han satt som gjuten i brons, orörlig och förnäm i sin lackerade landå. Hästarna frustade och tuggade på betslen och den livréklädde kusken var om möjligt ännu mera högfärdig än hans herre.

Nu tystnade sorlet och den ene efter den andre smög sig in i tingssalen, sedan vaktmästaren, som gemenligen gick under namnet »brofossen», öppnat dörrarna på vid gavel och stängt igen fönstren. Nu skulle det snart bli allvar av. Och det blev allvar!

Om en halvtimme var rätten satt.

De tolv nämndemännen hade intagit sina platser framför sina små bord på båda sidor om dombordet. Tolv gubbar, söndagstvättade och nyrakade, vilka i medvetande om sin domarevärdighet och om det ansvar som vilade på deras breda skuldror sutto allvarsamma som kyrkapostlar och stirrade rakt fram i den solfyllda salen. Denna var nu till trängsel fylld. Allvarliga ansikten vart man såg, ögon som i spänd väntan voro riktade emot domaren.

Häradshövding Stjernman sitter med guldknappar i fracken och ordnar sina papper. Sitter framåtlutad i den högryggade domarstolen med det vita rashuvudet böjt och med solglans i de guldbågade glasögonen.

Så ser han upp och mönstrar menigheten. Han

är allvarlig och hans slätrakade ansikte är stelt. På passande avstånd till vänster om honom sitter skrivaren, en ung notarie, som är nära att digna under det ansvar, som är lagt på hans unga skuldror. Häradshövdingen vänder sig till denne och yttrar ett par ord, slår klubban i bordet och förklarar rätten lagligen satt!

Det är dödstyst i den stora salen.

Men över taket och kring väggarna sveper den sjungande vinden. Och de höga popplarna skaka sina grenar medan landsvägsdammet i virvlande moln sveper över den tomma tingsplatsen.

Sevenius emot Brede!

Skrivaren ser upp och hans röst är mörk och allvarlig.

Länsman Erling reser sig, där han sitter längst fram vid sidan av svaranden och går med dånande steg fram emot dombordet, följd av den senare. Tar plats till vänster om domaren. Nästan samtidigt resa sig ett par andra. Det är kändaren och hans biträde, hovrättsnotarien Göran Carlman.

Exlöjtnanten är allvarlig liksom alla andra i dag. Han är vårdat klädd och bär många ringar och guldarmband. Den som ådrager sig den största uppmärksamheten är dock Salomon Brede. Han är blek och hans händer darra när han ordnar sina papper på kanten av dombordet. Icke utan medlidande gåvo bönderna uppe från Edsdalen akt på honom. Visst och sant var ju det att han aldrig sedan han blev rik hyst medlidande med någon, men detta oaktat funno de alla, att han borde ömkas.

Och mer än en av dem betraktade hans motståndare med uppenbar ovilja. När nu Brede var patronens köttslige son, det ingen betvivalde och verkligen blivit insatt som arvinge, det ingen heller betvivalde, så fanns väl ingen anledning för en avlägsen släkting, och till på köpet en sådan som bar ringar och armband, att söka göra honom utfattig.

Förhandlingarna togo sin början.

Vad det först och främst gällde att få upplyst och fastslaget var detta: om käranden verkligen var den han utgav sig för — en brorson till avlidne patron Oveson.

Jo, exlöjtnanten och hans biträde, som var i besittning av en förvånansvärd tungfärdighet, kunde med en hel del handlingar styrka detta. En släktforskare av erkänd skicklighet hade fått saken om hand och han hade i en till rätten ställd skrivelse utförligen redogjort för det sätt på vilket han arbetat och till vilket resultat han slutligen kommit.

F. d. reservlöjtnanten Klas Sevenius var den han utgav sig för. En mängd brev, protokollsutdrag och andra belysande handlingar voro bifogade, alla bestyrkande släktforskarens uppfattning.

Om svaranden hade något att anmärka.

Domaren vände sig till Brede och hans röst var påfallande vänlig.

Länsmannen harklade sig; bläddrade i sina papper.

Nej, ingenting särskilt — hm.

Jag frågade inte er! Ni kan tåga så länge! Har svaranden något att anmärka?

Jo, svaranden hade det. Han ville på det bestämdaste bestrida kändens rätt att föra talan. Ville och kunde ej erkänna den verkställda utredningens tillförlitlighet, allrahälsst som avlidne patron Oveson aldrig till någon med ett ord nämnt att han hade en bror eller en brorson.

Bredes röst var låg, men den fyllde detta oakat det dödsstilla rummet.

Länsmannen hade dragit sig en smula tillbaka, stod och fingrade på sina knappar och var blodröd i ansiktet. Inte första gången detta nej — inte första gången att denne högfärdige domare behandlat honom som i dag.

Men han länsman Erling, skulle sannerligen, sannerligen —

Häradshövdingen såg upp och betraktade länsmannen över glasögonen, ty denne senare hade sin vana trogen när han var upprörd eller förgrymmad tänkt högt.

Vad skall ni — sannerligen? frågar han barskt.

Länsmannen ville svara, tuggade och tuggade, men kunde ej spotta ut tuggan.

Jag har varnat er förut, säger domaren avmätt och kallt — vid upprepade tillfällen har jag varnat er för olämpligt uppträdande inför sittande rätt. Jag gör det än en gång och jag anser mig böra tillägga att jag efter nämndens hörande vill taga i övervägande om ni kan anses vara lämplig och värdig att föra annans talan för framtiden.

Domaren vänder sig till skrivaren: Anteckna detta!

Överlämnar parterna frågan om kärandens behörighet att föra talan till rättens prövning? frågar han sedan.

Jo, käranden såväl som svaranden hade ingenting att invända emot detta.

Rätten drog sig tillbaka för att överlägga och tings salen tömdes så småningom.

Ute på tingsplanen samlade sig menigheten i klungor och flockar. Allvar och spänning stod att läsa i allas ansikten. Bönderna uppe från Edsdalen och andra, som utgången av rättegången närmare berörde, kände det som om en olycka svävade över deras huvuden. Ty detta sade de sig själva och varandra: att denne Sevenius utan tvivel var en ännu mera farlig person än Brede. Denne var dock en av deras egna på sätt och vis, en som i egenskap av präst och bonde lärt sig att känna böndernas liv. Men vem var Sevenius? En odåga antagligen, kanske en straffad person. En som inte ett ögonblick skulle tveka att bringa dem alla i fördärvet när det gällde att skaffa pänningar.

Jo, jo, de hade erfarit åtskilligt! Det hade glunkats om att denne ringprydda figur skulle vara i händerna på procentare. Hans fina dräkt, hans ringar och armband — all hans yttre glans och härlighet skulle vara förvärvat med tillhjälp av procentare, som i förvissning om att han skulle vinna, lämnat honom betydliga försträckningar. Och om han blev herre i Edsdalen, då Gud nåde dem alla! Han skulle komma att ödelägga dalen totalt. Skogen skulle försvinna och gårdarna förfalla, åkrar och

odlingar skulle läggas för fåfot. Guds lustgård som gamle Piscator, Gud fröjde hans själ i evighet, talade och drömde om, den skulle bli förvandlad till en öken, där säd ej växte och till en ödemark, där människor ej kunde finna sin bärgning.

Men — men än var ej allt hopp ute. Kanske Gud i sin barmhärtighet skulle hålla sin skyddande hand över dalen. Ingen ville dock förneka att faran var överhängande. Allt berodde nu på Malena och på Malenas vittnesmål. Skulle hon erinra sig vad som blev sagt den natt patron Oveson dog — och skulle hennes vittnesmål, när man tog hänsyn till hennes höga ålder och slöa sinnesbeskaffenhet tillmätas avgörande betydelse. Om detta talade man och över detta grubblade man, där man stod eller satt i gröngräset utmed kungsvägen, avvaktande rättsens beslut.

Timme gick efter timme. Solen gled allt längre mot väst och rätten överlade alltjämt. Spänningen växte. En och annan trodde sig veta att nämnden hade för avsikt att överrösta domaren, som utan vidare skulle ha godkänt den gjorda utredningen och ansett Sevenius vara behörig föra talan. Men de flesta menade som så, att detta endast var prat och vilda gissningar. Ingen kunde sätta sig i förbindelse med rätten.

Var Brede höll till och vad han menade?

Nej ingen hade sett honom och ingen kände hans meningar. Men gamla Malena hade en och annan sett en skymt av, där hon gått gammal, nerböjd

och fattig tillsammans med Edsdalens nye präst över tingsplatsen.

Ingen enda kunde erinra sig en sådan tingsdag som denna. Många både stora och invecklade mål hade avdömts här under de otaliga år Långnäs varit tingsställe, men intet som detta. Det gällde ju en hel bygds öde, eller åtminstone trodde man så. Brede var en blodsugare visserligen och hatet mot honom var allmänt. Men han ville dock icke ödelägga Edsdalen. Han ville ha sina räntor och hade ingenting emot att bönderna brukade och behöllö sina gårdar, blott de punktligen betalde. Denne nye däremot skulle helt säkert fordra kapitalet genast för att kunna tillmötesgå sina fordringsägares anspråk och samtidigt komma i tillfälle att få leva i överdåd. Och blev detta fallet — då voro de alla ruinerade! Pänningar kunde ej anskaffas. Det blev att utvandra eller att söka sig in på fattighuset!

Plötsligt börjar tingsklockan ringa och alla tyckte i dag att dess klang var så olycksbådande dov. Äntligen! Man steg upp och sträckte på sig, borstade dammet av sig och begav sig åter in i tingsalen, som på ett ögonblick fylldes fullständigt.

Spänningen var oerhörd. Skulle målet avvisas eller —

Nämndemännen ramlade in och intogo sina platser och kort därefter blev domaren synlig, följd av skrivaren.

Han slår sig ner och parterna framkallas. Bläddrar i sina papper och harklar sig eftertryckligt. Så läser han upp rättens beslut i en låg snörf-

lande ton. Sedan kärandens, f. d. reservlöjtnanten Klas Sevenius, bevismaterial vederbörligen prövats och hänsyn tagits till de utredningar, som blivit verkställda för att utröna hans släktskap till patron Oveson, har rätten funnit att emot hans påstående intet med lagligt fog finnes att invända, vadan han förklarades behörig att kära i föreliggande sak.

Ett sus for genom salen. Spänningen var förbi och hade utlösts i viskningar man och man emellan, stampningar, allmän hostning och putsning av näsan.

Brede stod stel och betraktade domaren; icke en muskel rörde sig i hans ansikte. Men när han för ett ögonblick betraktade sina motståndare, gnistrade hans ögon på ett olycksbådande sätt.

Han ger sig inte i brådkastet, menade man allmänt. Han kommer att hålla ut, anstränga sig till yttersta för att tillkämpa sig segern.

Sedan rätten beslutat i personfrågan, återstår för käranden att utveckla sina påståenden. Härads-hövdingen vänder sig mot kärandesidan och talar långsamt och avmätt.

Jo, Sevenius rättegångsbiträde var väl förberedd. Han hade papper i mängd i sin portfölj och hans tunga stod ej stilla ett ögonblick.

Klart och bindande redogjorde han för saken. Hans klient hade blivit förbigången. Historien om arvsöverlåtelsen var tydligen uppdiktad av prästen Piscator och Salomon Brede i förening. Under alla förhållanden fordrade han att den senare genom vittnen lagligen kunde styrka sin rätt i detta fall. Kunde han ej detta, borde patron Ovesons förmö-

genhet oavkortad med räntor och räntors räntor in- till denna dag tillfalla hans ende laglige arvinge, Klas Sevenius.

Notarien hade talat i en timme gott och väl.

Jo detta var något till karl, menade en och annan grånad processmakare som med intresse och spänning följde hans utredning. Men se lärdomen, lärdomen — och talfärdigheten. Att stå sig emot en sådan, blev mer än svårt.

Domaren hade suttit lugn och hört på. En och annan gång hade han framställt en eller annan fråga, men för övrigt hållit sig avvaktande.

Vad säger svaranden till detta? frågar han äntligen när notarien slutat.

Länsmannen harklade sig och ville komma till. Men domaren motade honom genast.

Håll er neutral så länge, säger han och vinkar avvärjande emot den ivrige länsmannen, som sken som en sol i den tryckande hettan. Jag önskar att svaranden själv utvecklar sina synpunkter.

Brede bestred varje anspråk. Han var fortfarande blek, men lugn och fattad. Hans tal var fast och väl genomtänkt. Alla kunde höra att detta var en man med bildning och kunskaper och dess-likes en som hade ordet i sin makt. Nej han godkände icke ett enda av kärandens påståenden. Redogjorde utförligt för dödsnatten i prästgården och de omständigheter som därmed hängde samman. Bredes röst blev allt varmare och den skälvde allt emellanåt av lidelse. Att beskylla en man som salig prosten Jonas Piscator för uppenbart bedrägeri så

som käranden gjort var en oförsynthet utan like, ja mer än det: en förbrytelse emot denne mans minne, som än i denna dag var ärat och aktat av otaliga. Förresten! Mer än en som var närvarande här i dag torde kunna vittna att gamle Piscator framställt saken på samma sätt som svaranden gjort i dag.

Detta hade ingen som helst betydelse, menade kärandens biträde. Envar torde ju förstå att den gamle prästen, som helt säkert begått detta bedrägeri i den bästa välmening, inte kunnat framställa saken på annat sätt. Nu återstod blott för Salomon Brede att med ojäviga vittnen styrka att han blivit insatt som arvinge — eftersom han ej torde kunna framvisa testamente eller gåvobrev. Talaren betonade särskilt ordet »ojäviga».

Herr häradshövding, säger Brede, vänd emot domaren, är ett vittne under dessa omständigheter tillräckligt?

Jo, domaren medgav att ett vittnes utsago under vissa omständigheter kunde få avgörande inflytande för en saks utgång.

Gott — jag har detta vittne, och jag anhåller att detsamma får höras.

Brede hade vuxit, tyckte menigheten.

Han stod hög och rak som fordom framför altaret i Edskoga kyrka och hans röst var stark och välljudande som då. Icke utan välvilja och stolthet betraktade dalbönderna sin forne präst och de logo och nickade emot varandra. Nej, Brede gav sig sannerligen intel! Han skulle veta att hembara segern. Allt det onda denne man hade gjort,

all den sorg han vållat, alla tårar han framkallat — allt var glömt i detta ögonblick och alla som en önskade livligt att han skulle förödmjuka dessa okallade främlingar, som ingenting hade här att skaffa, allrahälst som hans sak var rättfärdig.

Var god och kalla vittnet. Domaren nickade emot Brede.

Erling avlägsnade sig, gick in i länsmännens rum och återvände omedelbart tillsammans med en gammal kvinna, som var iförd ett fattighjons tarvliga dräkt. Malena går långsamt och stapplande och stöder sig tungt på en käpp. Hon tar med en djup och ödmjuk nigning plats framför dombordet med ryggen vänd emot åhörarna.

Domaren betraktar henne ett ögonblick under tystnad. Hans blick är mild och beslöjad och hans stämma är vek när han frågar efter vittnets namn.

Magdalena — —

Och efternamnet?

Brede.

Domaren rycker till och alla i salen tro sig se att Salomon Brede som hitintills stått rak och segerviss bleknar märkbart. Han står med vidöppen blick och stirrar på den gamla.

Har käranden något jäv att framställa? frågar härads hövdingen vänd emot denne.

Sevenius svarar emellertid ingenting, men hans biträde går ända fram till dombordet och lutar sig fram över detsamma.

Jo käranden hade jäv att framställa. Ett flyk-

tigt leende glider över den unge notariens skägglösa ansikte.

Den stora tingsmenigheten sitter med återhållen andedräkt och lyssnar. Brede är likvit och hans händer äro hårt knutna.

Av vilken anledning?

Herr häradshövding — notarien talar långsamt och med tonvikt på varje ord — enligt svensk lag äger en mor ej rätt att vittna i mål som rör hennes son.

Mor — — stammar domaren — vad menar ni med detta — —?

Notarien rätar sig.

Jag menar, herr häradshövding, att Magdalena Brede, född von Sitten — den fru, som svaranden behagat inkalla som vittne, är hans egen mor.

Domaren springer upp, men sjunker samman igen. Brede vacklar fram och tillbaka som en drucken. Han tuggar, vill yttra något, kanske förklara eller protestera, men kan inte få fram ett ord.

Många bland menigheten ha rest sig och alla stirra i stum förundran mot dombordet, där Malena står liten och hopsjunken med lutat huvud och knäppta händer.

Den som först återvinner fattningen är domaren själv.

Är ni viss på eder sak?

Jo, notarien var viss på detta.

Han öppnar sin portfölj och lägger några papper framför domaren. Av dessa skall det framgå att fru Magdalena Brede, änka efter den förolyckade

prästen David Brede, är mor till den som svarar i detta mål. Och förresten vill fru Brede själv intyga riktigheten av detta mitt påstående.

Äntligen har Brede fått en smula herravälde över sig själv. Han far med handen trevande över pannan, där stora svett droppar glänsa. Så lutar han sig fram och betraktar sin motståndare med gnistrande ögon.

Detta är lögn, säger han hest — lögn, lögn! Min mor är död — död för många år sedan — medan jag var ett barn. Och jag fordrar —

Nu vänder sig gamla Malena halvt åt sidan och hennes stämma är fast när hon säger:

Fordra ingenting — min son — —

Min son! Brede skummar av upphetsning. Ingen hade någonsin sett honom sådan. Den som alltid förstått att bevara sitt lugn, hade med ens blivit som ett retat eller ett dödshetsat djur.

Du är en bedragerska, som låtit muta dig av dessa kanaljer!

Domaren slår klubban i bordet.

Jag anmodar er om att iakttaga ordning och skick! I annat fall avbryter jag förhandlingarna!

Brede sjönk samman igen och ett gurglande stön trängde fram mellan hans skummiga läppar.

Domaren sitter länge och stirrar i sina papper. Så ser han upp och fångar den gamlas blick.

Ni är Magdalena Brede?

Ja.

Och moder till Salomon Brede?

Ett lågt: ja, blir svaret.

Av vilka skäl har ni förtegat detta ända tills nu? Malena står länge och stirrar i golvet. Så ser hon upp och möter domarens blick.

Jag som syndat så gruvligt hade ej rätt att vara mor, hade ej rätt att bära den dödes namn, hade ej rätt att vara annat än den jag varit under alla dessa år: en glömd och död, den människorna i sin barmhärtighet skulle låta vara ifred — för att jag dagligen och stundligen — kunde göra bättring och bot.

Och nu — —?

Nu måste jag tala, herr domare — stå vid skampålen i allas åsyn med svidande sår — erkänna allt och åter be Gud och människor om förlåtelse.

Så hade dock allas aningar visat sig vara grundade. Malena, den ödmjukaste av alla människor, den fattigaste och mest förtrampade, hade ej varit den hon utgivit sig för. Den Magdalena Brede, över vars öde man grubblade så mycket i Edsdalen, hade i femtio år, ja mer, bott mitt ibland dem utan att bli igenkänd. Detta väl närmast därför att hon som nygift aldrig lät sig se, aldrig visade sig ute, aldrig gjorde bekantskap med folket i dalen varken före eller efter mannens död. Ingen kände den unga prästfrun till utseende och när hon sedan återvände till prästgården för att stanna hos Piscator var hon en främmande för alla utom för honom och Edsforsens patron.

Har ni något vidare att tillägga? Domaren vänder sig emot Brede.

Denne svarar emellertid ingenting; står endast

och stirrar på den kvinna, som utgivit sig som hans mor. Ja, ja var detta sant, då var han förlorad. Det vittne, som han litat på, var jävigt, värdelöst och han själv stod hjälplös inför rätten, fast hans sak var rättfärdig. Men något annat än en namnlös förkrosselse och en besvikenhet utan gräns, kände han inte. Den mor, som han talat om så som man talar om något underbart och sagolikt, henne som han längtat efter och drömt om under otaliga år, hon stod nu livslevande i hans närhet — men hon var honom i detta ögonblick likgiltigare än någon annan människa. I stället för kärlek kände han sig så småningom fyllas av hat emot den, som ödelagt allt, allt för honom. Denna gråa kvinna, som stod böjd av år och skam var ej hans mor, sådan han stundom sett henne i sina drömmar, utan hans fienders tjänarinna — en som genom sin tystnad skulle beröva honom det sista han ägde — hans rikedomar.

Än en gång frågar jag er, Salomon Brede — har ni något att tillägga?

Jo, Brede rätade på sig och lät blicken glida genom det solskälvande rummet, där den packade menigheten satt tyst och andäktig — jo, han fordrade att rätten skulle förklara jävsanmärkningens obefogad.

Domaren tiger ett ögonblick och låter sin skarpa blick glida från nämndeman till nämndeman. Så säger han, vänd mot Brede:

Av dessa papper, han lägger sin hand på de handlingar han nyss mottagit av kärandens biträde

och de han noga genomläst — av dessa framgår att vittnet är er mor.

Min mor, mumlar Brede som om han hade svårt för att fatta detta.

Er mor ja och följaktligen ej berättigad att vittna.

Men jag har rätt! skrek Brede plötsligt och lät handen falla i bordet.

Rätt eller orätt, genmäler domaren skarpt — här gäller det för er att bevisa er rätt. Kan ni det? Har ni fler vittnen?

Nej, Brede hade ej fler vittnen.

Om svaranden begärde uppskov? undrade domaren sedan.

Jag har ej fler vittnen, envisades Brede — men jag har rätt — jag har blivit insatt som arvinge — jag vill avlägga ed; han darrade i hela kroppen och alla kunde se att han förgäves kämpade med gråten.

Ed får ni ej avlägga, säger domaren lugnt.

Men jag vill, herr domare; jag måste få lov när allt går mig emot; när allt håller på att ramla samman omkring mig. Jag måste väl ha lov att kämpa för min rätt — min rätt —

Han sjönk samman i en stol invid dombordet under det att hans kropp skakades av våldsam gråt.

Nu hände något som ingen förutsett.

Gamla Malena glider fram emot sin förtvivlade son, böjer sig ner över honom och börjar stryka hans hår.

Och en ström av knappt förnimbara ord glida

fram emellan hennes skrumpna läppar. Detta var modern som tröstade sitt barn, som gått vilse i livet. Den pinade, som glömde sin egen pina för sonens förtvivlan. Nu är du räddningen när, mitt barn, hörde de närmast sittande henne viska — nu är du närmare Gud än du tror — närmare förlossningen än du själv kan ana. Gråt, mitt barn, som du gjorde den gången du låg hjälplös i mina armar — gråt, gråt och följ mig sedan på botens och bättringens trånga väg som leder till saligheten.

— — — — —

Fram emot midnatt blev utslaget i målet emellan Klas Sevenius och Salomon Brede uppläst sedan domare och nämnd överlagt med varandra timme efter timme.

Tingssalen var fylld av en menighet, som var brakt till den yttersta spänning, fast man ju borde kunna gissa sig till utfallet.

Brede stod likblek och lugn som om han varit beredd att mottaga en dödsdom. Nämndemännen sutto allvarliga och betraktade domaren, som samtalade lågt med skrivaren.

Över tingsplanen och Långnäset, över den dammiga kungsvägen och över bygderna och skogarna fjärran och när låg högsommarnattens ljus och stillhet. Från norr kom det dova suset av en fors och en nattskära spann oavbrutet, oavbrutet nere på en daggvåt äng.

Domaren såg äntligen upp, ordnade sina papper och harklade sig grundligt.

Motiveringen var lång och grundlig med många

ty och emedan, alltså och alldenstund. Domaren läser långsamt och hans röst är dov. Ser allt emellanåt upp och betraktar parterna, rätar på glasögonen och fortsätter igen. Spänningen i salen stiger och stiger. Här gällde sannerligen mer än om Brede skulle bli utfattig eller ej. Här gällde liv och död för Edsdalen — — liv och död för Edsdalen.

— — På grund av ovan relaterade omständigheter, läser häradshövdingen till sist med skarp och genomträngande röst, och då svaranden icke med vittnen eller på annat sätt kunnat styrka sig vara lagligen insatt som arvinge efter avlidne Malte Oveson Sevenius å Edsforsen, finner häradsrätten kändandens anspråk i alla avseenden berättigade, och förpliktigas svaranden att till kändanden, Klas Sevenius, överlämna de medel han utan rätt tillägnat sig med räntor och räntors räntor intill den dag utslaget vinner laga kraft.

Domaren reser sig långsamt och nämnd och tingsmenighet följer hans exempel.

Men genom salen vacklar en dödsblek man, som försvinner och slukas av den gråa högsommarnatten.

XX.

Sommaren har gått, vinter och vår och åter skiner solen över Edsdalen.

Ingen har dock upplevat en sommar som denna. Vinden, som dag efter dag svepte fram över Stor-

vattnet, var ej mild som fordomdags, ej heller mätad av en sommardags förunderliga doft. Himlen hängde blygrå och tung över dalen; solen värmdes ej mer och skogarna susade ej ro i människornas sinnen som de förut gjort. Allt var så annorlunda emot förut. Ingen människa talade högt längre, ingen log — och sång eller visa hade ingen hört eller sjungit på månadstal. Förbannelsen hade lagt sin tunga hand över gårdarna på båda sidor om den stora sjön.

Vilket ögonblick som helst kunde allas öde vara beseglat. Vilket ögonblick som helst kunde de som makten hade jaga självägare och arrendatorer bort från de gårdar de brukade och brukat år efter år.

Salomon Brede hade emellertid gjort sitt. Ingen kunde ha samvete att förebrå honom något. Han hade kämpat för sin rätt, men ingenting vunnit.

Jag ger mig inte, hade han sagt till bönderna som med räddhåga i blicken sökt honom sedan han förlorat i första instans. Jag går till hovrätten nu och till högsta domstolen sedan. Jag låter ej trampa ner mig, ej besegra mig, förrän jag är utmattad, förrän dessa satans blodsugare berövat mig min sista kraft.

Rätt har jag i evigheters evighet — rätt, rätt! Och jag skall, jag måste segra!

Men Salomon Brede segrade intel! Såväl hovrätten som högsta domstolen kom till samma resultat som häradsrätten. Då klaganden icke på något sätt förmått styrka att han lagligen var insatt som arvinge efter Edsforsens patron, blev häradsrättens

utslag fastställt till alla delar och klaganden förpliktades därjämte att till sin motpart utge ersättning för besvär och kostnader i såväl hovrätten som i högsta domstolen.

Vid midsommartiden hade målet slutgiltigt avdömts.

Brede hade förlorat och var från och med denna dag utfattig.

Gud hjälpe oss alla, blev det viskat i gårdarna när denna underrättelse spred sig med en stormvinds fart upp och ner genom dalen. Illa hade det varit förr, men nu blir det värre. Ty alla visste eller kunde förstå på grund av hörsägner att denne Sevenius var en samvetslös människa. Så snart han vunnit målet i häradsrätten hade han inrättat sig som den millionär han snarligen väntade att bli. Han hade hyrt dyrbar våning och köpt möbler för tusenden, anskaffat sig åkdon och hästar och företog sig ingenting annat än att tillsammans med vänner och väninnor äta dyrbara middagar och besöka fäster av allehanda slag.

Men i Edsdalen hade man också erfarit något mer, fast man knappast visste om man skulle sätta tro till detta.

Andreas Brede, som haft en eller annan syssla däruppe i huvudstaden, hade plötsligt sagt upp sin plats och omedelbart börjat ett liknande liv som Sevenius. En och annan menade som så att denne Andreas hade en trasa med i byken. Menade att han kanske var upphovsmannen till detta, som hänt far hans och dem alla och att han givetvis inte blev

lottlös vid rovets fördelning. Hur som helst: pänningar skulle han ha i överflöd!

Folk från Edskoga och närgränsande bygder, som sammanträffat med honom i huvudstaden både före och efter domens avkunnande, kunde taga på sin ed att han förändrat sig oerhört under den senaste tiden. Av den stillsamme mannen hade blivit en uppblåst skrodör, som endast och uteslutande talade om sina nyförvärvade fina bekantskaper, om sina rikedomar och om sitt utsvävande liv. Timme efter timme kunde han åka gata upp och gata ner i bil eller hyrvagn tillsammans med en målad kvinna som till för kort tid sedan dansat på en eller annan varieté. Pänningarna brände honom i händerna. Han slösade som ingen annan, men alltid var hans plånbok välspäckad och han själv blott lindrigt nykter.

Ja Gud hjälpe oss alla i vår stora nöd, suckade folket i Edsdalen. Förbarmande var inte att vänta från något håll och framtiden tedde sig allt mörkare dag för dag. Inte ens religionens tröst hade man att tillgå längre. Visserligen predikade deras präst och kyrkan hade så småningom åter börjat fyllas, men man kände sig ej nöjd och belåten.

En och annan av de allra ivrigaste förkunnarna skämdes också att visa sig i kyrkan nu när den gudomliga väckelsen fått ett så snöpligt och oväntat slut.

Jo väckelsen, som under månader utgått från Dingsrud, var ändad på allvar.

Svart-Arvid, den straffande profeten, hade rymt från bygden, från hustru och barn tillsammans med den korthåriga och glasögonprydda profetissan. Nu skulle de två, utgivande sig för äkta makar, dra omkring inne på Hedemarken och förkunna ordet och världens snara undergång.

Men Svart-Arvids hustru och hans barn hamnade där alla andra förolyckade hamnade — på fattighuset.

— — — —

Det är sen högsommarkväll med flammande skyar i väst och med blånande dis över skogarna.

I Edsdalen ha alla gått till vila. Den tiden var förbi när ungdomens skratt störde de gamlas nattro och när fiolerna sjöngo kring de sovande gårdarna utefter det rykande Storstvattnet.

Blott en enda var vaken. Och denne ende var Salomon Brede.

Natt efter natt hade han legat vaken nu sedan han mottagit sin äntliga dom. Men i natt ville han ej gå i säng. Det var hopplöst att få sova — allt var hopplöst. Jord och himmel hade sammansvurit sig emot honom. Allt hade ramlat med brak och dån — — men han ville ej själv gå under, ville ej begravas under spillrorna!

Brede går fram och tillbaka i sitt rum. Går sammansjunknen i den gråa skymningen och tänker på sin förtvivalade belägenhet — tänker och tänker så att hans huvud värker och hans pulsar hamra som i feber.

Jo nu visste han allt! Allt visste han. Tagit

reda på att han hade sitt eget blod att tacka för sin förnedring, sin fattigdom, för allt detta hart när obegripliga som drabbat honom.

Brede knöt sina grova händer i vanmäktig vrede, där han rolös och upphetsad vandrade fram och tillbaka på golvet. Jag förbannar dig, mumlar han gång efter annan mellan sammanbitna tänder; förbannar den stund du kom till och den stund du föddes — du ormyngel, du vanartige son, som — som skall förslösa det du roffat åt dig tillsammans med liderliga sällar och skökor. Men jag har den trösten att inom kort skall du vara fattigare än den du bragt till tiggargstaven — fattigare, fattigare än den uslaste bland usla!

Jo nu var det slut för Salomon Brede. Oåterkalleligen förbil! I dag hade han blivit underrättad om att i morgon kom hans vän, länsman Erling, för att uppteckna allt här fanns och försegla allt.

Han, Salomon Brede, den mäktigaste man som levat i Edskoga, var ruinerad.

Dag och natt hade han grubblat över om ej något stode att rädda. Men han såg ingen utväg. Han hade räknat och räknat men resultatet hade alltid blivit detta, att hans rånsmän skulle komma att tillgripa allt.

Brede sjunker samman vid bordet, men springer upp igen.

Nej han ville inte dö, ville inte! Han ville leva och börja på nytt! Måste skaffa sig pänningar än en gång, ty att leva i fattigdom, kunde han inte. Om han så skulle stjäla sig rik, röva sig rik, skaffa

sig medel genom bedrägeri och mened — än en gång ville han känna oberoendets glädje och se människorna böja sig för hans befallningar.

Mened! Brede mumlade detta ord lågt för sig själv. Mened — en straffbar handling — — Men ingalunda omoralisk under vissa omständigheter —

Han satte sig i en länstol och satt länge med ansiktet lutat mot händerna, vaggande av och an. Allt emellanåt ilade en ryckning genom hans sammansjunkna kropp.

En blek mänskära höjer sig över skogen och ur sjön därnere börjar dimman stiga och fylla det daggvåta daldjupet. Och i sövande moll brummar Edsforsen som den gjort genom årtusenden medan sommarnätternas dimmor och skymning svävat över dalen och skogarna.

Äntligen reser sig Brede, långsamt och med ansträngning.

Moral — och samvete, mumlar han hest. Föråldrade begrepp och hindrande för en ny, en mänskligare uppfattning. Moral! Är ej den starke moralisk mer än den svage — den rike mer än den fattige. Vem frågar efter samvete och moral i en tid som denna när makten är det enda väsentliga och dess trogna bundsförvant: pänningen. En dåre och efterbliven är den, som ej spottar på alla moralister, som ej låter det egna intresset helt diktera hans handlingssätt. Voro ej dessa rånare omoraliska när de ville beröva mig min egendom — och var ej lagen omoralisk som gav dem rätt. Jo, jo visserligen, men endast skenbart. De hade rätt därför

att de läto det egoistiska intresset segra över möjliga betänkligheter och lagen var enig med dem.

Men — men, Brede stannar plötsligt och stirrar ut i den gråa natten — jag har rätt och jag handlar försvarligt när jag undanhåller dem vad jag kan utan att behöva frukta för efterräkningar — —

Han gick fram till fönstret och fällde rullgardinen. Tände sedan ett ljus och öppnade en låda i skrivbordet. Rotade länge i densamma, men lade slutligen en mängd stora sedlar på bordet. Smutsiga sedlar av hög valör — hundra- och tusenkronsedlar, de han omsorgsfullt börjar räkna. Hans ögon bli hårda och giriga och hans fingrar gripa som klor omkring varje sedel särskilt.

Femtontusen kronor — en spottstyver visserligen — men alltid en liten grundplåt. Pänningar han uppburit under den senaste tiden och som aldrig skulle tillfalla rånsmännen. Dessa skulle gömmas — förvaras väl tills han själv en dag försvann från bygden.

Så skulle de yngla ja — Tusenden och åter tusenden skulle förtjänas. Hm. Visste ett säkert sätt att bli rik. Folk behövde låna pänningar — betalade höga räntor månad efter månad. Erkände gärna att de mottagit dubbelt emot vad de gjort — blott de blevo hjälpta för ögonblicket.

Brede mumlade sakta för sig själv under det att han packade sedlarna samman.

Han sitter ännu ett ögonblick liksom tveksam.

Men så reser han sig hastigt och stoppar paketet med sedlarna på sig.

Ett grått ljus silar in genom en springa i gardinen och i detta ljus tycker han sig se en jordgrå gestalt, som glider mot dörren som för att hindra honom gå. Inbillning — mumlar han — inbillning nu som alltid annars. Barnsligheter att tro det en död och begravnen kunde visa sig så som det blivit sagt —

Brede står och stirrar mot dörren utan att dock se något.

Prat endast, att Piscator än i denna dag skulle uppenbara sig här i huset och bli sedd i bygden nattetid. När en människa var död, så var den! Något liv efter döden fanns ej, kunde ej finnas, då detta stred emot allt sunt förnuft. Och att tro det denne gamle i grund och botten svagt begåvade och enfaldige präst efter döden skulle vaka över bygden och ingripa i folkets liv, så som någon påstått — detta var mer än löjligt!

Brede rullar upp gardinen och står ett ögonblick kringfluten av den skälvande skymningen, som strömmar in genom det låga fönstret. Så griper han sin påk av en och går mot dörren.

Måste gömma dessa pänningar på ett säkert ställe, så att ingen djävul kunde finna dem — —

En grå gestalt står i dörröppningen, tycker Brede, står och betraktar honom som om han ville hindra honom i ett eller annat. Hindra, nej! Brede mumlar en het svordom och tränger sig fram. Gyckelspel och hjärnspeken, sin egen skugga — ingenting annat! Ingen djävul skulle hindra honom i

detta. Dessa pänningar skulle gömmas för att den fattige inom kort skulle vara rik igen.

En dag skulle Salomon Brede vara huvudstadens mest anlitade privatdiskontör, den som hade tusendens väl och ve i sina händer. Ja, den dag torde ej vara så värst avlägsen när hans rånsmän skulle tigga honom om hjälp. Tigga på sina knän under jämmer och tårar att han skulle vara barmhärtig och förlåtande.

Natten ligger ruvande tung över dalen. Ett fuktigt vinddrag sveper ljudlöst och stilla över tunet. Men ej en kvist rör sig, ej ett blad skälver. I söder susar Edsforsen och Laxforsen svarar som ett fjärran eko i norr.

Brede känner en frossbrytning skaka sin kropp och han går så fort han förmår stigen ner utefter den igenvuxna trädgården, öppnar grinden med ett ryck och befinner sig nere på den gråa vägen.

Plötsligt stannar han och lyssnar. Tyckte sig så tydligt ha hört fottramp i sin närhet. Steg av en människa, som rört sig tungt och med svårighet. Men han såg ingenting.

Månskäran gled stilla över den dunkla himlen emellan drivande skyar. I öster stod skogen svart och drömmande, och därinne, en halvmil eller så härifrån, låg Lomtjärnet, där ett säkert gömställe fanns.

Jo, sedelpaketet fanns där. Femton tusen kronor, pänningar som skulle upprätta en fallen!

Besynnerligt detta i alla fall!

Brede stannade gång på gång och lyssnade upp-

märksamt. Alltjämt dessa förföljande fotsteg; stundom före honom på vägen, stundom vid hans sida och någon gång efter.

Inbillning, barnsligheter; Brede log kort och slog ut med händerna. Att tro det en avliden skulle förfölja en — — Han ökade farten, men han lade märke till att han vacklade fram som i stor trötthet. Och hela tiden tyckte han att någon osynlig var i hans sällskap.

— — — — —
Midnattes var han framme.

Framför honom öppnade sig den täta skogen, som icke varit skattad på årat. Ett svart vatten blänkte honom i möte.

Han blev stående och stirra. Stod hög och orörlig i det bleka månskenet och lät sin blick famna Lomtjärnet och skogen som kransade det samma. Här hade han ej varit på länge, länge — inte sedan den natten för några och tjugo år sedan när han i sin djupa förtvivlan sökte sig hit. Han log stilla för sig själv och sjönk uttröttad samman som den gången i det daggvåta gräset.

Besynnerligt, mumlade han — intet är mera gåtfullt än människan. Den gången kom jag hit i förtvivlan över att jag plötsligt och oväntat blivit Edsdalens rikaste man. Nu kommer jag nerböjd och förtvivlad över att jag är fattigare än någon annan i provinsens fattigaste bygd.

Men — han reste sig häftigt och knöt handen hotande framför sig, rånsmännen skola få umgälla — vid Gud och djävulen blodigt få umgälla sitt

huvudlösa handlingssätt. Jag svär vid natten och vid tystnaden omkring mig att jag skall bli rik, skall hämnas på mitt eget kött och blod eller också dö. Här blev han avlad; här förbannar jag honom än en gång och svär i min jämmer att krossa honom eller döden dö — —!

Brede skälver av upphetsning och hans röst är väsende hes.

För att en gång se honom kuvad och förintad, vill jag utan betänkande försvärja min själ åt satan, om han finns, vill sälja min samvetsro, allt, allt — blott för att se honom slagen!

I dagbräckningen vände Salomon Brede genom den vaknande skogen ner till bygden igen.

Hans skatt var gömd — ingen skulle finna den. Och utan betänkande ville han inför rätten när den dagen kom avlägga ed på att han ingenting ägde och att han ingenting gömt undan.

XXI.

Under dagar och veckor hade man i Edsdalen och i angränsande bygder så gott som uteslutande talat om den stora auktionen, som fram i slutet av september skulle hållas i den gamla prästgården.

Allt skulle gå under klubban vid detta tillfälle: möbler och husgeråd, kreatur och redskap, rubb och stubb! Så hade åtminstone länsman Erling sagt

— och han om någon borde veta besked, han som icke allenast skulle förrätta auktionen utan desslikes av Sevenius fått i uppdrag att bevaka hans rätt och intressen. Jo, den satans länsmannen, han höll sig framme överallt, där hans fina, fast rödfnasiga näsa, kunde vädra pänningar och förtjänst! Nej nu var han ej längre just så angelägen om att stå Salomon Brede bi med råd och dåd, sedan denne blivit utfattig. Men för Sevenius viftade han svans och krumbuktade han sig värre, efter vad folk visste att berätta.

En utstuderad skojare, varken mer eller mindre, menade man allmänt — en som inte hade heder i livet för två styver. Men som därför just haft den framgång han haft.

Allt som Brede ägde eller ansett som sitt hade länsmannen samvetsgrant upptecknat. Han hade gått och snokat överallt, följd av en fjärdingsman — och allt som oftast hade han tagit sig en rejäl styrkare ur pluntan, han haft förvarad i bakfickan.

Brede hade för det mesta hållit sig borta. Så berättade man åtminstone i bygden. Han hade tagit skogen fatt så snart länsmannen uppenbarat sig och ej visat sig förrän denne lämnat huset.

Vad nu Brede tyckte och menade, blev ingen riktigt klok på. Ty sällan eller aldrig talade han med någon. Han gick omkring i den gamla prästgården eller ute på dess tun som ett fångslat djur, fram och tillbaka. Han kunde vanka timvis dag efter dag emellan trappan och tunrönnen utan att en endaste gång se upp. De som färdades där förbi hade

dock trott sig se att han talat med sig själv eller någon osynlig och att han allt emellanåt mumlat hotelser och utslungat förbannelser.

Hur länge han ämnade stanna i bygden, visste ingen med bestämdhet. En och annan menade emellertid som så att han skulle avresa så snart auktionen var förbi och han själv hade avlagt konkursed.

Nej i Edsdalen stannade han säkert inte! Ingen stannade överhuvud taget i Edsdalen som inte var nödd och tvungen därtill.

Ja, det blir väl Amerika för Brede som för en annan en, menade lite var och nickade. Amerika var nu dalfolkets enda hopp. Om det fjärran landet och om möjligheten att slå sig fram därborta, talade man numera långt oftare än förr. Ja, Brede fick väl börja från början, som så många andra. Han hade frestat nybyggarlivet förut och lyckats — skulle väl lyckas än en gång. Han hade armar och huvud och kunskaper mer än de flesta.

Ingen i Edsdalen talade längre nersättande om den som så länge varit hatad för sin girighets skull och för sin hänsynslöshet. Och ingen visade tecken till skadeglädje. Envar hade sitt att tänka på, ty ingen kunde veta vilken dag domen skulle drabba dem, så som den drabbat Brede.

Ett var man viss om: Edsdalens öde var beseglat och klokt gjorde den som snarast ordnade om sitt hus, d. v. s. satte sig i förbindelse med anhöriga i Amerika, för att vara resfärdig när åskan slog ner.

Den stora auktionen var bestämd till en dag

i slutet av september. Och påföljande dag skulle Brede avlägga konkursed.

Sevenius ville snarast komma i full och okvald besittning av samtliga sina ägodelar. Hans plan och avsikt var den att så snart sig göra lät förvandla jord och skog och alla andra värden i reda pänningar. Ty aldrig skulle det falla honom in att bosätta sig i en så undangömd och folkfattig bygd som Edskoga när det nu fanns ett sådant paradiset på jorden som huvudstaden.

Jo folket däruppe visste gott besked. Meningen var den att ett eller annat bolag skulle köpa Edsdalen. Plundra den för skog och sätta arrendatorer på gårdarna, såvida detta skulle lyckas eller i motsatt fall lägga åkrar och ängar för fädot — —

Den nya tidens seger över den gamla skulle snart vara fullständig! På de åkrar där säden böljat i århundraden skulle al och vide inom kort slå rot och ruiner skulle så småningom skvallra om var stolta och självsäkra bönder bott och regerat som små hövdingar under otaliga mansåldrar.

Från tidigt på morgonen hade folk från när och fjärran strömmat till Edsdalens gamla prästgård den dag auktionen var utlyst.

Varendaste en i Edskoga socken som kunde ta sig fram på egen hand gav möte. Men storbönder uppe från Gränsbygden åkte även ner genom dalen och andra från angränsande bygder och härader kommo i flock och följe, stinna och inpålsade för att närvara vid den högtidliga handling när den

vittomtalande Salomon Brede skulle nerklubbas på allvar.

Auktionen skulle ta sin början klockan tio, men redan i gryningen myllrade det uppblötta prästgårdstunet av människor. De bönder, som kommit uppe från Gränsbygden, ådrogo sig särskild uppmärksamhet och om dessa blev det viskat både ett och annat man och man emellan.

Säkra gubbar, menade lite var, efterblivna visserligen både i klädedräkt och manér, men trygga i medvetandet om att de än i denna dag kunna slå i bordet både åt länsman och fogde, såvida dessa ville komma dem för när.

Äntligen kom länsman Erling, som skulle hålla auktionen, nykter trodde man sig se för ovanlighetens skull, men högröstad och utmanande som alltid.

Om Salomon Brede var att träffa?

Erling svingade sig ur sadeln och gav tyglarna åt en dräng.

Nej ingen hade sett Brede sedan tidigt i morse. Då tog han skogen fatt, upplyste en bonde, gick åt Lomtjärnet till, lutande och grubblande som alltid nu under den senaste tiden.

Nå ja, detta betydde ju i och för sig ingenting, pustade Erling i det han torkade sitt uppsvällda ansikte med en mäktig duk. Nu fick man börja —!

Och länsmannen började ute på tunet där redskap och åkdon och allehanda verktyg voro hopade under och i omedelbar närhet av den stora rönnen som stod härjad och naken efter stormdagarna och

frostnätterna nu i det sista, men som ännu bar otaliga gyllenröda bärklasar.

Erling ropade upp och skötte klubbån under det att klockaren skrev. Ty detta hade blivit skick och bruk nu under de senaste åren när auktionernas antal i Edskoga mångdubblats.

I dag är han i humör, muttrade bönderna och knuffade varandra i sidorna. Och de hade rätt. Erling var i humör. Han skrek högre än han någonsin gjort och fäktade med armarna som den värste väckelseprädikant. Hans rullande bas trängde fram genom den fuktiga luften och den prasslande vinden ända ner emot sjön.

Allt fler och fler strömmade till. Gårdsplanen fylldes så småningom av insocknes och utsocknes folk. Buden haglade och klubbån föll under det utroparen skrek och gormade och allt som oftast kryddade sitt tal med en rolighet eller ännu oftare med en saftig svordom.

Inne i köket kokades kaffe. Mäktiga grytor skummade över spiselden och på borden och de söliga bänkarna lågo smörgåsar i högar under det att bullar, skorpor och annat läckert bakverk, som transporterats hitupp från staden, fick ligga kvar i de nersmorda lådorna.

Köket var avbalkat på mitten medelst bord och bräder. Och ifrån denna avbalkning sköttes serveringen. Gästerna fingo stående intaga de beställda förfriskningarna. Inne i det lågloftade rummet rådde ett fruktansvärt larm. Alla som trängdes på det gungande golvet, där smutsen låg tumstjock, måste

ropa och hojta för att kunna göra sig förstådda. Alla ville fram till disken, där serveringen skedde och det sparades varken på slag eller stötar. Små sammandrabbningar ägde också allt som oftast rum emellan insocknes och utsocknes, vilka i alla tider haft lite otalt med varandra när de stötte samman vid större tillställningar. Men blod flöt inte — åtminstone ej än och tvisterna bilades i regel utan svårighet, varefter försoningen beseglades genom att parterna enligt urgammal sedvänja söpo ur varandras lomflaskor. Ty brännvin fanns! Brännvin fanns gott om, fast tiderna voro onda. Brände gjorde väl ingen numera, eftersom den ädla konsten till mångens förtret blivit glömd, men ingen var fattigare än att han hade råd att köpa eller byta sig till en kluckflaska eller två. Och dessa kluckflaskor kysstes nu ömt av snusiga läppar och omfamnades innerligt av otvättade nävar. Humöret steg också timme efter timme.

Endast ett fåtal ville eller kunde erinra sig betydelsen av denna auktion. Nu var det folk i den gamla prästgården och fäst här som aldrig förr.

Vad som kom efter detta, fick väl komma som allt oundvikligt kommer. Och ett få var den, som för det kommande glömde det närvarande, vilket var hojt och skratt och brännvin och fäst som i den gamla goda tiden medan Edsdalens bönder ännu sutto skuldfria på sina gamla ättegårdar.

Fram på eftermiddagen var allt utomhus sålt och länsmannen unnade sig ett par timmars vila innan auktionen inomhus skulle börja.

Den galonerade ämbetsmannen hade så småningom fyllnat till. Det var ogörligt att oupphörligt halsa med en brännande torr strupe och fördenskull hade han som så många andra både i smyg och mera öppet tagit sig en läskande styrkare ur resflaskan, som var placerad på auktionsbordet.

Under rasten åt han emellertid matsäcksmat tillsammans med ett par storbönder från Långnäsbygden och när han åter fattade klubban var han endast lindrigt berusad.

Lampor och ljus hade under tiden tänts uppe i storsalen, dit auktionens senare del skulle förläggas.

Det ofantliga rummet med dess mörka loft och åtta fönster fylldes så småningom av en larmande menighet. Länsmannen stod på en upphöjning bakom auktionsbordet och skrek så att fönsterrutorna skallrade. Han var högröd i ansiktet och stora svett-droppar gled oavbrutet utefter hans skinande panna och kinder.

Före midnatt skulle auktionen vara förbi, det hade han gett sig den onde på. Intet nattsöl, hade han menat och fäktat med armarna så att syrtutens skört fladdrat som fanor i storm. Här skulle auktioneras så att ingen skulle glömma det!

Och det blev auktionerat.

Klubban föll var och varannan minut; bud korsade varandra i den tjocka luften under det att larm och fottramp skakade det gamla fallfärdiga huset.

Prästgården, som legat död och hart när övergiven i mansåldrar, hade fyllts av ett liv, ett larm, ett stoj som ingen människa drömt om.

Här och där i storsalens vår utkämpades redan små slagsmål av ungdom från grannsocknarna. Edsdalens ungdom var förhindrad att delta, all den stund den uppehöll sig på andra sidan om riksgränsen eller på andra sidan om världshavet.

Ett och annat dragspel började också att drilla — än så länge i köket eller ute å det månbelysta tunet. Först när auktionen på ramaste allvar var förbi skulle dansen ta vid uppe i storsalen. Men spelmännen repeterade dansmelodier med många underliga slutdrillar av egen uppfinning under det ungdom av båda könen ledsagade den trånande musiken med sång, handklappningar och rungande tramp.

Allt lösbo och alla de dyrbarheter av guld, silver och andra metaller, som de gamla Piscatorerna under århundraden samlat gick i dag under klubban.

Kroknäsiga uppköpare av svartmuskig judetyp med solkiga skjortbröst och oäkta diamanter på smutsiga fingrar undersökte broderade vävnader, skulpterade skåp och kistor, antika dryckeskannor och andra sällsyntheter med belåten kännarmin och allt som oftast fingo de tillslag sedan de bjudit en bagatell. Bönderna hade ej begrepp om sådant. Men judarna hade och de fröjdades vid tanken på att de icke skulle tjäna firti utan minst tio gånger firti brosent när de i sin tur avyttrade dessa ting till män och kvinnor ur huvudstadens ökända jobbare- och börskretsar.

Fram emot midnatt var allt uppe i storsalen sålt. Möbler och mattor, dukar och bonader — allt

som under mansåldrar gått i arv inom den gamla prästsläkten och som alla, vilka kommit till prästgården, betraktat med beundran, hade på några få timmar spritts för alla vindar.

Länsmannen hade ropat sig så hes att han knappast kunde få fram ett ord vidare.

Han slog klubban i bordet och förbannade sig på att nu ville han inte mer — nu fick det vara slut!

Skrivaren såg frågande på den svettande ämbetsmannen.

Slut? Skulle då inte allt säljas medan man höll på?

Jo, väste Erling, men nu fanns ingenting mer, det han visste av.

Men porträtten — —?

Vilka porträtt —?

De där nere på väggen i det gamla ämbetsrummet, skrivaren förklarade närmare vilka han avsåg — porträtten av de gamla prästerna, Jonas Piscator och hans förfäder —

Visst, visst! länsmannen kliade sig i nacken och svor en lång ramsa. Alltså var det inte slut på eländet ännu. Men han skulle — en ny ramsa eder — göra pinan kort; ville inte spilla många minuter på dessa gamla skojare därnere!

En gammal man hade fram i skymningen uppenbarat sig på auktionen. Han var tarvligt klädd och alla som ägnade honom en smula uppmärksamhet kunde se dels att han var en långväga främling och dels att han var fattig. En och annan av bönderna från Edsdalen trodde sig nog ha sett

honom förut, men ingen besvärade sig med att rannsaka sitt minne. Strykare såg man ju dagligdags och denne var väl en av de vanliga med ränsel och påk.

Denne gubbe samtalade inte med någon, han gick för det mesta för sig själv eller satt ute på tunet som om han väntade någon.

När auktionen led mot sitt slut kom en underlig oro över gubben. Han kunde ej sitta stilla längre utan drev fram och tillbaka på tunet, fram och tillbaka emellan de svarta husen, genom vars gluggar och springer nattvinden tutade dovt och ihåligt som uv eller ugglor i svarta stormnätter. Men när länsmannen, följd av en mängd människor, ramlade nerför den slippriga trappan och begav sig in i gammalprästens rum för att avsluta auktionen, gick främlingen in. Han tog plats närmast dörren och stod med korslagda armar och aktgav på den böljande och larmande menigheten.

Gott folk! väser länsmannen så högt han förstår — det bästa är kvar. Här skall en hel del gubbar klubbas bort, fina svartrockar med brusande bröstkragar, slätrakade eller skäggiga allt efter önskan. Hör! Vi ta hela följet — ingen emot! Ge mig ett bud!

Länsmannen viftar med sina svullna händer och slår klubban i en ram så att dammet ryker.

En jude är i färd med att värdera. Han sticker sin klumpiga kroknäsa i dukarna här och där, kliar sig i nacken och fnyser.

Säg herr Goldstyck!

Men herr Goldstyck vill ha ro att värdera innan han ville säga varken det ena eller det andra.

Sekunda målningar av sekunda konstnärer, föreställande sekunda präster, som knappast kunde ha gångbart värde.

Herr Goldstyck fnyste igen och kliade sig längst ner.

Sex porträtt, väser länsmannen — eller är det sju. Ge mig ett bud!

Tusen! höres en röst nere vid dörren. Det var den främmande gubben som bjudit.

Tusen — ja — inte så illa! bullrar länsmannen och börjar vifta med händerna; han står i skjortärmarna numera för den tryckande värmens skull och han stinker gruvligt av brännvin och svett.

Juden är äntligen färdig med värderingen och han vänder sig från tavlorna med synbart förakt. Kunde näppeligen tjäna firti brosent på sådan okurant vara!

Tusen är bjudet, larmar länsmannen — tusen kronor — tusen — ingen högre — ett — två — tusen — — pang!

Klubban faller med kraft mot en ram.

Han rätar på sig och sträcker fram halsen.

Vem var det?

Den främmande gubben banar sig väg fram genom den packade mängden, som betraktar honom med förvåning och medömkan.

Den där hade sannerligen bränt sig, grundligt till och med. Att giva tusen kronor för några svartnade bilder — när man kunde köpa de grannaste

oljetryck både av kejsar Wilhelm och andra för en krona eller så.

Länsmannen rycker till när han får syn på köparen.

Vem går i god för dig? frågar han bryskt.

Ingen —

Länsmannen blir om möjligt ännu rödare än förut; hans näsa skiner som en lanternna.

Vet du inte levande hut, säger han hotande barskt. Kommer en figur som du för att spela rik eller göra narr?

Den främmande svarar just ingenting till detta. Men han betraktar den andre med förakt.

Kan du betala — nu — genast!

Ja —

Gubben finner fram en plånbok och räcker den förbluffade länsmannen en bunt sedlar. Det är tusen, tror jag — räknal

Och länsmannen räknade och det stämde.

En strykare, som köpte värdelöst skrammel för tusen kronor —! Den kunde han ej häkta för lösdriveri, fast han sannerligen hade lust.

Ja auktionen var härmed slut. Pang! Pang! Pang!

Den som ville fick gå hem — den som ville stanna fick det, ty nu började dansen i storsalen, kunde han höra. Själv skulle han — ja det angick ingen vad han skulle. Men lite mat skulle smaka och en sup eller två. Godnatt era bondtuppar!

Länsmannen log och slog ut med handen. Kan-

tade sig sedan fram genom den böljande mängden som började strömma ut, följd av ett par storbönder från Långnäs.

Salomon Brede, som i morgon skulle avlägga ed på att han ingenting ägde och ingenting gömt undan, hade hela dagen allt sedan grådagningen irrat omkring i skogen. Han ville inte visa sig för någon i dag. Om det nu berodde på skamkänsla eller på något annat varken kunde eller ville han klargöra för sig, men han kände en sådan leda vid allt och alla.

Han hade sökt sig in i skogen, gått och suttit i närheten av Lomtjärnet hela tiden.

Jo, pänningarna hade han funnit och stoppat på sig. I morgon bittida eller redan i natt skulle han antråda resan söderut. Ingen skulle väl finna på att rannsaka honom, vadan han knappast löpte någon risk om han redan nu bärgade det han gömt undan — dessa sedlar, som skulle yngla och skapa honom förmögenhet, anseende och makt än en gång!

Jo, rik skulle han bli — därför att han måste, måste! Livet var värdelöst utan rikedom. Ingen fattig var aktad i en tid som denna.

Även i dag tyckte han sig ha sällskap — tyckte att någon befann sig i hans närhet, en eller annan som ville sätta sig i förbindelse med honom, påverka honom på ett eller annat sätt.

Inbillning givetvis! Foster av hans upphetsning under den senaste tiden, av hans grubbel och hans sömnlösa nätter.

Piscator! Bah! Brede log hånfullt. Ville han hindra honom i hans föresats, skulle han sannerligen få se på annat! Vem var den starkaste — han eller Piscator? Den levande eller den döde! Hade han ej rätt att undanbedja sig denne efterhängsne gubbes sällskap. När han nu ville vara ifred! En tölp denne Piscator! En bedragare rent av — en som inte sörjde för att efterlämna sig något som kunde bevisa vem som rätteligen ärvt. Brede hetade allt mera upp sig.

Och en sådan en skulle tvinga honom på fattighuset eller under alla förhållanden söka beröva honom det lilla han hade igen. Vad angick det denne att han svor, bekräftade en lögn med ed. Att han försvor sin själ åt satan, som inte fanns och aldrig funnits.

Men den som i osynlig måtto följde Salomon Brede lät icke skrämman sig bort. Hela dagen tyckte denne att han hade sällskap av en eller annan, till vars röst och råd han fordom lyssnat med vördnad och kärlek, men den han nu förbannade, därför att han ville hans olycka.

Samvetet, tänkte han allt emellanåt, där han satt på någon sten eller tuva och såg ut över det svarta vattnet, som låg stilla i den bleka solglansen, kantat av prasslande säv och av bladrik vass. Samvetet — Men han ville inte veta av något samvete, ville inte! Han ville blott ett enda: bli rik — omätligt rik — om hans själ så skulle brinna i hälvetets eld evinnerligen!

Fram emot midnatt begav sig Brede på hemväg.

Hemväg han — som inte längre hade något hem! Som inte ägde en plats längre där han kunde vila. Men som än en gång skulle komma att äga allt — allt: rikedom och makt. Och som sedan skulle komma att hämnas gruvligt på dessa rånsmän — såvida han fick behålla hälsa och förstånd.

Den gamla prästgården var som ett brinnande bål eller såg ut som om elden kommit lös. Vartenda fönster var upplyst, strålade i den svarta natten.

Brede gick närmare och närmare, långsamt och tvekande. Vad ville han egentligen där? Taga avsked. Av vem och vad?

Gång efter annan tänkte han vända. Begiva sig söderut i natten. Vara vid tingshuset i behörig tid och sedan säga bygderna häruppe farväl för alltid. Ty nu måste han förlägga sin verksamhet till en annan plats om han skulle lyckas. Vilket han skulle och måste, såvida han skulle få mod att leva.

Uppe å storsalen drilla dragspelen, gnälla de ostämnda fiolerna och dunka fötter så att huset darrar. Dansen är i full gång och ett och annat mindre slagsmål har redan utkämpats. Dock mera för traditionens skull än av ont uppsåt. Slagsmål hörde nu en gång till vid danstillställningar, marknadsbesök och auktioner och att vända hem utan en eller annan skråma ansågs sedan ålder som oförenligt med en självmedveten mans värdighet.

Salomon Brede smyger sig osedd in i sitt forna rum. Än en gång vill han se väggarna, som lyssnat till hans ord och viskningar när han plan-

lagt ett eller annat eller återkastat hans rolösa steg i vakna nätter.

Rummet är tomt. En sömnig lampa, som är anbrakt på spiselkranen, kastar ett grågult sken över det nersölade golvet. Men längst därframme hänga ännu de mörka porträtten av de avsovnade prästerna.

Brede står och ser sig omkring och lyssnar till larmet och oväsendet däruppe, som blir allt starkare och starkare. Taket gungar under dånande danssteg och gips faller allt som oftast ner från loftet och klaskar ner i älтан.

En man hade stillsamt glidit in genom den halvöppna dörren och närmat sig honom. En gammal vithårig gubbe, vars blick är underligt genomborrande.

Brede rycker till och stirrar på den komne, vill yttra ett eller annat; be denne gubbe försvinna, men förmår det inte.

Så har du löpt linan ut, Salomon Brede, säger främlingen — så har det gått dig så som det måste och bör gå en avfälling.

Hans röst är dov men på samma gång så genomträngande stark att den fyller det tomma rummet.

Avfälling, mumlar den andre lågt.

Gubben betraktar honom ett ögonblick under tystnad. Så säger han långsamt:

Du tjänade Gud en gång, Salomon Brede; du var brinnande i anden och din blick var strålande ljus i all din motgång. Men du vek av från den smala vägen och förbannelsen kom över dig och

ditt hus. Nu är din blick ett jagat djurs — och den har varit sådan alltsedan du avföll — alltsedan den dagen du vände ryggen åt ljuset och sålde dig till det eviga mörkret — —

Gubben tystnar åter och betraktar den andre med medlidande.

Men du kunde väl ej annat, lägger han lägre till, du måste falla, så som otaliga före dig ha fallit. Dock — Herren skall snarligen ha förbarmande med dig. Han viskar de sista orden.

Förbarmande! väste Brede och ådrorna vid hans tinningar började svälla. Förbarmande — vad han i detta ögonblick minst hade behov av var förbarmande!

Han spänner sin blodsprängda blick i gubben och går emot honom med knutna händer.

Redan i denna natt skall du dö — säger denne.

Dö! Du tar fel, Henrik Urner! Du tar fel — och jag låter ej skrämma mig av en dåre som dig. Uppviglare, odåga! Brede skälvde av raseri. Jag skall ej dö, utan du — om du ej genast försvinner ur min åsyn.

Gubben viker undan och Brede följer; griper honom slutligen i skuldrorna och knuffar honom framför sig ut på tunet, som ligger där grått sedan månen försvunnit bakom drivande skyar.

Sedan gubben försvunnit som en förtätad skugga nere på den uppblötta stigen, rusar Brede in.

Hela hans kropp darrade av raseri.

Han skulle visa alla sina förföljare, levande och döda, att han skulle leva och låta höra ifrån sig!

Han slår igen dörren efter sig och börjar driva upp och ner på golvet.

Skulle visa — visa att han än i dag var starkare än någon — kunde ta ett tag med vem det än var — slå ner den han ville — segra — segra —

Plötsligt stannade han och tryckte händerna mot huvudet. Han tyckte plötsligt att något gått sönder därinne, brustit, sprängts. Och han tyckte att dånet från storsalen ljöd avlägset som suset av Edsforsen i vår och höst.

Men detta varade endast ett ögonblick. Så kände han sig stark igen, starkare än någonsin — den starkaste människa i världen, den som kunde utmana både levande och döda.

Han vänder sig hastigt och rusar med knutna nävar emot väggen, där Jonas Piscators bild hänger i sin tunga ram.

Bild — nej detta var ingen bild — utan den gamle prästen livslevande, sådan han sett honom härinne otaliga gånger. Hans ögon levde, hans ansikte, hans armar, hans händer — vilket ögonblick som helst kunde han stiga ner ur sin ram.

Förföljer du mig än! väser Brede och fattar tag i ramen med båda händer. Är det du som sänt mig denne dåre som jag jagade nyss! Svara mig Jonas Piscator, du, din satan! Jag förbannar dig därför att du ej bevakat min rätt — föraktar dig för din eländighets skull!

Brede var utom sig av vanvettig upphetsning; hans mun tuggade fradga och hans ögon glödde

emot den, som han trodde sig se livslevande framför sig.

Däruppe i storsalen hade musiken tystnat och dansen avstannat. Ett vilt slagsmål hade börjat. Hela det fallfärdiga huset darrade från grundmuren upp till takåsen. Tak och golv gungade och tavlor och andra föremål som hängde på väggarna ramlade ner.

Hör — gamle Piscator! Brede kröp samman som om han ville slå. Vill du slåss med mig! Skall jag visa dig att jag — jag är starkare än dig — att den levande är starkare än den döde!

I samma ögonblick skälver huset mera våldsam än nyss. Brede kryper samman och stirrar med förfärad ögon in i det gråa dunklet. Den han utmanat rör sig igen som nyss — lösgör sig från duken — svävar emot honom — och står framför honom, belyst av det flackande ljuset, såsom han fordom stod under livstiden, hög och myndig, med djup och obegriplig blick. Han höjer sin hand och lägger den tungt på hans hjässa — och han viskar:

Min son — än är jag starkast — — jag vill slå dig — för att frälsa dig.

Ett starkt dån skakar huset. Ett tungt föremål hade fallit ner ifrån väggen.

När folk i nästa ögonblick strömmade in i rummet för att se vad som hänt, funno de en medvetlös man under en nedstörtad tavla — gamle Piscators porträtt.

Han låg med ansiktet mot golvet och med ut-

sträckta armar och från bakhuvudet strömmade blod ner i golvet's gråa smuts från ett gapande sår, det han erhållit av den splittrade ramen.

Om han levde eller icke, kunde ingen avgöra — men alla igenkände i den medvetlöse mannen, den man saknat i dag, Salomon Brede.

XXII.

År efter år, dag efter dag, vinter och sommar vankade en sinnesrubbad man utefter vägarna och emellan gårdarna i Edsdalen.

För det mesta gick han ensam, men en och annan gång kom han i sällskap med en vithårig gumma, som höll honom i handen som en mor håller sitt barn och som talade till honom på samma sätt som en mor talar till sitt barn.

Kom det främmande folk upp till dalen, vilket ju stundom kunde hända, fast bygden blev allt mera avfolkad år ifrån år, brukade kvarvarande arrendatorer visa på denne sinnessjuke man.

Där går den, kunde de säga, som för inte så länge sedan var dalens både rikaste och mäktigaste man. Men nu är han tillintetgjord av Guds straffande hand, kuvad och slagen och ingen är numera ringare än Salomon Brede.

Allt som oftast kunde det hända att denne sinnesrubgade man hälsade på i gårdarna. Han kom

stillfärdig och ödmjuk och slog sig ner på någon stol eller bänk närmast dörren. Och alltid hade man ett vänligt ord att säga honom. En och annan gång blev han även trakterad och han tackade, ödmjukt som en tiggare tackar. Men alla i gårdarna visste på grund av erfarenhet att han inte kom för trakteringens skull, fast fattighuskosten blev allt uslare.

Nej han hade ett annat och långt viktigare ärende. Han kom för att som sedvanligt höra efter om någon hade sett hans hustru. Efter henne frågade han alltid. Erika var alltid i hans tankar.

Envar kunde då granneligen begripa att han inte kunde lämna dalen och återvända till sin gård i Gränsbygden, förrän han funnit rätt på sin hustru och fick henne med. Men annars hade han sannerligen ej tid att uppehålla sig så länge härnere, förklarade han alltid för vem som ville höra på — han som hade så ofantligt mycket att ordna med uppe vid Peniklamp.

Hur var det förresten — var det någon som kanske tvivlade på att han hade gård i Gränsbygden.

Ånej — ingen tvivlade på det, ingen enda.

Brede kunde le belåtet och nicka framför sig. De skulle se hans gård — komma och hälsa på honom en sommar. Make till gård fick man leta efter. Stora åkrar och vidsträckta nyland, de han själv hade brutit och röjt och där säden vaggade med kärntunga ax i sommar och höst.

Vem som nu skötte gården? kunde en och annan spefågel fråga.

Hm! Brede blev både ond och förlägen. Att de inte visste det! Vem skulle sköta om stället däruppe nu, om ej Ingeborg, hans dotter, hans enda barn. Hon var väl närmast till det skulle han tro. Men snart skulle hon ju gifta sig med en eller annan och övertaga egen gård.

År efter år gick Salomon Brede på detta sätt. Och alltid talade han om gården sin och om Erika och Ingeborg.

Det var uppenbart att tiden ej var till för honom, fast han åldrades starkt och började luta djupt emot jorden. Åter och åter frågade han efter hustrun, Erika, som måste komma nu snarast för att följa med honom upp till Peniklamp, där så mycket arbete väntade på dem. Nu hade hon ju varit borta länge nog — han trodde närmare en månad.

Brede bodde på fattiggården tillsammans med sin mor.

De båda delade rum, ty Malena ville ha barnet sitt hos sig natt såväl som dag.

Äntligen — äntligen hade hon fått igen sitt barn. Salomon var hennes, som den gång han var späd. Och nu var hon värdig att åter vara mor. Dag och natt vakade gamla Malena över sin son. När han gick ensam, följde hon honom alltid på avstånd.

Så blev du åter mitt barn, kunde hon mumla och betrakta honom ömt, fast vi vandrat skilda så länge, länge. Ja, Gud har förvisso hört mina böner och tillgivit både dig och mig. Nu har du funnit ro och vila, mitt barn, och jag kan dö i frid.

Den lutande mannen, vars hår så småningom blev om möjligt vitare än moderns, kunde sitta timme efter timme och lyssna till den gamlas röst. Allt emellanåt kunde han se upp och betrakta henne noga och han kunde nicka framför sig som om ett eller annat dunkelt vore på väg att klarna. Men det hände dock inte att han med ett ord lät förstå att han ville vidkännas henne som sin mor.

Nej någon mor hade han inte i livet. Detta upprepade han ofta. Mor hans var död för många, många år sedan — medan han ännu var späd och han hade intet minne av henne. Men hustru hade han och dotter.

Son? Nej son hade han inte! Hade aldrig ägt någon son. Kunde under alla omständigheter ej erinra sig detta.

Men något annat kunde han däremot erinra sig, dunkelt som en dröm.

Allt som oftast talade han vid modern om att en eller annan vid ett tillfälle räddat honom från en överhängande fara. Den som en gång lade förbannelsens tunga börda på mig, kunde han säga, lyfte den av mig igen — när jag var avgrunden och förtappelsen nära. Så nära att jag stod på branten. Tänk dig, natten innan jag för evigt skulle sjunka ner i avgrundens dy — då slog han mig, och då frälste han mig!

Ingen kunde fatta meningen med detta dunkla tal. Nå, någon mening fanns väl ej heller! En obotligt sinnesrubbad får så många meningslösa infall.

Salomon Brede behandlades väl och ingen var-

ken ville eller vågade göra honom något förnär. Inte ens Dingsruden hade några tankar åt det hållet, nu när hans fiende hade fått sitt straff. Dingsruden hade förresten annat att tänka på och tala om. Han måste för sina avundsjuka kamrater av båda könen berätta om de pänningar och gåvor av skilda slag som han allt som oftast fick från sin son i Amerikat. Gång efter annan läste han också högt breven han fick med hälsningar från Arnes hustru, Ingeborg, och deras son, som ofta frågade efter farfar.

Dingsruden talade nu alltid om Arne, som var rik som ett troll — däremot aldrig vare sig om »grossören» eller »löjtnanten». Dessa sina forna älskingsbarn hade han totalt förgätit för sonen i Amerika — han som hade stor farm med åtta par hästar och annan boskap i proportion härtill och som åt vetebröd varendaste dag som en annan biskop.

Någon gång kunde det dock hända, att Dingsruden sökte påminna Brede om ett eller annat som de haft gemensamt. Men detta var förspild möda. Brede kunde omöjligen erinra sig annat än gården sin uppe i Gränsbygden, åkrarna han brutit på förbannad mark och de gröna ängarna utmed Peniklamp. Annat kunde han ej påminna sig, och allraminst det, att han nyss var en mäktig man härnere.

Gamla Malena kunde emellertid berätta att han i sina ljusa ögonblick dunkelt kunde erinra sig att han engång för längesedan haft ett eller annat med kyrkan att göra — ja att han stått på stolen och framför altaret i Edskoga kyrka en eller

annan gång. Men när och av vilken anledning kunde han omöjligen förklara.

Till kyrkan gick han emellertid ofta tillsammans med sin mor. Han lyfte ödmjukt på mössan när storklockan började ringa och han satt andäktigt med knäppta händer under hela gudstjänsten. Men prästen och hans tal ägnade han dock föga uppmärksamhet. Han satt i stället hela tiden och betraktade uppmärksamt de mörknade porträtten av ornatsklädda präster, vilka hängde i koret på båda sidor om altaret — dessa samma porträtt som en främmande gubbe utan vederlag lämnat socknens präst för att upphängas i kyrkan.

Sedan gudstjänsten var ändad och menigheten avlägsnat sig, brukade Brede stanna kvar ute på griftgården tillsammans med sin mor, såvida väderet var vackert och solen sken över dalen.

Sida vid sida kunde de båda sitta timme efter timme på bänken under linden på Jonas Piscators grav. Och modern kunde berätta så mycket underligt för sin son, där hon satt med hans hand i sin. Nu var han åter hennes hjärtebarn, det hon burit på och det hon sørjt och gråtit över. Nu var han åter hjälplös och späd och hon själv var en ung moder, fast märkt av döden för sina synders skull. Den vithårige gubben satt med dunkel blick och lyssnade uppmärksamt till den gamlas darrande röst. Men han avbröt henne aldrig och han frågade aldrig efter något. Det var uppenbart att han föga eller intet fattade av det som blev sagt, men att han

lät söva sig av orden som ett barn låter sig söva av en vaggsång.

Gud har tillgivit, kunde den gamla säga — min vandring genom livets tröstlösa öken är äntligen slut. Och som ett tecken på Guds förlåtelse har jag återfått dig. Jag är åter din mor och jag är åter värdig att kalla dig min son — jag den syndigaste och ovärdigaste av alla mödrar.

Dalen låg så stilla dessa soliga söndagar och Storstattnet kunde gnistra så underbart. Men alltmera övergiven blev bygden år ifrån år.

Folket lämnade Edsdalen. Gårdar lågo övergivna med sönderslagna fönster och nerfallna skorstenar. Skator och kråkor byggde så småningom bo i trädgårdarnas mossiga aplar.

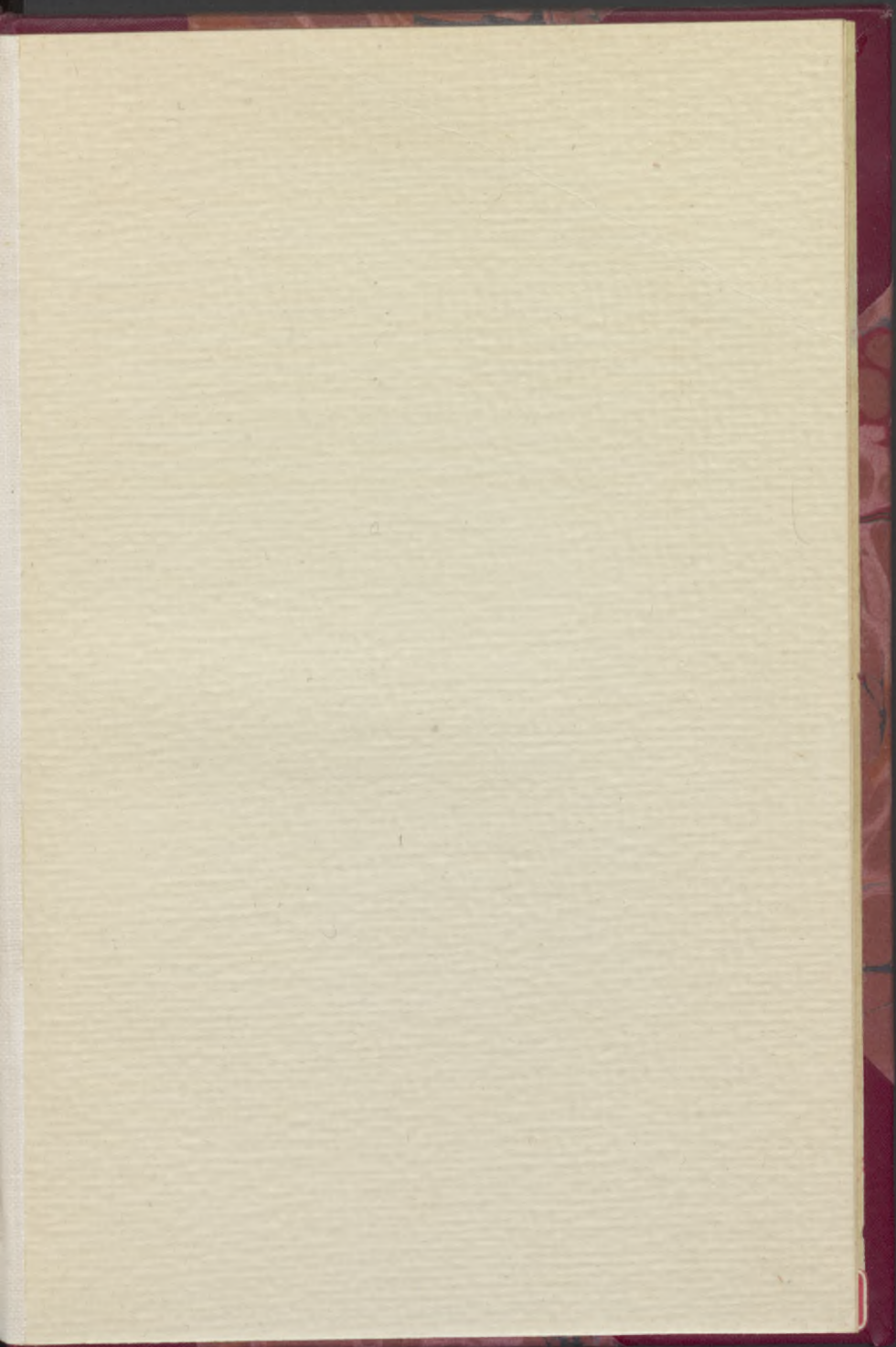
Men ingen gård var dock så tröstlöst förfallen som den gamla prästgården, varifrån dalens myndiga och varmhjärtade präster genom århundraden blickat ut över gårdarna och tänkt och handlat för dess folk i ljusa tider och mörka. Ingen gick där förbi utan ängslan och beklämning sedan mörkret brutit in. Gångse tro var nämligen den att de gamla prästerna än i denna dag befolkade det gamla huset. En och annan hade trott sig se skuggor röra sig långsamt över det igengrodda tunet eller innanför de krossade fönstren när månen lyst över de instörtade taken om nätterna. Och man hade skyndat sig vidare med flämtande andedräkt och bristfärdiga pulsar.

Men dag och natt, år efter år, stod kyrkan på sitt näs högt över bygden och Storstattnet — stod

som den stått, hög och mäktig i bjudande trots genom sekler. Än var dess välde ej slut, fast mammon segrat i Edsdalen. Än gnistrade dess gyllene tornkors i månsken som i flammande solbrand och än sjöng dess storklocka, dalens väckare och dalens samvete, som fordom under välsignade söndagar och när solen sjönk. Och dess rungande klang, som ökade fjärran och när emot höjder och blånande åsar, profeterade för envar som ville förstå om mammons fall och om kommande tider, när fädernas Gud skulle segra.

Mads
150
150

88

II
B.

FREDRIK PERSSON

Gränsbygdsskildringar

Syndare, *Berättelse*, 1915.

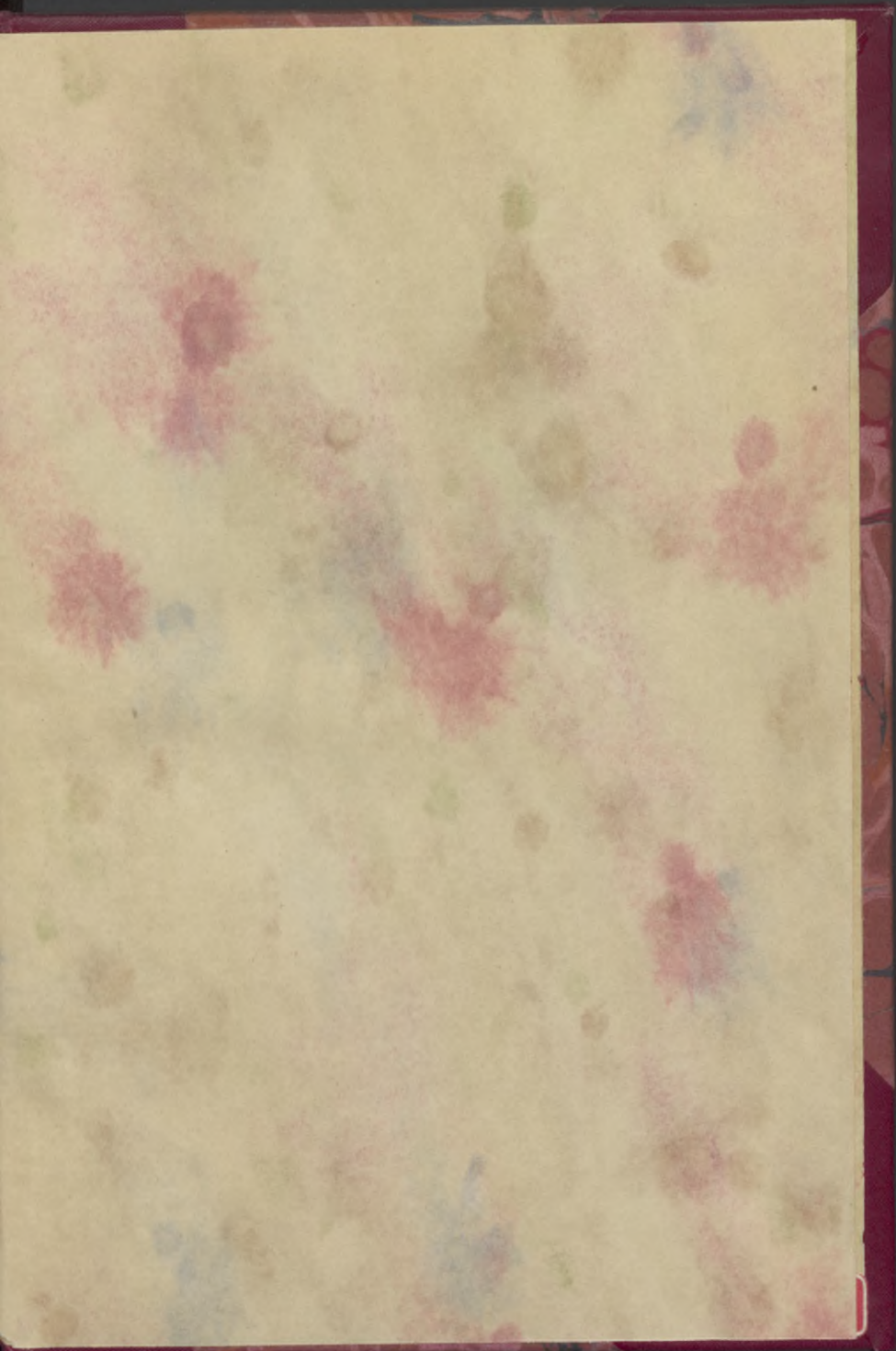
Modalsprästen, *d:o*, 1915.

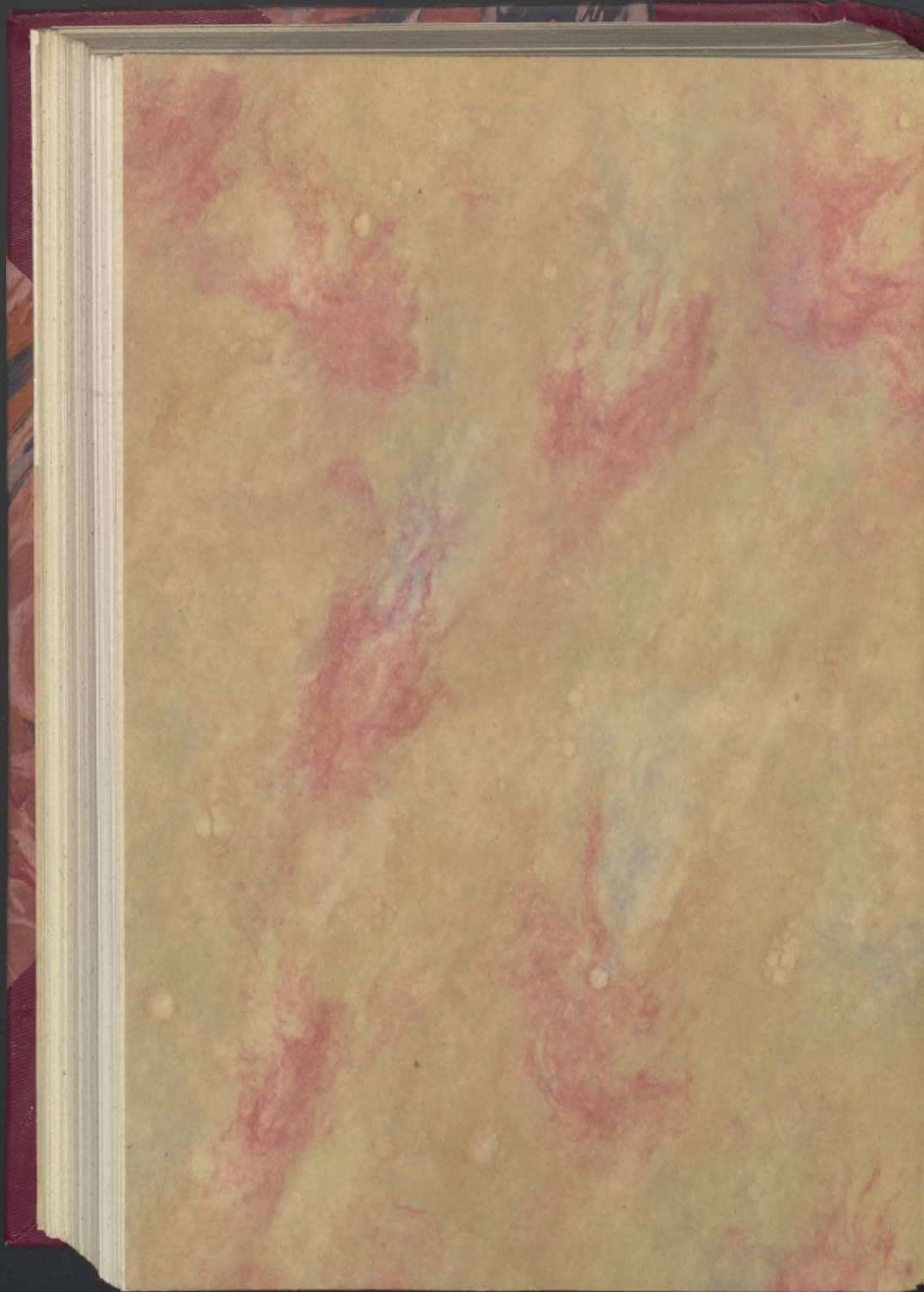
Väckelsen, *Roman*, 1916.

Ofreden, *Roman*, 1917.

Björnhyttan, *Roman*, 1918.

Tysk översättning av
D:r Gustav Morgenstern.

6000241220

Göteborgs universitetsbibliotek

1.65
JOHN JOHNSON
BOKBINDARE
GÖTEBORG

